

ΠΑΙΔΙΑ ΕΡΜΑΙΑ

ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ
ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ
ΤΩΝ ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΩΝ
ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ
ΕΘΝΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ:
ΕΛΛΑΔΑ

ΕΛΙΝΑ ΣΑΡΑΝΤΟΥ
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΑΙΔΙΑ ΕΡΜΑΙΑ

ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ
ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ
ΤΩΝ ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΩΝ
ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΕΘΝΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ: ΕΛΛΑΔΑ

ΕΛΙΝΑ ΣΑΡΑΝΤΟΥ και
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2019

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή	4
1.1 Χαρτογράφηση ενός συνεχούς αποκλεισμού	5
1.2 Γενικές πληροφορίες για τις διαδικασίες προστασίας	7
1.3 Ερευνητικοί στόχοι	10
1.4 Μεθοδολογία	11
1.5 Παρουσίαση έρευνας	12
2. Τρέχοντα συστήματα προστασίας	14
2.1 Νομικό πλαίσιο	16
2.2 Διατάξεις στο εθνικό δίκαιο: Δικαιώματα και διαδικαστικές εγγυήσεις για τα ανήλικα	18
2.3 Η κράτηση ως προσωρινή λύση	23
2.4 Νομικό καθεστώς	25
2.5 Απέλαση – Ακούσια επιστροφή	27
2.6 Επιτροπεία	29
3. Νομικές εξελίξεις	34
3.1 Μία κεντρική διοικητική αρχή για την προστασία των ανηλίκων	35
3.2 Αναδοχή – Ημιαυτόνομη διαβίωση	37
3.3 Επιτροπεία	38

4. Κοινωνία των πολιτών και Χρηματοδότηση	43
5. Ένταξη	48
5.1 Η ένταξη ως βιώσιμη λύση	49
5.2 Δυνατότητες υποδοχής	50
6. Εμπόδια στην ένταξη	54
6.1 Υποδοχή στα σύνορα	55
6.2 Κέντρα και δομές φιλοξενίας ανηλίκων: η κατάσταση στην ενδοχώρα	64
6.3 Κακοδιαχείριση περιπτώσεων	73
7. Εκπροσώπηση και συμμετοχή των παιδιών: μια απουσία	83
8. Παιδιά εγκλωβισμένα σε μακρές και χρονοβόρες διαδικασίες	90
8.1 Πρόσβαση στις διαδικασίες	92
8.2 Παιδιά σε νομικό κενό	94
8.3 Οικογενειακή επανένωση	98
9. Εκπαίδευση	102
10. Απασχόληση και λοιπές επιβαρυντικές περιστάσεις	111
11. Εκμετάλλευση	114
12. Επίλογος	122
Βιογραφικά συγγραφέων	126

[1]

Εισαγωγή

[1.1] Χαρτογράφηση ενός συνεχούς αποκλεισμού

Το 2015 και το 2016, εκτιμάται ότι εισήλθαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) 2.300.000 υπήκοοι τρίτων χωρών,¹ από τους οποίους 1.377.349 ήρθαν στην Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία, ενώ 1.030.173 διέσχισαν τα θαλάσσια ελληνοτουρκικά σύνορα.² Χαρακτηρίστηκε ως προσφυγική «κρίση», αλλά κυρίως ήταν «κρίση» διαχείρισης της υποδοχής. Καθώς η Ελλάδα εξακολουθούσε να ταλανίζεται από τη μακρότερη και σοβαρότερη οικονομική κρίση στην ιστορία της ΕΕ, η χώρα προφανώς και δεν ήταν έτοιμη να αντιμετωπίσει τις αθρόες αφίξεις προσφύγων και μεταναστών τα τελευταία χρόνια και έπρεπε να αναπροσαρμόσει τη νομοθεσία και να θεσπίσει επιπρόσθετες υπηρεσίες υποδοχής για να αντεπεξέλθει σε αυτή τη νέα πραγματικότητα.

Εν μέσω μιας από τις μεγαλύτερες ανθρωπιστικές ροές προς την Ευρώπη, μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ) και η κοινωνία των πολιτών κινητοποιήθηκαν όπως ποτέ άλλοτε. Ο ρόλος τους ήταν κρίσιμος, προκειμένου να διασφαλιστεί η πρόσβαση στις υπηρεσίες που χρειάζονται οι πρόσφυγες, ενώ, ενίοτε, μέχρι που υποκαθιστούσαν τις υπηρεσίες που παρέχονταν από τις δημόσιες αρχές.

Κατά την άφιξη στην Ευρώπη, το ταξίδι των προσφύγων, που έχουν ήδη δεινοπαθήσει ώσπου να φθάσουν σε έναν τόπο που θεωρούν καλύτερο και ασφαλέστερο, κάθε άλλο παρά έχει τελειώσει. Ξεκινά ένα νέο ταξίδι στα κράτη-μέλη της Ευρώπης, διαμέσου του λαβύρινθου της γραφειοκρατίας και των διαδικασιών για τη χορήγηση προστασίας, ασύλου ή απλώς του δικαιώματος παραμονής. Πρόκειται για ένα ταξίδι μακρύ που, μολονότι δεν θέτει (πάντοτε) σε κίνδυνο τη ζωή τους, σίγουρα δοκιμάζει την αντοχή τους και, για τους πιο τυχερούς, ίσως, τελικά, οδηγήσει στην ένταξή τους στην κοινωνία υποδοχής.

Ο εκτοπισμός δεν έχει να κάνει μόνο με την αλλαγή του γεωγραφικού χώρου, αλλά και με την αποδιάρθρωση πολλών πτυχών της κανονικής

1. European Parliament, *EU Migrant Crisis: facts and figures*. <http://bit.ly/2jtbkTz>. Όλοι οι ιστότοποι προσελάστηκαν στις 9 Μαΐου 2019, εκτός εάν αναφέρεται διαφορετικά.

2. UNHCR, *Refugees and Migrants Sea Arrivals in Europe*: <http://bit.ly/2HaCL3e>.

6 — ζωής, με τη βίαιη διατάραξη του αισθήματος του «ανήκειν» ενός ατόμου.³ Τα ασυνόδευτα ανήλικα –στη δική μας περίπτωση, πρόκειται κυρίως για αγόρια στην εφηβεία– είναι ιδιαίτερα ευάλωτα στη σωματική, πνευματική και κοινωνική απομόνωση κατά τη διάρκεια αυτής της, ως ελπίσουμε, μεταβατικής περιόδου στη ζωή τους. Οι οικογένειες χωρίζονται, οι κοινωνικές σχέσεις διαρρηγνύονται, η εκπαίδευση διακόπτεται και τα παιδιά καλούνται να κάνουν ένα επικίνδυνο ταξίδι μόνα τους.

Σε αυτό το δύσκολο ταξίδι χρειάζονται ως συνοδοιπόρους ικανούς επαγγελματίες, έμπειρες και πρόθυμες δημόσιες αρχές και κατάλληλους πόρους. Αυτό είναι κάτι που δεν συμβαίνει συχνά. Τα περισσότερα ανήλικα που είναι ασυνόδευτα ή έχουν χωριστεί από την οικογένειά τους φαίνεται να περνούν μέσα από το λαβύρινθο αυτόν εντελώς παραμελημένα από το σύστημα προστασίας του παιδιού, το οποίο, ενώ υφίσταται θεωρητικά και τυπικά σε νομικά έγγραφα και κυβερνητικές αποφάσεις, στην πράξη είναι ανύπαρκτο. Η μοίρα των παιδιών αφήνεται στην τύχη, χωρίς κατάλληλη καθοδήγηση, προστασία ή ασφάλεια, και τα ίδια αναγκάζονται να επινοήσουν τρόπους για να επιζήσουν με ίδια μέσα για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Παρά τους άνευ προηγουμένου αριθμούς και την έλλειψη ετοιμότητας των ευρωπαϊκών κρατών-μελών, τα κράτη υποχρεούνται να διασφαλίζουν ότι τα παιδιά στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης αντιμετωπίζονται πρωτίστως ως παιδιά. Το Βέλτιστο Συμφέρον του Παιδιού θα έπρεπε να είναι προτεραιότητα σε ατομικό ή συλλογικό επίπεδο. Ενώ έχουν γίνει βήματα προς τη σωστή κατεύθυνση, αυτά είναι ελάχιστα και γίνονται με πολύ αργό ρυθμό.

Η επιτυχής ενσωμάτωση ορίζεται από ένα συνεχές μέτρων προστασίας και κοινωνικής ένταξης. Στην Ελλάδα χαρτογραφήσαμε ένα συνεχές αποκλεισμού.

3. Sarah Maguire "Putting adolescents and youth at the centre", *Being Young and Out of Place*, ειδικό τεύχος, *Forced Migration Review* 40 (Αύγουστος 2012).

[1.2] Γενικές πληροφορίες για τις διαδικασίες προστασίας

Πολύ πριν από την οικονομική και την αποκαλούμενη «προσφυγική» κρίση, η προστασία των προσφύγων και των ασυνόδευτων ανηλίκων ήταν ένα μακροχρόνιο, ακανθώδες ζήτημα για τις ελληνικές αρχές.

Η ελληνική κυβέρνηση έχει επανειλημμένως δεχτεί έντονες επικρίσεις μέσα στα χρόνια από αρκετούς ευρωπαϊκούς και διεθνείς οργανισμούς⁴ λόγω μη εκπλήρωσης των διεθνών της υποχρεώσεων σύμφωνα με αρκετά νομικά μέσα περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και το ευρωπαϊκό κεκτημένο για το άσυλο.⁵ Οι ταπεινωτικές συνθήκες διαβίωσης, οι ανύπαρκτες προβλέψεις για την υποδοχή, οι ανεπαρκείς και μη προσβάσιμες διαδικασίες για το άσυλο, η συστηματική κράτηση σε απάνθρωπες συνθήκες, οι επαναπροωθήσεις και η κακομεταχείριση είναι ελάχιστα από τα ζητήματα που χρήζουν επίλυσης. Σε ό,τι αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα των προσφύγων στην Ελλάδα, επικρατούσε μια εποχή σκοταδισμού πολλά χρόνια προτού η περίφημη υπόθεση MSS το 2011 επιστήσει την

4. Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT), "Report to the Government of Greece on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 23 to 29 September 2008": <http://bit.ly/2HauVXa>, Ο Ειδικός Εισηγητής του ΟΗΕ για τα βασανιστήρια παρουσιάζει τα προκαταρκτικά ευρήματα από την Αποστολή του στην Ελλάδα, 20/10/2010, <http://bit.ly/2YpITKP>,

Δημόσια Δήλωση της CPT σχετικά με την Ελλάδα, 15.3.2011: <http://bit.ly/2Havi2K> Report to the Government of Greece on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 19 to 27 January 2011: <http://bit.ly/2vKrQAm>

Έκθεση που υπέβαλε ο Ειδικός Εισηγητής για τα βασανιστήρια και άλλη απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία, Manfred Nowak, 4.3.2011 (A/HRC/16/52/Add.4) στο Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: <http://bit.ly/2Lzifxr> Καταληκτικά Σχόλια για την Ελλάδα, Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων – όγδοη συνεδρίαση, 7 Μαΐου-1 Ιουνίου 2012 <http://bit.ly/2WCi5q0>

5. Διαδικασίες παραβίασης κοινοτικού δικαίου κινήθηκαν κατά της Ελλάδας από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στον τομέα Εσωτερικών Υποθέσεων τριάντα τέσσερις φορές από το 2003, την τελευταία φορά το 2018. Όλες αναφέρονται στη συμμόρφωση με την ευρωπαϊκή νομοθεσία αναφορικά με το καθεστώς και τα δικαιώματα των υπηκόων τρίτων χωρών, συμπεριλαμβανομένου του κεκτημένου για το άσυλο. Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με τις συνθήκες υποδοχής και το άσυλο, έχουν κινηθεί διαδικασίες επανειλημμένως μέσα στα χρόνια για μη συμμόρφωση με τις Οδηγίες: <http://bit.ly/2jtZ8Ck>

8 — προσοχή της Ευρώπης στο τι πραγματικά συνέβαινε στην Ελλάδα.⁶ Έπειτα από αρκετές καταδίκες από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) το 2018, η Ελλάδα εξακολουθεί να βρίσκεται υπό την επίβλεψη της Επιτροπής Εκτέλεσης Αποφάσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΣΤΕ),⁷ καθώς και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με την τελευταία να αναμένει την ομαλή επανέναρξη των επιστροφών προς την Ελλάδα αιτούντων άσυλο σύμφωνα με τον Κανονισμό του Δουβλίνου.⁸

6. Βασικός πληροφοριοδότης.

7. Αρκετές περιπτώσεις συστηματοποιήθηκαν αποτελώντας μια διακριτική ενιαία ομάδα προκειμένου για την εξασφάλιση της ομαλής εκτέλεσής τους, λόγω του ότι η Ελλάδα βρέθηκε επανειλημμένως σε παραβίαση στα ίδια θέματα αναφορικά με τους αιτούντες άσυλο και τους υπηκόους τρίτων χωρών (κράτηση, συνθήκης κράτησης, κίνδυνος απέλασης), που αναφέρονται σε παραβιάσεις των Άρθρων 5 και 3 και 13 της Σύμβασης. Υπ' αυτή την έννοια, η εκτέλεση προϋποθέτει όχι μόνο την αποζημίωση του αιτούντος, αλλά και μελλοντικές θεμελιώδεις αλλαγές από την ελληνική κυβέρνηση και αποδεδειγμένη μέσα στα χρόνια υλική και συστηματική βελτίωση των συνθηκών που οδηγούν σε αυτές τις επανειλημμένες πανομοιότυπες παραβιάσεις τις οποίες προκαλούν οι πανομοιότυπες συνθήκες που επηρεάζουν υπηκόους τρίτων χωρών, οι οποίοι ζητούν διεθνή προστασία (πρόσβαση στο άσυλο, συνθήκης υποδοχής, εξάλειψη αυθαίρετων συλλήψεων, βελτίωση συνθηκών κράτησης, προσβάσιμα και αποτελεσματικά ένδικα μέσα). Οι παρακάτω υποθέσεις αποτελούν ένα ελάχιστο δείγμα του πραγματικού αριθμού των καταδικών σε βάρος της Ελλάδας για το συγκεκριμένο θέμα: Ομάδα υποθέσεων M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας (30696/09), Ομάδα υποθέσεων S.D. κατά Ελλάδας (53541/07), Ομάδα υποθέσεων Rahimi κατά Ελλάδας (8687/08), Υπόθεση Sakir κατά Ελλάδας (48475/09), Υπόθεση R.U. κατά Ελλάδας (2237/08): <http://bit.ly/2Vp7WAp>

8. Υποθέσεις C-411/10 και C-493/10 N.S. κατά Secretary of State for the Home Department, απόφαση του ΔΕΕ που οδήγησε στην επίσημη καταδίκη της Ελλάδας σε ευρωπαϊκό-κοινωνικό επίπεδο και στη μετέπειτα αποχή από τις μεταφορές. Η κατάσταση αποτυπώθηκε στον μεταγενέστερο Κανονισμό 604/2013 (Δουβλίνο III) που προβλέπει έναν επείγοντα μηχανισμό ο οποίος θα μπορούσε να οδηγήσει στην αναστολή των μεταφορών προς ένα συγκεκριμένο κράτος-μέλος. Έχουν εκδοθεί αρκετές συστάσεις από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (C[2016] 871, C[2016] 2805, C[2016] 6311) προς την Ελλάδα. Μια σύσταση προς τα κράτη-μέλη, που ευνοεί τις μεταφορές προς την Ελλάδα, εκδόθηκε στις 8/12/2016 αναφορικά με τους αιτούντες από τις 15/3/2017 κι έπειτα, με εξαίρεση τα ασυνόδευτα ανήλικα. Ωστόσο, δεν έχει τεθεί σε πλήρη εφαρμογή από όλα τα κράτη-μέλη: Κατά τη διάρκεια του 2016, κοινοποιήθηκαν στην Ελλάδα 4.115 αιτήματα εκ νέου ανάληψης από την Ουγγαρία (97%, περίπου 3.991 αιτήματα) και την Ελβετία (3%, περίπου 123 αιτήματα). Μόνο 3 οδήγησαν τελικά στη μεταφορά στην Ελλάδα. Έπειτα από δύο αποφάσεις του ΕΔΔΑ, που διέτασαν την Ουγγαρία να αποσχει από την επιστροφή των σχετικών προσώπων στην Ελλάδα (M.S. κατά Ουγγαρίας [64194/16], H.J. κατά Ουγγαρίας [70984/16]), η Ουγγαρία δεν κοινοποίησε κανένα αίτημα εκ νέου ανάληψης το 2017.

Το 2017 μείωθηκαν οι πραγματικοί αριθμοί αιτημάτων εκ νέου ανάληψης (1.998 σε σχέση με 4.115 τον προηγούμενο χρόνο), αλλά αυτή η μείωση ήταν εικονική. Με την Ουγγαρία να απέχει εντελώς από την κοινοποίηση οποιουδήποτε αιτήματος το 2017, τα συνολικά 1.998 αιτήματα ισοδυναμούν με ραγδαία αύξηση σε σχέση με τα υπόλοιπα 123 αιτήματα από την

Τα ασυνόδευτα παιδιά και τα παιδιά που έχουν χωριστεί από την οικογένειά τους, τα οποία είναι εξ ορισμού η πιο ευάλωτη ομάδα του προσφυγικού πληθυσμού, υπήρξαν αποδέκτες αυτής της απάνθρωπης μεταχείρισης σε όλη της την έκταση.⁹ Η δυνατότητα φιλοξενίας για αυτά τα παιδιά στην Ελλάδα δεν υπερέβαινε τις μερικές εκατοντάδες έως το 2015. Αυτό οδήγησε στην αυτόματη και μαζική τοποθέτηση παιδιών σε απίστευτα αποκρουστικές συνθήκες κράτησης για απεριόριστο χρονικό διάστημα¹⁰ ή στην εγκατάλειψή τους στο δρόμο, όπου βρίσκονταν αποκλεισμένα από κάθε είδους κοινωνικό βοήθημα, στήριξη ή εκπροσώπηση.¹¹ Ακόμα και μετά τη μεταγενέστερη τοποθέτηση σε κάποια δομή φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων, η εγκατάλειψη της δομής και η επιστροφή στο δρόμο ήταν συχνό φαινόμενο.

Αρκετές από τις υφιστάμενες δομές φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων δεν ήταν σε κατάσταση που να επιτρέπει την κατάλληλη φιλοξενία και την εκπλήρωση των αναγκών των παιδιών, καθώς βρίσκονταν απομονωμένες ή/και συχνά αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα χρηματοδότησης και έλλειψης προσωπικού.

Η απουσία νομικής εκπροσώπησης, επιτροπείας, επίσημης και κρατικής διαδικασίας για την εκτίμηση και τον καθορισμό του Βέλτιστου Συμφέροντος, σε συνδυασμό με τις ανεπαρκείς υπηρεσίες υποδοχής και τη μη υλική υποστήριξη, κατέστησαν μάταιη κάθε συζήτηση για βιώσιμες λύσεις

Ελβετία το 2016. 1.754 κοινοποιήθηκαν από τη Γερμανία, ενώ τα υπόλοιπα προήλθαν από αρκετές χώρες που απείχαν μέχρι πρόσφατα (Ελβετία, Βέλγιο, Νορβηγία και Σλοβενία). Ολοκληρώθηκαν 71 μεταφορές, οι 54 από τη Γερμανία.

Ο Πίνακας με τα Στατιστικά Στοιχεία, που παρέχεται από την ελληνική Μονάδα Δουβλίνου, διατίθεται στην Asylum Information Database (AIDA), Εθνική Έκθεση για την Ελλάδα, επικαιροποίηση 2016, την οποία συνέταξε το ΕΣΠ, σσ. 48 και 53: <http://bit.ly/3007B5Q>; Εθνική Έκθεση για την Ελλάδα, επικαιροποίηση 2017, την οποία συνέταξε το ΕΣΠ, σ. 54: <http://bit.ly/2H9viA5>

9. Καταληκτικά σχόλια για την Ελλάδα, Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 15.6.2012. Εξέταση των περιοδικών εκθέσεων που υποβλήθηκαν από τα κράτη-μέλη σύμφωνα με το Άρθρο 44 της Σύμβασης CRC/C/CRC/CO/2-3, πλήρης έκδοση (61-64 για τα παιδιά που ζητούν άσυλο). Ευρωπαϊκό Δίκτυο Μετανάστευσης, Ασυνόδευτα Ανήλικα – μια συγκριτική μελέτη στην ΕΕ, 12.5.2011: <http://bit.ly/2V7wmcF>
10. ΕΣΠ, «Ασυνόδευτα ανήλικα στα ελληνοτουρκικά σύνορα στον Έβρο: Μάρτιος 2011-Μάρτιος 2012», 22.6.2012: <http://bit.ly/303Utwj>
11. Human Rights Watch, "Left to Survive: Systematic Failure to Protect Unaccompanied Migrant Children in Greece," December 2008: <http://bit.ly/2HgQ4hs>. UNHCR, "Unaccompanied minors asylum seekers in Greece," Georgia Dimitropoulou – Ioannis Papageorgiou, April 2008: <http://bit.ly/2VofhAi>. UNHCR "Trees only move in the wind: A study of unaccompanied Afghan Children in Europe," UNHCR PDES/2010/05, June 2010 (149-158): <http://bit.ly/2LytaYa>

στην Ελλάδα έως και το 2015,¹² καθώς αυτές εξαρτιόνταν σε μεγάλο βαθμό από τις πρωτοβουλίες και την αντοχή των επαγγελματιών. Η έννοια «βιώσιμες λύσεις», πολλώ δε μάλλον τα συγκεκριμένα μέτρα και ο σχεδιασμός για την ένταξη των παιδιών, είναι ακόμη άγνωστα στις ελληνικές αρχές και την ελληνική νομοθεσία.

Σε αυτό το πλαίσιο, η Ελλάδα αναγκάστηκε, από τις συνθήκες που επέβαλε η προσφυγική κρίση, να αντιμετωπίσει ζητήματα σχετικά με την παιδική προστασία, που παρέμεναν ανεπίλυτα για χρόνια. Δυστυχώς, το 2018, αυτά ακριβώς τα ζητήματα φαίνεται να εμμένουν, ανεξάρτητα από την όποια πρόοδο έχει σημειωθεί.

[1.3] Ερευνητικοί στόχοι

Η παρούσα έρευνα αποπειράται να χαρτογραφήσει και να αξιολογήσει στην πράξη την επάρκεια και την πρόοδο του τρέχοντος εθνικού πλαισίου προστασίας για ασυνόδευτα παιδιά και παιδιά που έχουν χωριστεί από την οικογένειά τους στην Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένων των νομικών μέσων, των υπηρεσιών και των κρατικών θεσμών.

Παράλληλα, θα αναδειχτούν ελλείψεις, εμπόδια, παθογένειες, καθώς και άλλοι παράγοντες που υπονομεύουν την ένταξη και την ευημερία των παιδιών, μέσα από την εμπειρία των επαγγελματιών, ούτως ώστε οι κρατικές αρχές και η κοινωνία των πολιτών να μπορέσουν να αντεπεξεέλθουν μετά από σχετικές προτάσεις.

Τέλος, στόχος είναι να παρασχεθεί ένα εργαλείο για την κεφαλαιοποίηση και τη διάδοση της ομολογουμένως παραγνωρισμένης και πολύτιμης γνώσης και εμπειρίας που έχουν αποκτήσει οι επαγγελματίες και οι ειδικοί στο πεδίο, γεγονός που θα επιτρέψει στις κρατικές αρχές και στους νεότερους συναδέλφους να αποκομίσουν διδάγματα.

12. Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, «Βιώσιμες λύσεις για τους ασυνόδευτους ανηλίκους στην Ευρώπη», Εθνική Έκθεση για την Ελλάδα, Μάιος 2015, σσ. 28-32: <http://bit.ly/307PYBm>

[1.4] Μεθοδολογία

Η επιλεγμένη μεθοδολογία περιλαμβάνει είκοσι έξι (26) συνεντεύξεις με επαγγελματίες που έχουν εργαστεί με ασυνόδετα ανήλικα για περισσότερους από δεκατέσσερις μήνες κατά τη διάρκεια της τελευταίας κρίσιμης τριετίας. Εφόσον οι μηχανισμοί προστασίας επιτάσσουν μια ολιστική προσέγγιση, επιλέχτηκε η διεξαγωγή συνέντευξης με ένα ευρύ φάσμα επαγγελματιών, στους οποίους συμπεριλαμβάνονται φροντιστές, κοινωνικοί λειτουργοί, δικηγόροι, ψυχολόγοι, κοινωνιολόγοι, επίτροποι, νοσηλευτές και εκπαιδευτές, χρησιμοποιώντας ένα ημιδομημένο ερωτηματολόγιο για θέματα σχετικά με την εκπαίδευσή τους, τη στήριξη προς αυτούς και την εμπειρία τους, το συγκεκριμένο πληθυσμό των παιδιών που λαμβάνει τις υπηρεσίες τους, τα εμπόδια και τα προβλήματα κατά την άσκηση των συγκεκριμένων επαγγελματικών τους καθηκόντων, την άποψή τους για την επιτυχή ένταξη, όπως προκύπτει από την εμπειρία τους, περιπτώσεις εκμετάλλευσης και τους πιθανούς τρόπους αντιμετώπισης αυτού του φαινομένου.

Οι επαγγελματίες επιλέχτηκαν εφαρμόζοντας τη μέθοδο της τυχαίας δειγματοληψίας και της δειγματοληψίας χιονοσιβάδας, διασφαλίζοντας ότι έχουν ήδη υπηρετήσει σε αρκετές διαφορετικές θέσεις και σταθμούς.

Προκρίθηκε η ανωνυμία των ατόμων και των οργανισμών που τα απασχολούν επί του παρόντος ή που τα απασχολούσαν στο παρελθόν, ώστε:

1. να προστατευτούν τα άτομα από τυχόν δυσμενείς επιπτώσεις στο εργασιακό τους περιβάλλον επειδή εξέφρασαν την προσωπική τους άποψη,
2. να διασφαλιστεί η αμεροληψία και η ανεξαρτησία κατά την παροχή οποιωνδήποτε πληροφοριών και απόψεων ανεξάρτητα από τον τωρινό εργοδότη.

Για το σκοπό της παρούσας έρευνας, οποιαδήποτε παράθεση θα αναφέρει τον σχετικό επαγγελματία μόνο με το επάγγελμά του.

Τα ερωτηματολόγια ακολούθησε έρευνα τεκμηρίωσης, η επισκόπηση επιλεγμένης βιβλιογραφίας και ενδεικτικές μελέτες περιπτώσεων τις οποίες παρέιχαν οι επαγγελματίες που διαθέτουν πολυετή εμπειρία στο πεδίο ή σε θέσεις-κλειδιά.

Προκειμένου να μην τραυματιστούν εκ νέου τα ανήλικα, επιλέχτηκαν ως βασικοί πληροφοριοδότες από τους οποίους ελήφθη συνέντευξη μόλις

— δύο ασυνόδευτα ανήλικα τα οποία είχαν ενηλικιωθεί τα προηγούμενα έτη και που αυτή τη στιγμή ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα. Η έρευνα διεξήχθη με επαγγελματίες οι οποίοι αυτή τη στιγμή εργάζονται στη Λέσβο, την Αθήνα και τη Χίο.¹³

[1.5] Παρουσίαση έρευνας

Τα Κεφάλαια 2 και 3 της έρευνας εστιάζονται στο σύνολο της συναφούς ισχύουσας εθνικής νομοθεσίας που θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι διαμορφώνει ένα πλαίσιο προστασίας για ασυνόδευτα και χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά εντός της ελληνικής έννομης τάξης, διευκολύνοντας —ή ενίοτε παρεμποδίζοντας— την εξεύρεση βιώσιμων λύσεων και συγκεκριμένα την ένταξη (για παράδειγμα, υποδοχή, νομικό καθεστώς, επιτροπεία), καθώς και στις πρόσφατες νομικές εξελίξεις, των οποίων η επιτυχία και η εφαρμογή θα καθοριστούν στο μέλλον. Στο Κεφάλαιο 4 περιγράφεται η ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών και τα μέτρα χρηματοδότησης των τελευταίων ετών, δεδομένου ότι, κατά τη διάρκεια της έρευνας, και οι δύο αυτοί παράγοντες αποδείχτηκαν καθοριστικοί για την αποτελεσματικότητα του πλαισίου προστασίας και της εφαρμογής του.

Στα επόμενα κεφάλαια περιγράφεται η έμπρακτη εφαρμογή των διατάξεων σύμφωνα με την εμπειρία των επαγγελματιών, η οποία παρουσιάζει μια πραγματικότητα πολύ διαφορετική από εκείνη που περιγράφεται στην κείμενη νομοθεσία, και γίνεται μια προσπάθεια να αναδειχτούν παράγοντες που επιδρούν αρνητικά ή επιβλαβείς πρακτικές.

Στο Κεφάλαιο 5 αναφέρονται οι παρατηρήσεις των επαγγελματιών αναφορικά με τη «δυνατότητα» ένταξης ή οποιαδήποτε ευεργετική λύση για τα ανήλικα στο ελληνικό περιβάλλον, ενώ στην Ενότητα 5.2. δίνεται στον αναγνώστη μια «εικόνα» του τι πραγματικά συμβαίνει, ποιες είναι συνοπτικά οι πιθανές διαδρομές των ανηλίκων μετά την άφιξή τους. Στο Κεφάλαιο 6 παρουσιάζεται η ελληνική πραγματικότητα στην υποδοχή των ανηλίκων ξεκινώντας από την καταγραφή και συνεχίζοντας έως την τελική τοποθέτησή τους σε δομή φιλοξενίας. Παρουσιάζονται οι επιλογές και οι

13. Αρκετοί επαγγελματίες που αυτή τη στιγμή απασχολούνται σε μία από τις τρεις τοποθεσίες έχουν ήδη υπηρετήσει σε διαφορετικές τοποθεσίες, θέσεις και δομές.

συνθήκες, οι κακές πρακτικές και οι προβληματικές πτυχές της διαμονής σε μια δομή φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων, που θα μπορούσε να αποβεί επιβλαβής για τα ανήλικα, καθώς και το φαινόμενο των παιδιών που διαμένουν στο δρόμο τα τελευταία χρόνια.

Παρά το ότι η εκπροσώπηση των παιδιών και η διασφάλιση της νόμιμης διαμονής τους θα μπορούσαν να θεωρηθούν τμήμα του γενικότερου μηχανισμού υποδοχής, αυτές οι δύο πτυχές της προστασίας στην Ελλάδα είναι άκρως δυσλειτουργικές και προβληματικές, οπότε τους αξίζουν ξεχωριστά κεφάλαια, τα Κεφάλαια 7 και 8 αντιστοίχως. Στο Κεφάλαιο 7 αναλύονται ο κατακερματισμός της φροντίδας και η επιτροπεία στην Ελλάδα, ενώ στο Κεφάλαιο 8 περιγράφονται οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα ανήλικα και οι επαγγελματίες κατά τη διασφάλιση της νόμιμης διαμονής τους (εμπόδια στην πρόσβαση, κακής ποιότητας δικαστικές αποφάσεις, ανήλικα σε νομικό κενό), καθώς και άλλες νόμιμες επιλογές, όπως η οικογενειακή επανένωση και οι δυσκολίες της. Στα Κεφάλαια 9 και 10 αναφέρονται πρόσθετοι παράγοντες που θα μπορούσαν να ευνοήσουν την ένταξη, όπως η εκπαίδευση (Κεφάλαιο 9), ή να την παρεμποδίσουν, όπως οι δυσκολίες στην πρόσβαση σε νόμιμη απασχόληση και άλλοι παράγοντες που επιδεινώνουν την κατάσταση των ανηλίκων (Κεφάλαιο 10).

Τέλος, στο Κεφάλαιο 11 επισημαίνονται τα ερευνητικά ευρήματα αναφορικά με την εκμετάλλευση, δεδομένου ότι το φαινόμενο ανακύπτει επανειλημμένως στις εμπειρίες όλων των επαγγελματιών, σε μια προσπάθεια να αναγνωριστούν οι λόγοι που το προκαλούν, καθώς και οποιαδήποτε εκτίμηση των επαγγελματιών σχετικά με το τι θα μπορούσε να γίνει για να αποτραπεί.

Την έρευνα ολοκληρώνει ένας σύντομος Επίλογος, στον οποίο παρουσιάζεται η σύνοψη των ευρημάτων, ενώ οι σχετικές προτάσεις θα δημοσιοποιηθούν ξεχωριστά στη Συγκριτική Έκθεση που αφορά και τις τρεις χώρες που αποτέλεσαν αντικείμενο της έρευνας.

[2]

Τρέχοντα συστήματα προστασίας

Ελλείπει μιας αρμόδιας κεντρικής αρχής επιφορτισμένης με τα θέματα προστασίας του παιδιού –συμπεριλαμβάνονται η Αξιολόγηση (BIA) και ο Καθορισμός του Βέλτιστου Συμφέροντος του Παιδιού (BID) και η εφαρμογή τους για την παροχή κατάλληλων εξασφαλισμένων, βιώσιμων λύσεων–, διατάξεις για την προστασία και υπηρεσίες που θα μπορούσαν να αναγνωριστούν ως ένα τέτοιο σύστημα συναντώνται σε αρκετά νομικά μέσα και αρκετούς θεσμούς. Επιπροσθέτως, ελλείπει μιας επίσημης διαδικασίας BIA και BID, η προστασία του παιδιού στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται αποσπασματική, περιστασιακή και τυχαία, εφόσον δεν στοχεύει προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση για την ευημερία των παιδιών στο μέλλον.

Οι διατάξεις βρίσκονται διασκορπισμένες σε μεγαλύτερα νομοθετήματα που ρυθμίζουν ένα συγκεκριμένο πεδίο (για παράδειγμα, συνθήκες υποδοχής, διαδικασία ασύλου) ή/και τις σχετικές κρατικές υπηρεσίες, διαχέοντας την ευθύνη για την εφαρμογή τους σε αρκετές διαφορετικές δημόσιες αρχές.

Με μόνο κοινό στοιχείο ανάμεσα σε όλες τις αρχές το παιδί, η επιτροπεία είναι ο μόνος θεσμός που συνδέεται με όλες τις υφιστάμενες δημόσιες υπηρεσίες και διαδικασίες από την πρώτη ημέρα άφιξης του παιδιού στην Ελλάδα. Παρά το ότι ο επίτροπος θα έπρεπε και θα μπορούσε να διαδραματίζει καθοριστικό και ευεργετικό ρόλο στο παραπάνω πλαίσιο, ο συγκεκριμένος εθνικός θεσμός πάσχει –κάποιος θα μπορούσε να ισχυριστεί από το 1996– υπονομεύοντας και διαταράσσοντας –ή κατά περιόδους διακυβεύοντας– την ευημερία και το μέλλον των παιδιών.¹⁴

Ωστόσο, το πρώτο διάστημα του 2018 χαρακτηρίστηκε από μια εντατική και άνευ προηγούμενου νομική προσπάθεια για τη μεταρρύθμιση μειζόνων και μακροχρόνιων προβληματικών θεσμών (όπως η επιτροπεία, η υποδοχή και η αναδοχή). Η αποτελεσματικότητά τους και η έμπρακτη εφαρμογή τους μένουν να αξιολογηθούν στο μέλλον.

14. Βλ. παρακάτω σχετικές μελέτες περίπτωσης από βασικούς πληροφοριοδότες και επαγγελματίες.

[2.1] Νομικό πλαίσιο

Η παιδική ηλικία προστατεύεται από το Σύνταγμα της Ελλάδας ανεξάρτητα από την εθνικότητα και το νομικό καθεστώς οποιουδήποτε παιδιού εντός της ελληνικής επικράτειας.¹⁵ Σε διεθνές επίπεδο, η Ελλάδα έχει κυρώσει και έχει ενσωματώσει στην εθνική νομοθεσία, μεταξύ άλλων, τη Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού,¹⁶ και υποχρεούται να εφαρμόζει τις διατάξεις της σύμφωνα με τα σχετικά Γενικά Σχόλια που εκδίδει η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού.¹⁷ Υπογραμμίζοντας τα δικαιώματα του παιδιού, οι κρατικές υποχρεώσεις και οι διατάξεις της Σύμβασης δεν τυγχάνουν αυτοδίκαιης εφαρμογής *per se*, με τη διατύπωσή τους να αφήνει τα μέσα εφαρμογής, δηλαδή το πώς θα απολαμβάνουν τα παιδιά τα δικαιώματά τους και το πώς θα εκπληρώνουν τα κράτη τις υποχρεώσεις τους, στα συμβεβλημένα κράτη. Ωστόσο, ως διεθνές νομικό μέσο, υπερισχύει έναντι του εθνικού δικαίου, του οποίου το περιεχόμενο πρέπει να συμμορφώνεται με τη Σύμβαση και να ερμηνεύεται σύμφωνα με αυτή.¹⁸

Σε περιφερειακό επίπεδο, η Ελλάδα είναι μέλος της ΕΕ και του Συμβουλίου της Ευρώπης, δεσμεύεται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, με τα σχετικά επιπρόσθετα πρωτόκολλα και με τη δικαιοδοσία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ). Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η Ελλάδα υποχρεούται, μεταξύ άλλων, να

15. Άρθρα 21 (1) και 5 (2) του Συντάγματος της Ελλάδας.

16. Νόμος 2101/1992, ΦΕΚ 192/Α'/2.12.1992. «Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού».

17. Για το σκοπό της παρούσας έρευνας, συγκεκριμένα, αλλά όχι αποκλειστικά, CRC/GC No 6, (2005) "Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin," No 21 (2017) on children in street situations, CRC/GC No 22 & 23 (2017) (Join GC: CMW/C/GC/3-CRC/C/GC22& CMW/C/GC/4-CRC/C/GC23) on state obligation regarding the human rights of children in the context of international migration in countries of origin, transit, destination and return, CRC/GC no 10 (2007) children's right to Juvenile Justice, CRC/GC 14 (2013) on the right to have their best interests taken as a primary priority, such as CRC/GC no 12 (2009) on the right to be heard

18. Η Ελλάδα έχει κυρώσει όλα τα μείζονα κείμενα προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ. Ωστόσο, όσον αφορά την υπό μελέτη θεματική, η έρευνα περιορίζεται στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Η Ελλάδα έχει επίσης κυρώσει τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 για τα Δικαιώματα των Προσφύγων και τα Συναφή Πρωτόκολλα [Νομοθετικό Διάταγμα 3989 / 19-26.9.1959: Περί κυρώσεως της πολυμερούς Συμβάσεως περί της νομικής καταστάσεως των προσφύγων (ΦΕΚ 201/Α')]. Η τρέχουσα νομοθεσία ενσωματώνει το ευρωπαϊκό δίκαιο (βλ. παρακάτω), και η Σύμβαση της Γενεύης ως διεθνές νομικό μέσο θα πρέπει να υπερισχύει σε περίπτωση διαφοράς με τα περιφερειακά νομικά μέσα (ΕΕ).

συμμορφώνεται με τη Χάρτα Θεμελιωδών Δικαιωμάτων,¹⁹ το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου²⁰ και λοιπούς συναφείς κανονισμούς.²¹

Σε εθνικό επίπεδο, η Ελλάδα πασχίζει να συμμορφωθεί με τις ευρωπαϊκές και διεθνείς υποχρεώσεις της· παρ' όλα αυτά, φαίνεται διαρκώς να υστερεί.

-
19. Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2000/C 364/01), Άρθρο 24: «1. Τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην προστασία και τη φροντίδα που απαιτούνται για την καλή διαβίωσή τους. Τα παιδιά μπορούν να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους. Η γνώμη τους σχετικά με ζητήματα που τα αφορούν λαμβάνεται υπόψη σε συνάρτηση με την ηλικία και την ωριμότητά τους. 2. Σε όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά, είτε επιχειρούνται από δημόσιες αρχές είτε από ιδιωτικούς οργανισμούς, πρωταρχική σημασία πρέπει να δίνεται στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού. 3. Κάθε παιδί έχει δικαίωμα να διατηρεί τακτικά προσωπικές σχέσεις και απευθείας επαφές με τους δύο γονείς του, εκτός εάν τούτο είναι αντίθετο προς το συμφέρον του».
20. Κανονισμοί και Οδηγίες που συνθέτουν το ευρωπαϊκό κεκτημένο για το άσυλο: Το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου αποτελείται από πέντε μείζονα νομοθετήματα: 1) Οδηγία 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (αναδιτύπωση της Οδηγίας για τις διαδικασίες). 2) Οδηγία 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2013 σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία (αναδιτύπωση της Οδηγίας για τις συνθήκες υποδοχής). 3) Οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου 2011 σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (αναδιτύπωση της Οδηγίας για την αναγνώριση). 4) Κανονισμός (ΕΕ) 604/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2013 για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους-μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας, που υποβάλλεται σε κράτος-μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας ή από απάτριδα (Κανονισμός Δουβλίνο ΙΙΙ). 5) Κανονισμός (ΕΕ) 603/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2013 σχετικά με τη θέσπιση του «Eurodac» για την αντιπαραβολή δακτυλικών αποτυπωμάτων για την αποτελεσματική εφαρμογή του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 604/2013 για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους-μέλους το οποίο είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας, που υποβάλλεται σε κράτος-μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας ή από απάτριδα και σχετικά με αιτήσεις της αντιπαραβολής με τα δεδομένα «Eurodac» που υποβάλλουν οι αρχές επιβολής του νόμου των κρατών-μελών και η Ευροπόλ για σκοπούς επιβολής του νόμου και για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1077/2011 σχετικά με την ίδρυση Ευρωπαϊκού Οργανισμού για τη Λειτουργική Διαχείριση Συστημάτων ΤΠ Μεγάλης Κλίμακας στον Χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης (αναδιτύπωση του Κανονισμού Eurodac).
21. Οδηγία 2008/115/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Δεκεμβρίου 2008 σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη-μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών (Οδηγία για την επιστροφή).

[2.2] Διατάξεις στο εθνικό δίκαιο: Δικαιώματα και διαδικαστικές εγγυήσεις για τα ανήλικα

Το προστατευτικό πλαίσιο για τα ασυνόδευτα και τα χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά εξακολουθεί να είναι ανεπαρκές. Παρά το ότι έχουν γίνει αρκετά νομοθετικά βήματα για τη βελτίωση της προστασίας των προσφύγων στην Ελλάδα από το 2013, το πλαίσιο προστασίας για τα ασυνόδευτα παιδιά και τα παιδιά που έχουν χωριστεί από την οικογένειά τους –ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς– παραμένει περιστασιακό και αναποτελεσματικό, ενώ συχνά στηρίζεται σε *ad hoc* ερμηνείες και εφαρμογή από τις αρμόδιες αρχές, που είναι δύσκολο να αμφισβητηθούν.

Ενώ διατηρείται ένα πολύπλοκο και δυσνόητο νομικό πλαίσιο με πολυάριθμες εφαρμοστέες διατάξεις, προξενεί έκπληξη το γεγονός ότι το αίτημα για τη νομική μεταρρύθμιση συγκεκριμένων θεσμών εξακολουθεί να αποτελεί μείζον ζήτημα της προστασίας μέσα στα χρόνια.²²

Κατά το διάστημα που καλύπτει η έρευνα, μείζονα νομοθετήματα υπήρξαν το Προεδρικό Διάταγμα 220/2007 (Υποδοχή),²³ ο Νόμος 4375/2016²⁴ (οργάνωση και λειτουργία μεζόνων οικείων δημόσιων υπηρεσιών: Υπηρεσίας Ασύλου, Αρχής Προσφυγών, Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης, συννοριακής διαδικασίας, διαδικασίας ασύλου) που τροποποίησε μια μακρά σειρά διατάξεων, οι οποίες περιλαμβάνονταν σε προηγούμενα Προεδρικά Διατάγματα, και κατήργησε άλλες, το Π.Δ. 141/2013²⁵ (Προϋποθέσεις για τη διεθνή προστασία και το

22. Μια πλήρης επισκόπηση της ελληνικής νομοθεσίας και των συναφών τροποποιήσεων διατίθεται στην Asylum Information Database (AIDA): Χώρα: Ελλάδα – Επισκόπηση του νομικού πλαισίου: <http://bit.ly/2PS8Lfd>

23. Προεδρικό Διάταγμα 220/2007, Προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2003/9/ΕΚ από τις 27 Ιανουαρίου 2003 σχετικά με τις ελάχιστες απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο, ΦΕΚ 251/Α/13.11.2007.

24. Νόμος 4375/2016. «Οργάνωση και λειτουργία Υπηρεσίας Ασύλου, Αρχής Προσφυγών, Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης, σύσταση Γενικής Γραμματείας Υποδοχής, προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας προς τις διατάξεις της οδηγίας 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου “σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (αναδιτύπωση)” (L 180/29.6.2013), διατάξεις για την εργασία δικαιούχων διεθνούς προστασίας και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ 51/Α/3.4.2016.

25. Προεδρικό Διάταγμα 141/2013 για την «προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της

περιεχόμενο της διεθνούς προστασίας), το Π.Δ. 131/2006²⁶ (Οικογενειακή επανένωση), ο Νόμος 4251/2014²⁷ (Εθνική προστασία: ανθρωπιστικό καθεστώς), όπως τροποποιήθηκε από τον Νόμο 4332/2015,²⁸ ο ευρωπαϊκός Κανονισμός 604/2013 (Δουβλίνο III), που εφαρμόζεται απευθείας και αποκλειστικά για τους σκοπούς της οικογενειακής επανένωσης σε άλλα κράτη-μέλη λόγω των ιδιαιτεροτήτων της ελληνικής πραγματικότητας,²⁹ και ο Νόμος 3907/2011 (ίδρυση μεζόων οικείων δημόσιων υπηρεσιών – διαδικασία επιστροφής).³⁰

Υποχρέωσεις υποδοχής:³¹ Ταυτοποίηση, φιλοξενία και νομική εκπροσώπηση των ανηλίκων.

Σύμφωνα με το Π.Δ. 220,³² το Βέλτιστο Συμφέρον του Παιδιού αποτελεί πρωταρχικό μέλημα των αρμόδιων αρχών κατά την εφαρμογή των σχετικών

- 13ης Δεκεμβρίου 2011 (L 337) σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση και το καθεστώς των αλλοδαπών ή των ανιθαγενών ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (αναδιτύπωση)», ΦΕΚ 226/Α/21.10.2013.
26. Προεδρικό Διάταγμα 131/2006 σχετικά με την Εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την Οδηγία 2003/86/ΕΚ σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης, ΦΕΚ 143/Α/13-7-2006. *Τροποποιήθηκε από:* Π.Δ. 167/2008, Π.Δ. 113/2013.
27. Νόμος 4251/2014. «Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης και λοιπές διατάξεις», ΦΕΚ 80/Α/1.4.2014.
28. Νόμος 4332/2015. «Τροποποίηση διατάξεων Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας – Τροποποίηση του Ν.4251/2014 για την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στις οδηγίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου 2011/98/ΕΕ της 13ης Δεκεμβρίου 2011 σχετικά με την ενιαία διαδικασία υποβολής αίτησης για τη χορήγηση στους πολίτες τρίτων χωρών ενιαίας άδειας διαμονής και εργασίας στην επικράτεια κράτους-μέλους και σχετικά με κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζομένους από τρίτες χώρες που διαμένουν νομίμως σε κράτος-μέλος και 2014/36/ΕΕ σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής πολιτών τρίτων χωρών με σκοπό την εποχιακή εργασία και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ 76/Α/09-07-2015
29. Βλ. Ενότητα 1.2. «Γενικές πληροφορίες για την προστασία των ασυνόδευτων παιδιών και των παιδιών που έχουν χωριστεί από την οικογένειά τους στην Ελλάδα» και σχετικές υποσημειώσεις.
30. Νόμος 3907/2011. «Ίδρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής», προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ «σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη-μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών» και λοιπές διατάξεις, ΦΕΚ 71/Α/26-01-2011.
31. Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ ορίζει τα δικαιώματα και τις ελευθερίες, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος στο άσυλο σύμφωνα με το Άρθρο 18 και το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου, και έχει στόχο να διασφαλίσει συγκρίσιμες συνθήκες διαβίωσης για τους αιτούντες διεθνή προστασία σε όλη την ΕΕ. Η πιο σχετική Οδηγία είναι η Αναδιτύπωση της Οδηγίας για τις Συνθήκες Υποδοχής (Οδηγία 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2013 σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία). Η Ελλάδα μόλις πρόσφατα (τέλη Μαΐου 2018) εναρμόνισε την εθνική νομοθεσία με αυτή.
32. Άρθρα, 18, 19 (1) και (2).

διατάξεων. Στην περίπτωση παιδιών που είναι θύματα κάθε μορφής κακοποίησης, αμέλειας, εκμετάλλευσης, βασανιστηρίων ή σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης, εξασφαλίζεται η πρόσβαση σε εξειδικευμένες κοινωνικές υπηρεσίες. Ειδικά για τα ασυνόδευτα ανήλικα, οι αρχές θα πρέπει να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα, ώστε να εξασφαλίζεται η εκπροσώπηση τους μέσα από την ενημέρωση του Εισαγγελέα Ανηλίκων ή του Εισαγγελέα Πρωτοδικών, ο οποίος ενεργεί ως προσωρινός επίτροπος. Οι αρμόδιες αρχές παραλαβής και εξέτασης ασύλου υποχρεούνται να διασφαλίζουν αμέσως ότι ικανοποιούνται οι ανάγκες στέγασης των ανηλίκων με φιλοξενία σε ενήλικους συγγενείς, ανάδοχο οικογένεια ή άλλους χώρους φιλοξενίας κατάλληλους για ανήλικα, εφόσον η εν λόγω στέγαση προστατεύει το παιδί από τον κίνδυνο εμπορίας ή εκμετάλλευσης. Επίσης, οι αρμόδιες αρχές πρέπει να ενεργούν για την από κοινού στέγαση και συμβίωση των αδερφών, καταβάλλοντας προσπάθειες για τον εντοπισμό των μελών της οικογένειας το συντομότερο δυνατό, ενώ οι αλλαγές διαμονής των ασυνόδευτων ανηλίκων πρέπει να περιορίζονται στο ελάχιστο. Το προσωπικό που ασχολείται με υποθέσεις ασυνόδευτων ανηλίκων πρέπει να διαθέτει ή να λαμβάνει κατάλληλη κατάρτιση σχετικά με τις ανάγκες των ανηλίκων.

Η αρμόδια αρχή για την τοποθέτηση των παιδιών είναι το ΕΚΚΑ³³ και, παρά το ότι, όταν συντάχτηκε αρχικά το Π.Δ., όριζε ως «αρμόδιες αρχές» για την εξασφάλιση της φιλοξενίας μέσα από την παραπομπή της υπόθεσης τις αστυνομικές αρχές που εντόπιζαν και έθεται υπό κράτηση το παιδί, μετά τη μεταρρύθμιση του ασύλου το 2011 –που τέθηκε πρακτικά σε ισχύ το 2013– και τη σύσταση της Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής και της Υπηρεσίας Ασύλου,³⁴ οι δύο τελευταίες είναι πια αρμόδιες. Ωστόσο, η υποχρέωση ειδοποίησης του τοπικού Εισαγγελέα αφορά όλες τις αρχές και, συγκεκριμένα, τις αστυνομικές αρχές, οπουδήποτε ή οποτεδήποτε εντοπίζεται ένα παιδί χωρίς χαρτιά ή στέγη.

33. ΕΚΚΑ είναι το ελληνικό ακρώνυμο για το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Είναι αρμόδιο για την εποπτεία της λειτουργίας των διαθέσιμων υποδομών φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων και τον έλεγχο των παραπομπών. Το ακρώνυμο χρησιμοποιείται ευρέως, είναι εύκολα αναγνωρίσιμο από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς και συναντάται συχνότατα και στη βιβλιογραφία.

34. Συστάθηκε το 2011. Ωστόσο, η πραγματική εφαρμογή της σχετικής νομοθεσίας και η λειτουργία των υπηρεσιών έλαβαν χώρα το 2013. Αμφότερες οι υπηρεσίες υπάγονται στο Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, που ιδρύθηκε το 2016.

Ο Νόμος 4375/2016 προβλέπει την Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης, η οποία είναι επιχειρησιακά αρμόδια για τη λεπτομερή καταγραφή, εξακρίβωση της ταυτότητας και διαδικασίες επαλήθευσης στοιχείων των υπηκόων τρίτων χωρών ή των ανιθαγενών που εισέρχονται παράτυπα στη χώρα, από την πρώτη στιγμή της άφιξης στην επικράτεια και για τις διαδικασίες που θα τηρηθούν μετέπειτα ανάλογα με το συγκεκριμένο προφίλ και τις ανάγκες.

Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) ή Κινητές Μονάδες Υποδοχής και Ταυτοποίησης βρίσκονται σε όλα τα μείζονα σημεία εισόδου στην Ελλάδα. Επίσης, στην αρμοδιότητα των ΚΥΤ υπάγονται και ανοιχτές δομές προσωρινής φιλοξενίας (κυρίως ανοιχτές δομές και λοιπές δομές προσωρινής φιλοξενίας).

Στην υποδοχή περιλαμβάνονται η καταγραφή των προσωπικών στοιχείων, συμπεριλαμβανομένης της λήψης και καταχώρισης των δακτυλικών αποτυπωμάτων, η εξακρίβωση της ταυτότητας και της ιθαγένειας (μέσα από συνεντεύξεις, κατά περίπτωση), ο ιατρικός έλεγχος και η παροχή ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, κατά περίπτωση, η ενημέρωση για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις, ιδίως για τη διαδικασία υπαγωγής σε καθεστώς διεθνούς προστασίας και για τη διαδικασία υπαγωγής σε πρόγραμμα εθελούσιας επιστροφής, η αναγνώριση της ευαλωτότητας και η παραπομπή σε κατάλληλη φροντίδα, η παραπομπή των αιτούντων άσυλο στις αρμόδιες υπηρεσίες και η παραπομπή όσων δεν υποβάλλουν αίτηση στις αρμόδιες αρχές στο ΚΥΤ για την υπαγωγή σε διαδικασίες επανεισδοχής, επιστροφής ή απέλασης. Τα υφιστάμενα ΚΥΤ είναι τα τρέχοντα «hotspot», παρά το ότι, σύμφωνα με τη νομοθεσία, μπορεί να πρόκειται για οποιαδήποτε δομή έχει σχεδιαστεί και έχει οριστεί ως υπηρεσία πρώτης υποδοχής. Σύμφωνα με τον ορισμό της σχετικής νομοθεσίας, τα ασυνόδευτα ανήλικα νοούνται ως «ευάλωτα άτομα»³⁵ και υπόκεινται σε διαφορετική διαδικασία από εκείνη που ορίζεται για τα σύνορα³⁶ και τον γενικό πληθυσμό που φθάνει στην Ελλάδα. Μετά την εξακρίβωση της ταυτότητας, οι υπηρεσίες πρώτης υποδοχής συνεργάζονται με άλλες αρχές³⁷ (το ΕΚΚΑ)

35. Άρθρο 14 (8) του Νόμου 4375/2016 και Άρθρο 20 (1) και (3) «Ειδικές ανάγκες υποδοχής» Άρθρο 20 του Νόμου 4540/2018.

36. Άρθρο 60 του Νόμου 4375/2016.

37. Ο νόμος αναφέρεται απευθείας στην εφαρμογή του Άρθρου 19 του Π.Δ. 220 και την εκπροσώπηση κάθε παιδιού από τον τοπικό εισαγγελέα στο πλαίσιο των προβλεπόμενων υπηρεσιών πρώτης υποδοχής, αμέσως μόλις τεθεί υπό κράτηση και σε περαιτέρω διαδικασίες αναγνώρισης.

προκειμένου να διασφαλιστεί η παραπομπή σε κατάλληλη στέγαση, ενώ κάθε παιδί που επιθυμεί να καταθέσει αίτηση ασύλου παραπέμπεται στο αρμόδιο Περιφερειακό Γραφείο Ασύλου, που, συνήθως, βρίσκεται στην ίδια δομή. Ιατρική και ψυχοκοινωνική υποστήριξη και αξιολόγηση παρέχονται στις δομές του Κέντρου Υποδοχής. Επιπλέον επιλογές για προσωρινή στέγαση προτού γίνει η οριστική τοποθέτηση από το ΕΚΚΑ είναι οι ξενώνες σύντομης φιλοξενίας που είναι καταχωρισμένοι στο ΕΚΚΑ ή λοιπές ανοιχτές δομές προσωρινής φιλοξενίας για υπηκόους τρίτων χωρών (Ανοιχτές Δομές Φιλοξενίας – Ασφαλείς Ζώνες για ανήλικα στις ανοιχτές δομές φιλοξενίας της ενδοχώρας, που υπάγονται στην Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης). Η τοποθέτηση σε αυτές τις δομές ελέγχεται και ρυθμίζεται από τις αρμόδιες αρχές εντός του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής.

Εάν σε οποιοδήποτε στάδιο κατά τη διαδικασία της ταυτοποίησης³⁸ ανακύψει αμφιβολία σχετικά με την ανηλικότητα πολίτη τρίτης χώρας ή ανιθαγενούς, ο διοικητής του Κέντρου, με σχετική απόφασή του, τον παραπέμπει σε διαδικασία διαπίστωσης της ανηλικότητας,³⁹ η οποία περιγράφεται στην Υπουργική Απόφαση 92490/2013 και προβλέπει διεπιστημονική προσέγγιση, επιτρέποντας τον ιατρικό προσδιορισμό της ηλικίας (οδοντιατρικό έλεγχο, ακτινογραφία άνω άκρων) μόνο ως έσχατη λύση. Η διαπίστωση της ανηλικότητας βασίζεται κυρίως σε μακροσκοπικά χαρακτηριστικά και στην εξέταση από παιδίατρο, ενώ ακολουθεί ψυχολογική και κοινωνική εκτίμηση που αξιολογεί την ανάπτυξη του προσώπου στην περίπτωση που ο παιδίατρος αδυνατεί να εξαγάγει ασφαλές συμπέρασμα. Σε κάθε περίπτωση και ώσπου να εκδοθεί η απόφαση για τη διαπίστωση της ανηλικότητας, το άτομο θα θεωρείται ανήλικο και θα τυγχάνει αντίστοιχης μεταχείρισης. Ο νόμος προβλέπει επίσης διαδικασία για την αμφισβήτηση των σχετικών ευρημάτων.

Η διαπίστωση της ανηλικότητας στις δομές πρώτης υποδοχής είναι ζωτικής σημασίας, καθώς η ηλικία είναι ο καθοριστικός παράγοντας όσον αφορά το ποια διαδικασία θα ακολουθήσουν οι Αρχές Υποδοχής σχετικά με την εκπροσώπηση, τη φιλοξενία, την κράτηση, την ανάγκη για διεθνή προστασία κατά την παραπομπή στο Περιφερειακό Γραφείο Ασύλου ή την επιστροφή. Τα ασυνόδευτα ανήλικα εξαιρούνται από την

38. Μια συναφής Υπουργική Απόφαση προβλέπει διαδικασία αξιολόγησης κατά την εξέταση μιας αίτησης ασύλου καθ' όλη τη διάρκεια της Διαδικασίας Εξέτασης.

39. Άρθρο 14 (9) του Νόμου 4375.

προβλεπόμενη Διαδικασία στα Σύνορα,⁴⁰ η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει στη γρήγορη επιστροφή στην Τουρκία. Οι αιτήσεις ασύλου των ανηλίκων εξετάζονται αποκλειστικά στο πλαίσιο της συνήθους διαδικασίας εξέτασης,⁴¹ ενώ προβλέπεται παράταση των προθεσμιών και δεν υπάρχουν προαπαιτούμενα για την αποδοχή πριν από αξιολόγηση της ουσίας. Η ηλικία καθορίζει επίσης το αν εφαρμόζεται ο Κανονισμός του Δουβλίνου σε μια συγκεκριμένη υπόθεση και ποια είναι τα προς επίκληση άρθρα προκειμένου να είναι επιτυχής η αίτηση για οικογενειακή επανένωση σε κάποιο άλλο κράτος-μέλος της ΕΕ.

[2.3] Η κράτηση ως προσωρινή λύση

Ανεξάρτητα από τη διεθνή νομοθεσία για τα ανθρώπινα δικαιώματα, το ήπιο δίκαιο, αρκετές διεθνείς κατευθυντήριες οδηγίες και το ευρωπαϊκό δίκαιο –και συνεπώς, η ελληνική νομοθεσία– εξακολουθούν να επιτρέπουν την κράτηση των παιδιών. Ενώ εκκρεμούν οι διαδικασίες ταυτοποίησης ή/και η παραπομπή σε κατάλληλες δομές φιλοξενίας (δομές φιλοξενίας ανηλίκων), τα ανήλικα παραμένουν υπό καθεστώς «περιορισμού της ελευθερίας» εντός των Κέντρων Υποδοχής (όπως όλα τα πρόσωπα), συνήθως ξεχωριστά από τον πληθυσμό των ενηλίκων.

Η κράτηση πρέπει να χρησιμοποιείται μόνο ως «έσχατη λύση» για χρονικό διάστημα που δεν μπορεί να υπερβαίνει τις είκοσι πέντε μέρες, αλλά που μπορεί να παραταθεί για επιπλέον είκοσι μέρες, εάν –λόγω εξαιρετικών περιστάσεων, όπως η σημαντική αύξηση των αφίξεων ασυνόδευτων ανηλίκων– δεν είναι εφικτή η παραπομπή σε κατάλληλη δομή εντός του καθορισμένου χρονικού ορίου, παρά τις προσπάθειες των αρχών.⁴² Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, τα παιδιά δικαιούνται να έχουν τη δυνατότητα να ασχολούνται με δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, συμπεριλαμβανομένων των παιχνιδιών και των ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων που αρμόζουν στην ηλικία τους, και απρόσκοπτη πρόσβαση στην εκπαίδευση.

Η κράτηση γίνεται –εάν είναι απαραίτητο– αφού εγκριθεί ο

40. Άρθρο 60 του Νόμου 4375/2016.

41. Άρθρο 45 του Νόμου 4375/2016.

42. Άρθρα 14 (8) και 46 (10) του Νόμου 4375, όπως τροποποιήθηκαν –ωστόσο, όχι σε σημαντικό βαθμό– από το Νόμο 4540/2018.

«περιορισμός της ελευθερίας» από την Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΥΠΥΤ), με το παιδί να μεταφέρεται στο πλησιέστερο Προαναχωρησιακό Κέντρο. Η κράτηση μπορεί επίσης να πραγματοποιηθεί οποιαδήποτε στιγμή στην ενδοχώρα, εάν κάποιο ασυνόδευτο παιδί εντοπιστεί από τις αστυνομικές αρχές, ώσπου να μπορέσει να ανταποκριθεί το ΕΚΚΑ. Στην περίπτωση που τα Προαναχωρησιακά Κέντρα δεν διαθέτουν την απαραίτητη χωρητικότητα για τη «φιλοξενία» των ανηλίκων, δεν αποκλείονται λοιπές δομές κράτησης, όπως τα κελιά στα Αστυνομικά Τμήματα.

Παρά το ότι δεν αναφέρεται σε κάποιο συναφές νομοθέτημα, η κράτηση των ανηλίκων για το σκοπό της ασφαλούς παραπομπής γίνεται σε δομές υπό την ευθύνη των αστυνομικών αρχών, κατά τα παραπάνω, αλλά εγκρίνεται από τον τοπικό εισαγγελέα ανηλίκων ή πρωτοδικών, ως «προστατευτική φύλαξη».⁴³ Πρόκειται για μέτρο που βασίζεται στην απεριόριστη εξουσία του εισαγγελέα να παραγγέλλει οποιοδήποτε μέτρο κρίνεται πρόσφορο και απαραίτητο για την προστασία των παιδιών και για απροσδιόριστο χρονικό διάστημα. Θα πρέπει να αναφερθεί το γεγονός ότι, εφόσον κατά τη διάρκεια αυτής της φάσης τα παιδιά δεν κρατούνται για διοικητικούς σκοπούς (δηλαδή για το σκοπό της επιστροφής ή της απέλασης), δεν τυχάνουν εφαρμογής τα ένδικα μέσα που προβλέπει ο νόμος για την άσκηση προσφυγής κατά της διοικητικής κράτησης. Οι συγκεκριμένες αποφάσεις δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο προσφυγής ενώπιον οποιασδήποτε αρχής ή οποιουδήποτε δικαστηρίου. Η προστατευτική φύλαξη μπορεί να αρθεί μόνο από τον εισαγγελέα, εάν εξασφαλιστεί φιλοξενία σε κάποιον ξενώνα ή κάποια δομή φιλοξενίας, ή εάν κάποιο ικανό και κατάλληλο μέλος της οικογένειας αποδείξει στον εισαγγελέα την ικανότητά του να αναλάβει τη φροντίδα και τη στέγαση του παιδιού.

43. Μια μορφή Προστατευτικής Φύλαξης συναντάται στην ελληνική νομοθεσία και τυχάνει εφαρμογής σε άτομα που κρίνονται επικίνδυνα για τη δημόσια τάξη ή εκθέτουν τον εαυτό τους σε κίνδυνο (για παράδειγμα, άτομα που έχουν κάποια ψυχική νόσο, άτομα που είναι μεθυσμένα ή ανήλικα που έχουν εξαφανιστεί, εκούσια ή ακούσια, από τους οικείους τους), και μπορεί να πραγματοποιηθεί εκτός δομών κράτησης και ώσπου τα συγκεκριμένα άτομα να επιστραφούν στη φροντίδα της οικογένειάς τους (Π.Χ. 141/1991).

[2.4] Νομικό καθεστώς

Η ελληνική νομοθεσία δεν προβλέπει κάποιον τύπο διαμονής ή κάποιο καθεστώς προσωρινής προστασίας για τα ασυνόδευτα ανήλικα κατά την εφηβεία. Τα ανήλικα αναγκάζονται να χρησιμοποιήσουν τις επιλογές που προβλέπονται στη διαδικασία ασύλου, προκειμένου να αποκτήσουν το καθεστώς πρόσφυγα, το καθεστώς επικουρικής προστασίας ή την άδεια διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους.

Σύμφωνα με το Νόμο 4375,⁴⁴ οι αιτήσεις που υποβάλλονται από ανήλικα καταγράφονται και εξετάζονται κατά προτεραιότητα από την Υπηρεσία Ασύλου (ΥΑ). Η αξιολόγηση της αίτησης θα πρέπει να γίνεται από κατάλληλα εκπαιδευμένους χειριστές. Οι αρχές της ΥΑ υποχρεούνται να διασφαλίζουν το διορισμό επιτρόπου κατά την καταγραφή, ειδοποιώντας τον εισαγγελέα και παραπέμποντας την υπόθεση στο ΕΚΚΑ για να εξασφαλιστεί η τοποθέτηση.

Πρέπει να αναφερθεί ότι, κατά κανόνα, η προαναφερόμενη απλή διαδικασία πραγματοποιείται μόνο στην ενδοχώρα, εφόσον εκεί δεν υπάρχουν Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης. Όλες οι σχετικές αρμοδιότητες για την εξασφάλιση της εκπροσώπησης και της στέγασης των ασυνόδευτων ανηλίκων έχουν ανατεθεί στην Υπηρεσία Ασύλου.

Η πρόσβαση στη διαδικασία περιορίζεται στα ανήλικα ηλικίας κάτω των 15 ετών, τα οποία πρέπει να εκπροσωπούνται και να συνοδεύονται από τον διορισμένο επίτροπο σε όλα τα στάδια της διαδικασίας, με εξαίρεση κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, οπότε η παρουσία του επιτρόπου περιγράφεται παραδόξως ως «προαιρετική» και όχι υποχρεωτική. Τα παιδιά κάθε ηλικίας δικαιούνται ψυχοκοινωνική υποστήριξη και νομική συνδρομή. Επίσης, μπορούν να συνοδεύονται και να υποστηρίζονται κατά τη διάρκεια της διαδικασίας από τους συμβούλους τους (κοινωνικούς λειτουργούς ή δικηγόρους, που συνήθως παρέχονται από την κοινωνία των πολιτών).⁴⁵

Οι πληροφορίες σχετικά με την ταυτότητα και την ηλικία των ανηλίκων καταγράφονται στην Υπηρεσία Ασύλου: α) σύμφωνα με τις πληροφορίες που παρέχει η Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης και β) σύμφωνα με τη δήλωση του αιτούντος στην ενδοχώρα, εάν δεν πραγματοποιήθηκε η

44. Άρθρα 51 (6) και 45 του Νόμου 4375/2016.

45. Άρθρα 36 (8), (9), (10) και 45 του Νόμου 4375/2016.

ταυτοποίηση σε κάποια ΥΠΥΤ. Σε περίπτωση που ανακúψουν αμφιβολίες σχετικά με την ηλικία του αιτούντος κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου (εξέταση πρώτου και δεύτερου βαθμού), διατίθεται μια διαδικασία διαπίστωσης της ανηλικότητας,⁴⁶ η οποία προβλέπει μια διεπιστημονική προσέγγιση, όπως περιγράφεται παραπάνω και συναφείς διαδικαστικές εγγυήσεις και δικλείδες ασφαλείας: το δικαίωμα άσκησης προσφυγής κατά της έκβασης της διαπίστωσης, εκπροσώπηση κατά τη διάρκεια της διαδικασίας κτλ. Η ταυτοποίηση στην Υπηρεσία Ασύλου μπορεί επίσης να διορθωθεί στην περίπτωση εσφαλμένης καταχώρισης, εάν προσκομιστεί στην Υπηρεσία Ασύλου συγκεκριμένη πρωτότυπη τεκμηρίωση (εθνικό δελτίο ταυτότητας ή διαβατήριο) που εκδόθηκε από τη χώρα προέλευσης.⁴⁷

Η Υπηρεσία Ασύλου είναι αρμόδια για την εξέταση της αίτησης σε πρώτο βαθμό και για την παραπομπή της υπόθεσης στην ελληνική Μονάδα Δουβλίνου, κατά περίπτωση. Η εξέταση πραγματοποιείται σύμφωνα με τις ουσιαστικές προϋποθέσεις που αναφέρονται στο Π.Δ. 141/2013 σχετικά με τη χορήγηση διεθνούς προστασίας. Στην περίπτωση απόρριψης, τα ανήλικα έχουν το δικαίωμα άσκησης αίτησης ακυρώσεως ενώπιον της Αρχής Προσφυγών εντός τριάντα ημερών. Μόνο η τελευταία αρχή μπορεί, εάν η χορήγηση διεθνούς προστασίας απορριφθεί και στον δεύτερο βαθμό, να παραπέμψει την υπόθεση στον υπουργό Εσωτερικών, προτείνοντας τη χορήγηση άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους.⁴⁸ Ο νόμος⁴⁹ προβλέπει επίσης τη δικαστική επανεξέταση –κάτι σαν «τρίτο βαθμό»– ενώπιον του Διοικητικού Εφετείου, ωστόσο μόνο για νομικούς και διαδικαστικούς λόγους, με το δικαστήριο να μην έχει την εξουσία να αποφανθεί επί της ουσίας μιας αίτησης ασύλου, παρά μόνο να αναπέμψει την αίτηση στην Αρχή Προσφυγών.⁵⁰

46. Άρθρο 45 του Νόμου 4375, που αναφέρεται στην Κοινή Υπουργική Απόφαση 1981/2016 του υπουργού Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης και του υπουργού Υγείας 1982/2016, ΦΕΚ 335/Β/16.2.2016.

47. Άρθρο 43 του Νόμου 4375/2016.

48. Άρθρο 19 Α (1) του Νόμου 4251/2014, όπως τροποποιήθηκε από το Άρθρο 8 (25) του Νόμου 4332/2015 και το Άρθρο 22 του Νόμου 4375/2016.

49. Άρθρο 64 του Νόμου 4375/2016 και Άρθρο 13 του Νόμου 3068/2002, όπως τροποποιήθηκε από το Άρθρο 49 του Νόμου 3900/2010 και το Άρθρο 29 του Νόμου 4540/2018.

50. Το συγκεκριμένο ένδικο μέσο δεν έχει ανασταλτική ισχύ σε σχέση με την απόφαση για επιστροφή, που ακολουθεί η απόρριψη στον δεύτερο βαθμό. Πρέπει να υποβληθεί μια επιπλέον αίτηση ενώπιον του δικαστηρίου, ώστε να αιτιολογείται η αναστολή της επιστροφής με βάση: α) μια καλά τεκμηριωμένη αίτηση για την ακύρωση της δικαστικής απόφασης που ήδη

Και οι τρεις μορφές καθεστώτος διαμονής χορηγούν το δικαίωμα στην εργασία, την εκπαίδευση και την κοινωνική ασφάλιση με τις ίδιες ή παρόμοιες προϋποθέσεις που ισχύουν για τους Έλληνες και τους Ευρωπαίους υπηκόους που κατοικούν στην Ελλάδα. Τα ανήλικα που λαμβάνουν διεθνή προστασία δικαιούνται επιπλέον τα ίδια οφέλη που λάμβαναν και ως αιτούντες άσυλο (δηλαδή εκπροσώπηση, εκπαίδευση, φιλοξενία),⁵¹ ενώ για πρώτη φορά στη νομοθεσία που εξετάστηκε προβλέπεται η υποχρέωση των αρχών να λαμβάνουν υπόψη τους τις απόψεις του παιδιού.

Οι ανήλικοι δικαιούχοι του καθεστώτος πρόσφυγα έχουν το επιπρόσθετο δικαίωμα της επανένωσης με τα μέλη της οικογένειάς τους που παραμένουν στη χώρα καταγωγής, στην ελληνική επικράτεια, σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στο Π.Δ. 131/2006.⁵² Ωστόσο, δεν υπάρχουν γνωστές υποθέσεις που να επαληθεύουν την πραγματική εφαρμογή της συγκεκριμένης διαδικασίας.⁵³

[2.5] **Απέλαση – Ακούσια επιστροφή**

Τα ανήλικα που δεν υποβάλλουν αίτηση για άσυλο ή των οποίων οι αιτήσεις απορρίπτονται υπόκεινται στις διατάξεις του Νόμου 3907/2011⁵⁴ που προβλέπει τις διαδικασίες για την επιστροφή. Το Βέλτιστο Συμφέρον του Παιδιού θα πρέπει να αποτελεί γνώμονα για κάθε απόφαση σχετικά με την επιστροφή. Επομένως, η επιστροφή ενός ανηλίκου στη χώρα καταγωγής ή τη χώρα προηγούμενης διαμονής είναι εφικτή, μόνο εάν εκεί βρίσκεται κάποιο μέλος της οικογένειας ή άλλο κατάλληλο πρόσωπο για

εκκρεμεί ή β) την απόδειξη ανεπανόρθωτης βλάβης σε περίπτωση επιστροφής. Και τα δύο ένδικα μέσα είναι άκρως απαιτητικά και προϋποθέτουν άκρως απαιτητική νομική συνδρομή. Παρ' όλα αυτά, οι νομικοί τα χαρακτηρίζουν αναποτελεσματικά, με τα περισσότερα δικαστήρια να είναι απρόθυμα να ακυρώνουν αποφάσεις. Βλ. Άρθρο 64 του Νόμου 4375/2016. Η διαδικασία τροποποιήθηκε εκ νέου από το Άρθρο 29 του Νόμου 4540/2018.

51. Το Άρθρο 32 του Π.Δ. 141/2013 είναι σχεδόν πανομοιότυπο με το Άρθρο 19 του Π.Δ. 220.
52. Το Προεδρικό Διάταγμα 131/2006 σχετικά με την εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την Οδηγία 2003/86/ΕΚ σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης, ΦΕΚ 143/Α/13.7.2006 και 167/2008-113/2013
53. Η πραγματική και ουσιαστική εφαρμογή του εν λόγω νόμου δεν επιβεβαιώνεται ούτε από επαγγελματίες και βασικούς πληροφοριοδότες που ερωτήθηκαν, ούτε από τη διαθέσιμη βιβλιογραφία. Η διαδικασία χαρακτηρίζεται «αδύνατη» από τους επαγγελματίες νομικούς για όλα τα πρόσωπα στα οποία χορηγείται το καθεστώς πρόσφυγα ανεξαρτήτως ηλικίας, λόγω αρκετών πρακτικών και σημαντικών κωλυμάτων.
54. Άρθρα 20, 25 και 32 του Νόμου 4907/2011.

τη φροντίδα του, ή εάν η χώρα διαθέτει κατάλληλες δομές υποδοχής για την προστασία του ανηλίκου. Η κράτηση έως την πραγματική επιστροφή θα πρέπει να επιλέγεται μόνο ως έσχατη λύση, και κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να ασχολούνται με δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, συμπεριλαμβανομένων των παιχνιδιών και των ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων που αρμόζουν στην ηλικία τους, και να έχουν απρόσκοπτη πρόσβαση στην εκπαίδευση. Στην πράξη, είναι εξαιρετικά απίθανη η απέλαση ή η ακούσια επιστροφή των ατόμων που καταγράφονται επίσημα ως ανήλικα στη χώρα καταγωγής. Παρά το ότι υπάρχει η διάταξη,⁵⁵ όπως προαναφέρθηκε, τα ανήλικα –ειδικά στην ενδοχώρα, ανεξάρτητα από το νομικό τους καθεστώς– τίθενται σε κράτηση για λόγους προστασίας ώσπου να καταστεί εφικτή η ασφαλής παραπομπή σε μια κατάλληλη δομή φιλοξενίας, στην οποία μπορούν να παραμείνουν έως ότου ενηλικιωθούν.

Παρά το ότι πρόκειται για θετικό μέτρο στον πρώτο βαθμό, η άδεια δεν αντικαθιστά την άδεια διαμονής και δεν συνοδεύεται από τεκμηρίωση που να αποδεικνύει τον τόπο κατοικίας του παιδιού. Τα ανήλικα μπορεί να διαθέτουν άδεια διαμονής, αλλά, ελλείψει οποιασδήποτε τεκμηρίωσης που αποδεικνύει την ηλικία τους ή/και τη φιλοξενία σε συγκεκριμένο ξενώνα, είναι ευάλωτα –ειδικά στις μεγαλουπόλεις της ενδοχώρας– σε επανειλημμένες συλλήψεις ή/και διαδικασίες διαπίστωσης της ανηλικότητας, που διατάσσουν οι αστυνομικές αρχές, με τις τελευταίες να μη ρυθμίζονται διά νόμου. Συνήθως περιλαμβάνουν μόνο ειδικές ιατρικές εξετάσεις, δηλαδή ακτινογραφίες, οι οποίες έχουν υποστεί έντονες κριτικές ως μέθοδος που δεν επιτρέπει την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων, ενώ έχει επανειλημμένως αναφερθεί ότι οδηγούν στην εσφαλμένη καταγραφή των ανηλίκων ως ενηλίκων.⁵⁶

55. Η εφαρμογή του άρθρου δεν κατέστη δυνατό να επιβεβαιωθεί από επαγγελματίες ή βασικούς πληροφοριοδότες, που ερωτήθηκαν, ούτε από τη διαθέσιμη βιβλιογραφία.

56. Πληροφορίες οι οποίες επαληθεύονται από επαγγελματίες που ερωτήθηκαν, βασικούς πληροφοριοδότες, και από τη διαθέσιμη βιβλιογραφία. Βλ. επίσης, CRC/GC αρ. 22 και 23 (2017).

[2.6] Επιτροπεία

Ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς, η υποχρέωση εξασφάλισης νομικής εκπροσώπησης με το διορισμό επιτρόπου συμπεριλαμβάνεται στο σύνολο της υπό εξέταση νομοθεσίας, η οποία αναφέρεται στον εισαγγελέα και τον εθνικό θεσμό της Επιτροπείας, που προβλέπεται από τον ελληνικό Αστικό Κώδικα,⁵⁷ όπως τροποποιήθηκε από το Νόμο 2447/1996,⁵⁸ και τυγχάνει εφαρμογής και στα παιδιά ελληνικής υπηκοότητας.

Η διαδικασία διορισμού μόνιμου επιτρόπου προϋποθέτει την ύπαρξη ενός «κατάλληλου» ενήλικου,⁵⁹ ενός τριμελούς συμβουλίου που θα εποπτεύει τις αποφάσεις του επιτρόπου, τον επίσημο διορισμό όλων των σχετικών προσώπων από το δικαστήριο μετά την πρωτοβουλία του εισαγγελέα και την αρωγή του δικαστηρίου και του εισαγγελέα από τις κοινωνικές υπηρεσίες. Εάν δεν υπάρχει ένα κατάλληλο πρόσωπο, κατά τα ανωτέρω, η επιτροπεία μπορεί να ανατεθεί μόνο σε ειδικές δημόσιες κοινωνικές υπηρεσίες/προνοιακά ιδρύματα, που θα συσταθούν –σύμφωνα με τα συναφή Προεδρικά Διατάγματα–⁶⁰ εντός της δικαιοδοσίας κάθε δικαστηρίου για αυτό τον συγκεκριμένο σκοπό.⁶¹ Οι εν λόγω διατάξεις έμειναν ανεφάρμοστες και οι προαναφερόμενες υπηρεσίες δεν συστάθηκαν ποτέ, ενώ αποδείχτηκε ότι, μέσα στα χρόνια, δεν κατέστη δυνατή η εξασφάλιση των απαραίτητων πόρων για τις ειδικές, υποστηρικτικές κοινωνικές υπηρεσίες, οι οποίες θα μπορούσαν να έχουν τη δυνατότητα να χειριστούν πολλές υποθέσεις που θα παραπέμπονταν σε αυτές, και να συνδράμουν τον εισαγγελέα και τα δικαστήρια.

Ο τοπικός δημόσιος εισαγγελέας ενεργεί ως προσωρινός επίτροπος για εκατοντάδες παιδιά εντός της εδαφικής του δικαιοδοσίας, ώσπου το δικαστήριο να διορίσει μόνιμο επίτροπο. Στην πάροδο των ετών, οι εισαγγελείς πάσχισαν να συνειδητοποιήσουν τι απαιτείται από εκείνους διά

57. Άρθρο 1589-1654 του Αστικού Κώδικα.

58. Νόμος 2447/1996. «Τροποποίηση του Αστικού Κώδικα – Υιοθεσία – Επιτροπεία – συναφή ζητήματα – δικονομικές διατάξεις», ΦΕΚ 278/Α'.

59. Η καταλληλότητα ενός προσώπου δεν πρέπει να αξιολογείται και να κρίνεται αποκλειστικά κατά την εκτίμηση του δικαστηρίου και ο νόμος δίνει προτεραιότητα στα μέλη της οικογένειας, Άρθρο 1592 του ΑΚ.

60. Τα σχετικά Π.Δ. δεν εκδόθηκαν.

61. Άρθρο 1600 του ΑΚ και Άρθρα 49-52, 53 και 64 του Νόμου 2447/1996.

νόμου.⁶² Η ανάθεση αυτού του επιπρόσθετου καθήκοντος στις εισαγγελικές αρχές αποδείχτηκε καταστροφική μέσα στα χρόνια, ιδιαίτερα εάν ληφθεί υπόψη ο αριθμός των εισαγγελών και ο πραγματικός φόρτος εργασίας τους ως δικτυικών αρχών.

«Η ανεπάρκεια του εθνικού συστήματος Επιτροπείας στερεί από τα παιδιά κάθε πραγματική δυνατότητα συμμετοχής στις αποφάσεις που λαμβάνονται για εκείνα. Είναι *de facto* αδύνατο, ακόμα κι αν επιδειχθεί η μέγιστη επιμέλεια και καταβληθεί η μέγιστη προσπάθεια, να αναπτυχθεί μια προσωπική και ατομική σχέση με τα παιδιά, όπως επιτάσσει η επιτροπεία, η οποία θα επέτρεπε σε κάθε εισαγγελέα να καταστεί “πραγματικός επίτροπος” ή, ακόμα καλύτερα, ο απαραίτητος “υποκατάστατος γονέας”».⁶³

Η σχέση των παιδιών με τον επίτροπο περιορίζεται στο γεγονός ότι πρόκειται για το πρόσωπο που υπογράφει τις σχετικές αποφάσεις ή/και εξουσιοδοτήσεις για άλλους φορείς. Ο μεγάλος αριθμός των ασυνόδευτων ανηλίκων καθιστά πρακτικά αδύνατη την άσκηση των καθηκόντων του προσωρινού επιτρόπου από τον τοπικό εισαγγελέα.⁶⁴ Η εκπροσώπηση καθώς και η διαχείριση των καθημερινών τους προβλημάτων είναι αδύνατες. Σημαντικά δικαιώματα καθίστανται κενό γράμμα χωρίς την ύπαρξη επιτρόπου.⁶⁵ Ενόσω δεν τροποποιείται το «βασικό» εγχώριο δίκαιο, παρεμποδίζονται η ευημερία, η προστασία, η πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες και η ένταξη των ασυνόδευτων ανηλίκων.⁶⁶

62. «Φαίνεται ότι οι διαδικασίες που τηρούνται για να διασφαλιστεί η εκπροσώπηση και η προστασία των ασυνόδευτων παιδιών επαφίενται στη διακριτική ευχέρεια του εισαγγελέα και στις υποστηρικτικές υπηρεσίες που μπορεί να έχει στη διάθεσή του ο Εισαγγελέας (όπως ΜΚΟ, κοινωνικές υπηρεσίες)». UNHCR, France Terre d'Asile, Save the Children and PRAKSIS, Protection of Children on the Move: Addressing protection needs through reception, counselling and referral and enhancing cooperation in Greece, Italy and France, Ιούλιος 2012, διατίθεται στη διεύθυνση: <http://bit.ly/1cmO5X1>

63. ΕΣΠ, «Ασυνόδευτα ανήλικα στα ελληνοτουρκικά σύνορα στον Έβρο: Μάρτιος 2011-Μάρτιος 2012», 22.6.2012: <http://bit.ly/303Utwj>

64. Συνήγορος του Πολίτη, «Η πρόκληση των μεταναστευτικών ροών και της προστασίας των προσφύγων – ζητήματα διοικητικής διαχείρισης και δικαιωμάτων», Ειδική Έκθεση 2017, σσ. 28-29 και 75: <http://bit.ly/2WznlKS>

65. *Ibid.*

66. UNICEF & Institute of Child Health Report, “RAPID ASSESSMENT OF MENTAL HEALTH, PSYCHOSOCIAL NEEDS AND SERVICES FOR UNACCOMPANIED CHILDREN IN GREECE,” October 2017, σσ. 20-21.

Θα πρέπει ακόμα να αναφερθεί ότι η αρμοδιότητα του εισαγγελέα είναι τοπική και εξαρτάται από την περιοχική διαμονής του παιδιού, που εμπίπτει στην εξουσία ενός συγκεκριμένου εισαγγελέα. Σε περιπτώσεις αλλαγής γεωγραφικής θέσης των ανηλίκων, αλλάζουν και οι προσωρινοί επίτροποι, συμπεριλαμβανομένου του αρμόδιου εισαγγελέα, διαταράσσοντας έτσι το συνεχές των αποφάσεων που λαμβάνονται, ή των ενεργειών που έχουν ήδη αναληφθεί. Παράλληλα, δεν διασφαλίζεται η συνέπεια των αποφάσεων, καθώς ο εισαγγελέας διαθέτει απεριόριστη εξουσία λήψης αποφάσεων που επηρεάζουν το Βέλτιστο Συμφέρον του Παιδιού χωρίς καν να προηγηθεί συνάντηση με το παιδί.

Το εθνικό σύστημα επιτροπείας έχει δεχτεί σοβαρές και επανειλημμένες επικρίσεις μέσα στα χρόνια⁶⁷ και εξακολουθεί να είναι ανεπαρκές και να χρήζει ευρειών νομοθετικών τροποποιήσεων,⁶⁸ ώστε να απαλλαγούν οι εισαγγελικές αρχές από τον υπερβολικό φόρτο εργασίας και να διασφαλίζεται η πραγματική και ουσιαστική εκπροσώπηση των παιδιών στην καθημερινότητά τους.

Μετά την αυξημένη άφιξη προσφύγων και ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ελλάδα, η οποία είχε ως αποτέλεσμα να κατοικούν μεγάλοι αριθμοί προσφύγων και ανηλίκων σχεδόν σε κάθε ελληνικό νομό, όλοι οι εισαγγελείς ασχολήθηκαν –πολλοί από αυτούς για πρώτη φορά– με το πρόβλημα της εκπροσώπησης και της επιτροπείας των ασυνόδευτων ανηλίκων στη δικαιοδοσία τους. Οι πρακτικές, η ερμηνεία και η εφαρμογή των σχετικών διατάξεων διαφέρουν ανάμεσα στους εισαγγελείς και τους νομούς, κατά περίπτωση.

Πιο πρακτικά εμπόδια και επιπλοκές ανέκυψαν μετά την τροποποίηση του ορισμού των ασυνόδευτων παιδιών στην ελληνική νομοθεσία.⁶⁹

67. CoE Committee of Ministers, Outcome of 1214th Meeting (DH) 2-4 December 2014 (5 December 2014). CM/Del/Dec (2014) 1214, 20.

68. Ο Νόμος 4375 (Άρθρο 17) προβλέπει τη μελλοντική έκδοση Προεδρικού Διατάγματος που θα ρυθμίζει τη διαδικασία διορισμού επιτρόπου ή εκπροσώπου για τα ασυνόδευτα ανήλικα. Στο Άρθρο 34 προβλέπεται ρητά η δυνατότητα να οριστεί ως προσωρινός επίτροπος ο νόμιμος εκπρόσωπος ενός νομικού προσώπου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Στο Άρθρο 45 αναφέρεται το Άρθρο 19 του Π.Δ. 220/2007 σχετικά με τη διαδικασία που τηρείται για το διορισμό προσωρινού επιτρόπου, αλλά επιπλέον ρυθμίζονται για πρώτη φορά στο ελληνικό νομικό πλαίσιο συγκεκριμένες υποχρεώσεις και εγγυήσεις για τα ανήλικα.

69. Άρθρο 2 (ι) του Π.Δ. 113/2013. Σύμφωνα με το Π.Δ. 113/2013, ένα παιδί θεωρείται ασυνόδευτο, εάν βρίσκεται στην Ελλάδα «χωρίς να συνοδεύεται από ενήλικο υπεύθυνο για τη φροντίδα του, σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία ή πρακτική», σε αντίθεση με τον προηγούμενο ορισμό που περιλαμβανόταν στο Π.Δ. 114/2010, Άρθρο 2 (ι) του Π.Δ. 114/2010. Σύμφωνα με την προηγούμενη διαδικασία, ένα παιδί θεωρούνταν ασυνόδευτο, εάν βρισκόταν

Επί του παρόντος, ο Νόμος 4375/2016⁷⁰ ορίζει τα ασυνόδευτα παιδιά ως τα ανήλικα που φθάνουν στην Ελλάδα, χωρίς να συνοδεύονται από πρόσωπο που ασκεί τη γονική τους μέριμνα, σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία και για όσο χρόνο η γονική τους μέριμνα δεν έχει ανατεθεί σε κάποιο άλλο πρόσωπο σύμφωνα με το νόμο.⁷¹ Η έμπρακτη συνέπεια του εν λόγω ορισμού ήταν η αύξηση του αριθμού των παιδιών που θεωρούνταν ασυνόδευτα, ανεξάρτητα από την παρουσία συγγενών/αδερφών στην Ελλάδα.⁷² Ελάχιστα από τα δικαιώματα των παιδιών που υποβάλλουν αίτηση ασύλου και ακόμα λιγότερες υποχρεώσεις των επιτρόπων περιγράφονται περαιτέρω για πρώτη φορά στο Νόμο 4375, ωστόσο, σε περιορισμένο βαθμό.⁷³

Στην πράξη, ο εισαγγελέας, ο οποίος ενεργεί ως προσωρινός επίτροπος διά νόμου, εξουσιοδοτεί φορείς της κοινωνίας των πολιτών, ιδιαίτερα νομικούς ή κοινωνικούς επιστήμονες από ΜΚΟ,⁷⁴ να προβούν σε

στην Ελλάδα χωρίς να συνοδεύεται από ενήλικο υπεύθυνο για τη φροντίδα του, σύμφωνα με το νόμο ή το έθιμο που εφαρμόζεται στον τόπο προέλευσης

70. Άρθρο 34 (α) του Νόμου 4375/2016.

71. Η γονική μέριμνα, σύμφωνα με το ελληνικό οικογενειακό δίκαιο που περιλαμβάνεται στον Αστικό Κώδικα, μπορεί να ασκείται μόνο από τους γονείς. Σε περίπτωση απουσίας των γονέων, θα οριστεί από το δικαστήριο κάποιο τρίτο πρόσωπο ως επίτροπος, σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις περί επιτροπείας, που περιλαμβάνονται στον ελληνικό Αστικό Κώδικα.

72. Μέχρι πρόσφατα, η ελληνική νομοθεσία αγνοούσε την ίδια την έννοια των παιδιών που έχουν χωριστεί από την οικογένειά τους. Ο σχετικός ορισμός συναντάται για πρώτη φορά στο Άρθρο 3 του Νόμου 4540/2018, ΦΕΚ 91/Α/22.05.2018. Ωστόσο, τα παιδιά που έχουν χωριστεί από την οικογένειά τους μπορεί να έχουν έναν/μία συγγενή που de facto μεριμνά για τη φροντίδα τους, αλλά, ώσπου να δοθεί επίσημη εξουσιοδότηση από τον εισαγγελέα στον/η συγγενή, τα παιδιά που έχουν χωριστεί από την οικογένειά τους αντιμετωπίζονται από το νόμο ως ασυνόδευτα.

73. Στο Άρθρο 45 του Νόμου 4375: (α) τα ανήλικα πρέπει να ενημερώνονται αμέσως για το πρόσωπο του επιτρόπου, (β) ο επίτροπος εκπροσωπεί τον ανήλικο, μεριμνά για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων του στο πλαίσιο της διαδικασίας ασύλου, καθώς και για την εξασφάλιση κατάλληλης νομικής συνδρομής και εκπροσώπησης του ενώπιον των αρμοδίων αρχών, (γ) ο επίτροπος ή ασκών τη σχετική πράξη επιτροπείας μεριμνά για την έγκαιρη και προσήκουσα ενημέρωση του ασυνόδευτου ανήλικου, ιδίως για τη σημασία και τις πιθανές συνέπειες της προσωπικής συνέντευξης, καθώς και για τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να προετοιμαστεί για αυτή, (δ) ο επίτροπος ή ασκών τη σχετική πράξη επιτροπείας καλείται και δύναται να παρίσταται στην προσωπική συνέντευξη του ανήλικου και να υποβάλλει ερωτήσεις ή παρατηρήσεις προς διευκόλυνση της διαδικασίας, (ε) εφόσον το προαναφερόμενο πρόσωπο είναι δικηγόρος, ο αϊτών δεν μπορεί να επωφεληθεί δωρεάν νομικής συνδρομής σύμφωνα με το Άρθρο 44, παράγραφος 3, του Νόμου.

74. Εκτός από κάποιοι/α επαγγελματίες της κοινωνίας των πολιτών, που μπορεί να λάβει μια τέτοια εξουσιοδότηση, υπάρχει και το Δίκτυο Επιτροπείας Ασυνόδευτων Ανηλίκων, το οποίο

ορισμένες ενέργειες προκειμένου να διασφαλιστεί η εκπροσώπηση του ανηλίκου και η πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου εξ ονόματός του εισαγγελέα. Ανάλογα με τον εισαγγελέα και την πρακτική εντός ενός συγκεκριμένου νομού, η εν λόγω εξουσιοδότηση μπορεί να λάβει πολλές νομικές μορφές (για παράδειγμα, γραπτή εξουσιοδότηση από τον εισαγγελέα που δίνει τη δυνατότητα για ανάληψη συγκεκριμένων ενεργειών στον επίτροπο, εισαγγελική παραγγελία για ορισμένες ενέργειες, εισαγγελική διάταξη για την ανάθεση της προσωρινής φροντίδας σε κάποιο τρίτο μέρος, διορισμός προσωρινού επιτρόπου με δικαστική απόφαση –σπάνια και σε συγκεκριμένες περιοχές της Ελλάδας–, ενώ εκκρεμεί η οριστική απόφαση για τη μόνιμη επιτροπεία), ώστε να δοθεί η δυνατότητα στους φορείς της κοινωνίας των πολιτών και τους συγγενείς των ανηλίκων, που είναι παρόντες στην περιοχή, να ενεργούν εκ μέρους των ανηλίκων ή των επιτρόπων. Ωστόσο, ο επίσημος διορισμός του μόνιμου επιτρόπου με δικαστική απόφαση μπορεί να προβλέπεται από το νόμο, αλλά εξακολουθεί να αποτελεί εξαίρεση.

υλοποιείται από τη ΜΚΟ ΜΕΤΑΔραση, που παρέχει επαγγελματίες οι οποίοι βρίσκονται σχεδόν σε κάθε νομό, ώστε να αναλάβουν τα προαναφερθέντα καθήκοντα σχετικά με τη νομική εκπροσώπηση ενός ανηλίκου, καθώς και να μεριμνούν για τις κοινωνικές και λοιπές αναπτυξιακές ανάγκες του παιδιού. Τα μέλη του Δικτύου –παρά το ότι αποκαλούνται εσφαλμένα «επίτροποι»– είναι πρόσωπα που εξουσιοδοτούνται από τον επίτροπο (εισαγγελέα) να αναλάβουν συγκεκριμένες ενέργειες εκπροσωπώντας το παιδί στο όνομα του επιτρόπου. Όμως, υπεύθυνος παραμένει ο εισαγγελέας.

[3]

Νομικές εξελίξεις

Τρία νέα νομικά μέσα εκδόθηκαν μεταξύ Μαΐου και Ιουλίου 2018 ως μέρος μιας μαζικής προσπάθειας να μεταρρυθμιστούν οι υφιστάμενοι νομικοί θεσμοί. Οι τρεις νόμοι αλληλοσυμπληρώνονται και προβλέπουν ένα νέο πλαίσιο για την αντιμετώπιση όλων των αναγνωρισμένων ελλείψεων και κενών στην προστασία των ανήλικων προσφύγων.

[3.1] Μία κεντρική διοικητική αρχή για την προστασία των ανηλίκων

Ο Νόμος 4540/22.05.2018⁷⁵ για την εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την Οδηγία 2013/33/ΕΕ κατήργησε το Π.Δ. 220/2007, με εξαίρεση το Άρθρο 19 (1), που προβλέπει την εκπροσώπηση ανηλίκων από εισαγγελέα και παραμένει σε ισχύ.⁷⁶ Ο Νόμος 4540 προβλέπει για πρώτη φορά την έννοια των «παιδιών που έχουν χωριστεί από την οικογένειά τους» στην ελληνική έννομη τάξη, ενώ αναφέρει ρητά ότι όλες οι συνθήκες και οι διατάξεις του για την υποδοχή τυγχάνουν εφαρμογής σε όλα τα ασυνόδευτα παιδιά ή τα παιδιά που έχουν χωριστεί από την οικογένειά τους κατά την ταυτοποίηση, ανεξάρτητα από το εάν θα υποβληθεί αίτημα ασύλου.⁷⁷ Προβλέπονται πρόσθετες επιλογές για τη φιλοξενία των ανηλίκων, καθώς και διατάξεις για την πρόσβαση των παιδιών στην εκπαίδευση εντός τριών μηνών από την καταγραφή τους στην Υπηρεσία Ασύλου.⁷⁸ Για πρώτη φορά, ορίζεται μια κεντρική διοικητική αρχή ως Αρχή Προστασίας Ασυνόδευτων και Χωρισμένων Παιδιών στην Ελλάδα.⁷⁹ Όλες οι αρχές που εντοπίζουν ένα ανήλικο –συμπεριλαμβανομένης της αστυνομίας– υποχρεούνται να ενημερώσουν τον τοπικό εισαγγελέα, καθώς και την

75. Νόμος 4540/2018 για την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία και άλλες διατάξεις, Τροποποίηση του Νόμου 4251/2014, Τροποποίηση διαδικασιών ασύλου και άλλες διατάξεις, Νόμος 4540/2018, ΦΕΚ 91/Α/22.05.2018.

76. Το Άρθρο 31 (6) προβλέπει την κατάργηση του Π.Δ. 220, με εξαίρεση το Άρθρο 19 (1). Ωστόσο, το Άρθρο 31 δεν τέθηκε σε ισχύ έως τις 22 Αυγούστου 2018 σύμφωνα με το Άρθρο 40.

77. Άρθρα 3 και 4.

78. Άρθρα 22 και 13 αντιστοίχως.

79. Άρθρο 22.

τοπική Αρχή Προστασίας.⁸⁰ Η σχετική κεντρική αρχή θα είναι η Γενική Διεύθυνση Κοινωνικής Αλληλεγγύης του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Αλληλεγγύης, η οποία είναι αρμόδια για τη θέσπιση μέτρων που εξασφαλίζουν την άμεση νομική εκπροσώπηση όλων των ανηλίκων –σε συνεργασία με τον εισαγγελέα– αναθέτοντας την εκπροσώπηση σε κατάλληλο/η συγγενή ή εκπρόσωπο ενός νομικού προσώπου (για παράδειγμα, έναν φορέα της κοινωνίας των πολιτών). Η επάρκεια των προσώπων που ενεργούν ως εκπρόσωποι πρέπει να επανεξετάζεται τακτικά, ενώ θα καταβάλλονται προσπάθειες εντοπισμού της οικογένειας και θα λαμβάνονται μέτρα για την εξασφάλιση κατάλληλης φιλοξενίας.

Οι επιλογές για τη φιλοξενία διευρύνονται μέσα από ρυθμίσεις για την αναδοχή, εποπτευόμενα διαμερίσματα για ανήλικα ηλικίας άνω των 16 ετών,⁸¹ κέντρα φιλοξενίας ανηλίκων (ξενώνες) ή λοιπά κέντρα προσωρινής φιλοξενίας (δηλαδή ανοικτές δομές φιλοξενίας, δομές προσωρινής φιλοξενίας, ξενοδοχεία) μέχρι να καταστεί διαθέσιμη η αναδοχή ή μονάδα ημιαυτόνομης διαβίωσης.⁸² Ωστόσο, ενώ οι περισσότερες διατάξεις τέθηκαν σε ισχύ κατά τη δημοσίευση του νόμου, σύμφωνα με το Άρθρο 40, τα συναφή άρθρα που προβλέπουν τα ανωτέρω και ακυρώνουν το Π.Δ. 220 θα ετίθεντο σε ισχύ τρεις μήνες μετά τη δημοσίευση του νόμου, δηλαδή στις 22 Αυγούστου 2018.

80. Ο νόμος εξακολουθεί να μην κατονομάζει και να μην αποσαφηνίζει ποιες θα είναι αυτές οι τοπικές Αρχές Προστασίας.

81. Η σχετική επιλογή πρέπει να ρυθμιστεί στο μέλλον από Υπουργική Απόφαση η οποία θα προβλέπει τους εποπτευόμενους φορείς, τις ελάχιστες προϋποθέσεις, συνθήκες και διαδικασίες, που θα θεσπιστούν για την επιλογή, την παραπομπή, τη φιλοξενία και όλες τις άλλες λεπτομέρειες οι οποίες απαιτούνται για την υλοποίηση του συγκεκριμένου σχεδίου για τη φιλοξενία. Βλ. Άρθρο 22 (3) (z).

82. Η μονάδα ημιαυτόνομης διαβίωσης ή τα εποπτευόμενα διαμερίσματα αναφέρονται και στο Άρθρο 20 του Νόμου 4554/2018 περί Επιτροπείας.

[3.2] Αναδοχή – Ημιαυτόνομη διαβίωση

Ο Νόμος 4538/2018⁸³ προβλέπει τις λειτουργικές και διαρθρωτικές λεπτομέρειες του θεσμού της αναδοχής, προβλέποντας, μεταξύ άλλων,⁸⁴ τέσσερα⁸⁵ σχήματα αναδοχής ανάλογα με τις ιδιαίτερες συνθήκες του παιδιού, ενώ συμπληρώνεται από τις συναφείς διατάξεις του ελληνικού Αστικού Κώδικα, κατά περίπτωση. Παρά το ότι θα μπορούσαν δυνητικά να εφαρμοστούν όλες οι μορφές σε εξαιρετικές περιστάσεις σε οποιοδήποτε ασυνόδευτο παιδί, η αναδοχή με σύμβαση είναι η λιγότερο απαιτητική μορφή που μπορεί δυνητικά να εφαρμοστεί σε όλα τα χωρισμένα και ασυνόδευτα παιδιά τα οποία είναι υπήκοοι τρίτων χωρών, χωρίς εξαιρετική ευαλωτότητα. Μια σύμβαση μπορεί να συναφθεί ανάμεσα σε έναν επίτροπο (εισαγγελέα) και έναν ανάδοχο γονέα «με γνώμονα πάντα το Βέλτιστο Συμφέρον του Παιδιού», ενώ γίνεται ρητή αναφορά σε περιπτώσεις που την επιτροπεία ασκεί ένα νομικό πρόσωπο. Λαμβάνεται υπόψη και γίνεται ειδική μνεία στη γνώμη του ανηλίκου, ύστερα από ακρόασή του από την αρμόδια κοινωνική υπηρεσία, σε συνάρτηση πάντα με την ηλικία και το βαθμό ωριμότητάς του (Άρθρο 10). Η αναδοχή με δικαστική απόφαση θα μπορούσε επίσης να εφαρμοστεί σε ένα ασυνόδευτο παιδί ή ένα παιδί που έχει χωριστεί από την οικογένειά του, εάν «επιβάλλεται από το Βέλτιστο Συμφέρον του Παιδιού»,⁸⁶ ιδιαίτερα σε περιπτώσεις στις οποίες οι γονείς (ή ο επίτροπος) αδυνατούν ή εμποδίζονται από το να ασκούν επαρκή γονική μέριμνα (Άρθρο 11).

Ο νόμος δεν προβλέπει ρητά την άρση της αναδοχής με σύμβαση,

-
83. Νόμος 4538/16.05.2018 Μέτρα για την προώθηση των Θεσμών της Αναδοχής και Υιοθεσίας και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ 85/Α/16.05.2015).
84. Εθνικό Συμβούλιο Αναδοχής-Υιοθεσίας, εθνικά και ειδικά μπτρώα που θα τηρούνται από το ΕΚΚΑ και τους σχετικούς δημόσιους φορείς εποπτείας, προϋποθέσεις για τους υποψήφιους γονείς, επιδόματα, φορείς εποπτείας και παρακολούθησης κτλ. (Άρθρα 1-9, 12 -14).
85. Η τοποθέτηση σε ανάδοχο γονέα με σύμβαση (Άρθρο 10), με δικαστική απόφαση (Άρθρο 11), η τοποθέτηση σε επαγγελματική αναδοχή που υπηρετεί συγκεκριμένο θεραπευτικό σχέδιο (Άρθρα 16, 17), και τέλος, η αναδοχή ως περιοριστικός όρος, ενώ εκκρεμούν συγκεκριμένες ποινικές διαδικασίες (Άρθρο 18).
86. Η διατύπωση του Άρθρου 11 διαφέρει από εκείνη του Άρθρου 10 και αναφέρεται στα παιδιά με συγκεκριμένη ευαλωτότητα ως ορφανά, κακοποιημένα ή παραμελημένα, εγκαταλειμμένα ή έκθετα από τους γονείς τους ή άλλους συνοικούντες. Παρά το ότι δεν αναφέρεται ρητά, η ηλικία του παιδιού και το πού βρίσκονται οι γονείς (για παράδειγμα, φυλακισμένοι) παίζουν αποφασιστικό ρόλο.

ενώ γίνεται αναφορά στην άρση της αναδοχής με δικαστική απόφαση με αίτηση του εισαγγελέα ή του φορέα εποπτείας της αναδοχής προς το δικαστήριο, στην περίπτωση που η αναδοχή δεν εξυπηρετεί πλέον το καλύτερο συμφέρον του παιδιού.⁸⁷ Υπάρχει μια σαφής έλλειψη διαδικαστικών εγγυήσεων για το παιδί (όπως η ανεξάρτητη πρόσβαση στον εισαγγελέα ή στην εποπτεύουσα κοινωνική υπηρεσία), διαθέσιμων μηχανισμών για την κατάθεση συγκεκριμένης καταγγελίας ή οποιασδήποτε διαφωνίας στο μέλλον.

[3.3] Επιτροπεία

Ο Νόμος 4554/ 2018⁸⁸ προβλέπει, μεταξύ άλλων, διατάξεις για το θεσμικό και διαδικαστικό πλαίσιο της επιτροπείας, εισάγοντας την έννοια του/της «επαγγελματία επιτρόπου», καθώς και ουσιαστικές διατάξεις για τις ευθύνες ενός/μιας επιτρόπου. Επίσης, παραμένει εφαρμοστέος ο Αστικός κώδικας συμπληρώνοντας τη νέα διαδικασία.

Η Γενική Διεύθυνση Κοινωνικής Αλληλεγγύης του Υπουργείου Εργασίας ορίζεται ως Αρχή Προστασίας, ενώ συγκροτούνται και οργανώνονται αρκετές άλλες διοικητικές αρχές εντός του εν λόγω υπουργείου και υπό την εποπτεία του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ). Η καθημέρι από αυτές επιφορτίζεται με συγκεκριμένα ζητήματα που αφορούν την προστασία του παιδιού, συμπεριλαμβανομένης της αποτελεσματικότητας του συστήματος φιλοξενίας, συγκεντρώνοντας όλα τα ζητήματα της προστασίας στο πλαίσιο μίας αρχής.⁸⁹

87. Έπειτα από καταγγελία του παιδιού ή εάν αυτό θεωρήσει ο εισαγγελέας ή η κοινωνική υπηρεσία.

88. Νόμος 4554/ 2018, ΦΕΚ 130/Α/18.07.2018, «Ασφαλιστικές και συνταξιοδοτικές ρυθμίσεις – Αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας – Ενίσχυση της προστασίας των εργαζομένων – Επιτροπεία ασυνόδευτων ανηλίκων και άλλες διατάξεις», Μέρος Γ', Άρθρα 13-32.

89. Ο νόμος προβλέπει την τήρηση ξεχωριστών εθνικών μητρώων στο Εθνικό Μητρώο Παιδικής Προστασίας του ΕΚΚΑ: Ενός για τα ασυνόδευτα ανήλικα, ενός για τους επαγγελματίες επιτρόπους, ενός για τα κέντρα φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων (Άρθρα 24-26 και 28), ενώ συγκροτείται μια Διεύθυνση Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων στο ΕΚΚΑ, η οποία αποτελείται από τρία τμήματα (1. συντονισμού, υποστήριξης και αξιολόγησης των επαγγελματιών επιτρόπων, που είναι επίσης υπεύθυνο για την εξασφάλιση του δικαιώματος των παιδιών να εκφράζουν την άποψή τους, καθώς και για την υποστήριξη του έργου του Εποπτικού Συμβουλίου (βλ. παρακάτω), 2. διαχείρισης αιτημάτων στέγασης ασυνόδευτων ανηλίκων και 3. Αξιολόγησης και εποπτείας κέντρων φιλοξενίας [Άρθρο 27]).

Η επιτροπεία αφορά όλα τα ανήλικα που ορίζονται ως ασυνόδευτα,⁹⁰ ενώ όργανά της είναι ο εισαγγελέας (που διατηρεί την εξουσία διορισμού των επιλεγμένων προσώπων), ο επίτροπος και το Εποπτικό Συμβούλιο Επιτροπείας Ασυνόδευτων Ανηλίκων, που θα συγκροτηθεί στο Υπουργείο Εργασίας. Επιπλέον, μεταρρυθμίζεται η λειτουργία του ΕΚΚΑ, ώστε να συμπεριληφθεί η Διεύθυνση Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων και αρκετές υποδιευθύνσεις αυτής για το χειρισμό, τη διαχείριση και το συντονισμό όλων των θεμάτων που σχετίζονται με τις επιτροπείες, τις παραπομπές και τη φιλοξενία των ανηλίκων, συμπεριλαμβανομένης της διαχείρισης των κέντρων προσωρινής φιλοξενίας (ανοιχτών δομών φιλοξενίας, ξενοδοχείων, Ασφαλών Ζωνών) που προηγουμένως υπάγονταν στο Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής.⁹¹

Η διαδικασία εξακολουθεί να προσομοιάζει στην προηγούμενη, αντικαθιστώντας τον δικαστικό διορισμό που προβλέπεται στον Αστικό Κώδικα με μία μόνο πράξη του εισαγγελέα.⁹² Κάθε δημόσια αρχή που ταυτοποιεί ένα ανήλικο –ειδικά η ΥΠΠΥΤ, η ΥΑ και οι αστυνομικές αρχές– πρέπει να ενημερώνει αμέσως τον τοπικό εισαγγελέα και το ΕΚΚΑ. Ο εισαγγελέας ενεργεί ως προσωρινός επίτροπος, έως ότου διοριστεί επίτροπος, και ορίζει τα κατάλληλα πρόσωπα που θα ενεργήσουν ως νόμιμοι εκπρόσωποι του παιδιού ενώπιον της ΥΑ.

Οι ορισμένοι επίτροποι μπορεί να είναι ένα κατάλληλο διαθέσιμο πρόσωπο (για παράδειγμα, ειδικά στην περίπτωση χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών που διαθέτουν *de facto* έναν υπεύθυνο ενήλικο να τα φροντίζει) ή, σε περίπτωση που δεν υπάρχει κατάλληλο πρόσωπο, ένας επαγγελματίας επίτροπος που θα οριστεί από το ΕΚΚΑ από το σχετικό μητρώο⁹³ και, τελικά, θα διοριστεί με πράξη του εισαγγελέα.

Μετά το διορισμό, ο εισαγγελέας αναθέτει την υπόθεση στο Εποπτικό Συμβούλιο, ενώ ο ίδιος παραμένει η αρμόδια αρχή για την επίλυση τυχόν διαφορών ανάμεσα στο Συμβούλιο και στον επίτροπο.⁹⁴

90. Τα παιδιά που έχουν χωριστεί από την οικογένειά τους περιλαμβάνονται στον ορισμό (Άρθρο 13).

91. Άρθρα 14, 19 και 27.

92. Άρθρα 13-16.

93. Οι λεπτομέρειες για το μητρώο, τα τυπικά και ουσιαστικά προσόντα, οι πρακτικές λεπτομέρειες, το περιεχόμενο της σύμβασης με το ΕΚΚΑ και όλα τα υπόλοιπα θέματα μένουν να ρυθμιστούν στο μέλλον, ενώ εκκρεμεί η έκδοση μιας Κοινής Υπουργικής Απόφασης.

94. Ωστόσο, ο νόμος δεν προβλέπει τις μελλοντικές διαδικασίες για τη διασφαλισμένη πρόσβαση

Ο φορέας της παραπομπής παραμένει υπεύθυνος για να ενημερώσει το παιδί σχετικά με το διορισμό του επιτρόπου. Οι επαγγελματίες επίτροποι έχουν μόνο εδαφική αρμοδιότητα και πρέπει να αντικαθίστανται όταν το παιδί μετακομίσει σε περιοχή που εδαφικά βρίσκεται εντός της περιοχής αρμοδιότητας διαφορετικού επαγγελματία επιτρόπου, ή εάν/όταν εντοπιστεί κάποιο πρόσωπο κατάλληλο για την ανάληψη των αρμοδιοτήτων της επιτροπείας.

Αναφέρονται, μεταξύ άλλων, οι συγκεκριμένες αρμοδιότητες⁹⁵ και τα καθήκοντα των επαγγελματιών επιτρόπων, ενώ μένουν να οριστούν οι εσωτερικοί κανόνες της διαδικασίας και τα καθήκοντα, ενώ οι άλλοι όροι θα διατυπωθούν και θα συμπεριληφθούν στις σχετικές συμβάσεις. Φαίνεται ότι η εκπλήρωση αρκετών από τα καθήκοντα που αναφέρονται στο νόμο είναι προβληματική, καθώς εξαρτάται από άλλες κρατικές και μη κρατικές υπηρεσίες με ανεπαρκείς δυνατότητες (για παράδειγμα, καθήκον εξασφάλισης σίτισης, νομικής συνδρομής ή υπηρεσιών διερμνεύσεως). Μεταξύ άλλων, οι επαγγελματίες επίτροποι υποχρεούνται να μεριμνούν για την κάλυψη καθημερινών βασικών αναγκών επιβίωσης (διατροφής-φιλοξενίας) μέσω παραπομπής του παιδιού στους αρμόδιους φορείς, να συνεπικουρούν το ανήλικο ενώπιον των Μονάδων Υγείας κατά την παροχή υγειονομικής φροντίδας, να μεριμνούν για κάθε κοινωνική παροχή, να μεριμνούν για την εκπαίδευση και τη μόρφωση του ανήλικου, καθώς αναφέρονται ρητά ως υπεύθυνοι για τη διασφάλιση *όλων των κατάλληλων συνθηκών υποδοχής*, πάντοτε αναθέτοντας, διά νόμου, την πραγματική διαβίωση και φροντίδα του παιδιού σε κάποιο τρίτο μέρος⁹⁶ και προβαίνοντας σε όλα τα απαραίτητα βήματα για να διασφαλίζεται το καταλληλότερο περιβάλλον φιλοξενίας (η αναδοχή, η ημιαυτόνομη διαβίωση ή ο ξενώνας) κατά περίπτωση.

Ο επίτροπος είναι υπεύθυνος για την εκπροσώπηση του παιδιού ενώπιον όλων των διοικητικών και δικαστικών αρχών, ασκώντας όλα τα

ενός μη επαγγελματία επιτρόπου στο Συμβούλιο (για παράδειγμα, ενός συγγενούς του υπό αξιολόγηση ανήλικου) ή τα μέσα για να υποβληθεί η σχετική πρόταση ενώπιόν του, παρά τις ιδιαιτερότητες της κατάστασής και της υπηκοότητας των ανήλικων. Επειδή είναι υπήκοοι τρίτης χώρας, καθίσταται προφανής η ανάγκη για εξειδικευμένη επαγγελματική βοήθεια και υποστήριξη σε αυτό το καθήκον. Η σημαντική διαφορά φαίνεται να είναι ότι ο μη επαγγελματίας επίτροπος παραμένει υπεύθυνος ανεξάρτητα από την αλλαγή του τόπου διαμονής του παιδιού, καθώς και το γεγονός ότι παραμένει επιφορτισμένος με την πραγματική φροντίδα του παιδιού στην καθημερινότητα και κατά τη διάρκεια της φιλοξενίας.

95. Άρθρο 18.

96. Άρθρο 20.

προβλεπόμενα ένδικα μέσα διά ικανών νομικών. Επίσης, πρέπει να μεριμνά για την παροχή υπηρεσιών διερμηνείας και για την ανεύρεση της οικογένειας του ανήλικου και την επανένωσή του με αυτήν, εφόσον αυτό συνάδει με το Βέλτιστο Συμφέρον του Παιδιού. Επιπλέον, υποχρεούται να ενημερώνει το ανήλικο σε γλώσσα απλή και φιλική προς αυτό για όλες τις διαδικασίες και τις αποφάσεις, που το αφορούν, διασφαλίζοντας τη δυνατότητα συμμετοχής του παιδιού σε όλες τις σχετικές διαδικασίες.

Περιγράφονται επίσης αρκετά ηθικά καθήκοντα, όπως η ανάπτυξη μιας ουσιαστικής σχέσης φροντίδας με το παιδί, στο πλαίσιο της οποίας ο επίτροπος θα συμπεριφέρεται στο παιδί με στοργή και σεβασμό χωρίς καμία διάκριση, επικοινωνώντας με κάθε παιδί το οποίο φροντίζει τουλάχιστον μία φορά τη βδομάδα.

Όλα τα όργανα της επιτροπείας πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τις απόψεις του παιδιού, ανάλογα με την ηλικία και το βαθμό ωριμότητάς του, καθώς και να ενεργούν με γνώμονα το Βέλτιστο Συμφέρον του Παιδιού σε κάθε απόφαση. Το Βέλτιστο Συμφέρον του Παιδιού θα αξιολογείται και θα καθορίζεται μέσα από πρότυπα πρωτόκολλα αξιολόγησης και καθορισμού και διαδικασίες που θα οριστούν από το ΕΚΚΑ ως δεσμευτικοί κανόνες λειτουργίας για όλους και θα αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της σύμβασης του επιτρόπου, καθώς και ως Κανόνες Λειτουργίας ή Πρότυπες Διαδικασίες Λειτουργίας του Συμβουλίου.⁹⁷

Παρά το ότι δεν αναφέρονται οι περιπτώσεις ή οι περιστάσεις κατά τις οποίες ο επίτροπος έχει την εξουσία να αποφασίσει μόνος του για το παιδί, ο νόμος προβλέπει ενδεικτικά κάποιες περιστάσεις και θέματα, που εκτιμάται ότι είναι αποφασιστικά για την ευημερία του παιδιού και, συνεπώς, απαιτείται απόφαση του Συμβουλίου, μετά την πρόταση του επιτρόπου⁹⁸ (για παράδειγμα, ιατρικά θέματα, αποφάσεις που επηρεάζουν την αστική κατάσταση του παιδιού, οικογενειακή επανένωση, οικειοθελής επιστροφή, υπόνοια κακοποίησης στο χώρο φιλοξενίας).

Ωστόσο, ο νόμος δεν προβλέπει συγκεκριμένες διαδικαστικές δικλείδες ασφάλειας, που να διασφαλίζουν την πραγματική συμμετοχή του παιδιού στη διαδικασία ή ότι θα ληφθούν πράγματι υπόψη οι απόψεις του, καθώς δεν απαιτείται συγκεκριμένη ή πραγματική απόδειξη από τα όργανα της επιτροπείας. Περαιτέρω, ενώ και το ΕΚΚΑ αναφέρεται ως

97. Άρθρο 21.

98. Άρθρο 19.

αρμόδια αρχή για να διασφαλίζεται το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού, τουλάχιστον αναφορικά με τη συνεργασία και τη σχέση με τον επίτροπο, δεν προβλέπεται σχετική διαδικασία.

Ακόμα πιο λυπηρό είναι το ότι δεν προβλέπεται κάποιο ένδικο μέσο ή διαδικασία υποβολής καταγγελίας, ώστε να εκφράσει το παιδί οποιαδήποτε αντίρρηση ή καταγγελία σχετικά με τον επίτροπό του, και δεν υπάρχει δυνατότητα άσκησης προσφυγής έναντι οποιασδήποτε απόφασης που το επηρεάζει και εκδίδεται από τα τρία σχετικά όργανα στα οποία δίνεται υπερβολικά ευρεία εξουσία, ενώ ουσιαστικά δεν είναι υπόλογα πουθενά.⁹⁹

Ο νόμος εκδόθηκε τον Ιούλιο του 2018, αλλά η θέση του σε ισχύ εξαρτάται από την υιοθέτηση του Κανονισμού Λειτουργίας του Εποπτικού Συμβουλίου και την οριστική έγκρισή του από τον υπουργό Εργασίας σε απροσδιόριστη ημερομηνία.¹⁰⁰ Η πραγματική εφαρμογή εξαρτάται επίσης και από κάποιες Υπουργικές Αποφάσεις που θα εκδοθούν –επίσης σε απροσδιόριστη ημερομηνία στο μέλλον– και θα προβλέπουν αρκετές οργανωτικές και ουσιαστικές λεπτομέρειες που αφορούν την κατάρτιση των μητρώων, τις προσκλήσεις εκδήλωσης ενδιαφέροντος για υποψηφίους/ιες, τις προϋποθέσεις των μελλοντικών συμβάσεων, πρόσθετα καθήκοντα, το φόρτο εργασίας των Επαγγελματιών Επιτρόπων κτλ., για τα οποία δεν περιλαμβάνει διατάξεις ο νόμος.¹⁰¹

99. Κάποιας μορφής ευθύνη περιγράφεται μόνο για τον επίτροπο σε περίπτωση κακής απόδοσης ή παραβίασης των συμβατικών υποχρεώσεων.

100. Άρθρα 31, 32. Όταν εγκριθεί ο εν λόγω Κανονισμός που θα περιλαμβάνει την πρότυπη διαδικασία για τον καθορισμό και την αξιολόγηση του Βέλτιστου Συμφέροντος του Παιδιού, θα καταργηθεί το Π.Δ. 220/2007.

101. Άρθρα 21, 24,28 και 27.

[4]

Κοινωνία των πολιτών και Χρηματοδότηση

Ο τομέας της κοινωνίας των πολιτών γνωρίζει μια άνευ προηγουμένου ανάπτυξη από το 2015. Χιλιάδες επαγγελματίες προσελήφθησαν εσπευσμένα και κατεπειγόντως από διεθνείς και ελληνικές κυβερνητικές και μη κυβερνητικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στην προστασία των προσφύγων στην Ελλάδα, καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών που απαιτούνται άμεσα, ανταποκρινόμενες στην άκρως αυξημένη ανάγκη του προσφυγικού πληθυσμού για υπηρεσίες υποδοχής, φιλοξενία, ιατρική βοήθεια και φροντίδα, ψυχοκοινωνική υποστήριξη και βοήθεια, νομική εκπροσώπηση και συνδρομή.

Λόγω της απουσίας ενός συστηματικού και συνεκτικού πλαισίου για την προστασία του παιδιού, ο ρόλος του προσωπικού των ΜΚΟ αποδείχτηκε ζωτικός για την ευημερία των ανηλίκων. Οι ΜΚΟ ήταν και εξακολουθούν να είναι, σε μικρότερο βαθμό, οι βασικοί πάροχοι υπηρεσιών στα κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης και σε όλες τις νέες δομές υποδοχής (ανοιχτές δομές φιλοξενίας, ξενώνες, ξενοδοχεία), εποπτεύοντας και παρέχοντας το σχετικό προσωπικό σε εκατοντάδες δομές και γραφεία.

Η ανάγκη ήταν τέτοια που, μέσα σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα από τον Αύγουστο του 2015, οι έμπειροι επαγγελματίες δεν ήταν πλέον διαθέσιμοι. Προσελήφθησαν νέοι ή/και άπειροι επαγγελματίες, οι οποίοι τοποθετήθηκαν στους πιο απαιτητικούς σταθμούς ή στα πιο απαιτητικά πόστα που προϋπέθεταν ειδική εκπαίδευση για την προστασία και τη φροντίδα του παιδιού. Όλοι όσοι δεν ήταν επαγγελματίες από τον τομέα της ψυχικής υγείας, παραδέχτηκαν την παντελή έλλειψη εκπαίδευσης σε αυτά τα θέματα από τους εργοδότες τους. Μόνη εξαίρεση ένας επαγγελματίας που είχε παλαιότερα απασχοληθεί σε έναν νησιωτικό σταθμό μιας διεθνούς ΜΚΟ. Τρεις επαγγελματίες είχαν λάβει εκπαίδευση την οποία, ωστόσο, περιέγραψαν ως στοιχειώδη και προσέθεσαν ότι δεν κάλυπτε όσα καλούνταν να αντιμετωπίσουν οι ίδιοι στην καθημερινότητά τους κατά την εργασία τους με παιδιά, ενώ οι περισσότεροι ανέφεραν την ανεπίσημη και καθημερινή τους ενασχόληση ως τη μοναδική εκπαίδευση που έλαβαν.

Χρηματοδότηση

Τα κεφάλαια που στάλθηκαν στην Ελλάδα κατανεμήθηκαν σε ορισμένες από τις πιο δαπανηρές ανθρωπιστικές επιχειρήσεις.¹⁰² Ωστόσο, προβάλλει αδύνατο να διαπιστωθεί η ουσιαστική επιρροή τους στην παροχή

102. <http://bit.ly/307lw9f>

συστηματικής και μακροχρόνιας προστασίας στους πρόσφυγες και στα ασυνόδευτα ανήλικα.

Πιο συγκεκριμένα, προς υποστήριξη των ελληνικών αρχών, των διεθνών οργανισμών και των ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα στον τομέα της διαχείρισης της προσφυγικής και ανθρωπιστικής κρίσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει χορηγήσει περισσότερα από 393.000.000 ευρώ σε επείγουσα βοήθεια από τις αρχές του 2015.¹⁰³ Η επείγουσα χρηματοδότηση προστίθεται στα 561.000.000 ευρώ που είχαν ήδη χορηγηθεί στην Ελλάδα στο πλαίσιο εθνικών προγραμμάτων για την περίοδο 2014-2020 (322.800.000 ευρώ από το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης [AMIF] και 238.200.000 ευρώ από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας [ISF]). Μέσο Στήριξης Έκτακτης Ανάγκης: Σε επείγουσες και εξαιρετικές περιστάσεις, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μπορεί να παράσχει έκτακτη ανθρωπιστική βοήθεια σε όσους/ες τη χρειάζονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το Μέσο Στήριξης Έκτακτης Ανάγκης έχει στόχο την παροχή ενός ταχύτερου, πιο στοχευμένου τρόπου ανταπόκρισης σε μείζονες κρίσεις. Σε αυτό συμπεριλαμβάνεται η βοήθεια προς τα κράτη-μέλη να διαχειριστούν μεγάλους αριθμούς προσφύγων, με ανθρωπιστική βοήθεια η οποία διοχετεύεται στις υπηρεσίες του ΟΗΕ, μη κυβερνητικές οργανώσεις και διεθνείς οργανισμούς που ενεργούν συντονισμένα με τα κράτη-μέλη και διαβουλεύονται με αυτά. Η Επιτροπή αποδέσμευσε 650.000.000 ευρώ για την περίοδο από το 2016 έως 2018. Έως σήμερα έχουν συμβασιοποιηθεί τα 605.300.000 ευρώ.¹⁰⁴

Παρά την εστίαση στο άσυλο και στα μέτρα συννοριακής ασφάλειας, χορηγήθηκε και ένα σημαντικό ποσό από τη Γενική Διεύθυνση Μετανάστευσης και Εσωτερικών Υποθέσεων της ΕΕ (ΓΔ HOME) σε ενέργειες που σχετίζονται με την ανθρωπιστική ανταπόκριση στην κατάσταση στην Ελλάδα, κυρίως τη φιλοξενία, τη σίτιση και την ιατρική περίθαλψη, που παρέχονταν από το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας στους πρόσφυγες και τους μετανάστες.

Το 2017, το πρόγραμμα εθνικής χρηματοδότησης της Γενικής

103. Το 2015-2016, η επιτροπή ήταν μακράν ο μεγαλύτερος δωρητής ανθρωπιστικής βοήθειας στην Ελλάδα, με το σχετικό ποσό να ανέρχεται στο εβδομήντα εφτά τοις εκατό του συνόλου (Πηγή: UN OCHA, Σεπτέμβριος 2016).

104. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Managing migration: EU financial Support to Greece», April 2018, <http://bit.ly/2VqRdNj>

Διεύθυνσης Μετανάστευσης και Εσωτερικών Υποθέσεων της ΕΕ, το οποίο προοριζόταν να αποτελέσει μέτρο μακροχρόνιας στήριξης, μετατράπηκε σταδιακά σε μέτρο αντιμετώπισης της προσφυγικής κρίσης. Επομένως, στις 31 Ιουλίου 2017, η Ελλάδα δεν θεωρούνταν πλέον ότι βρίσκεται σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, και την 1η Αυγούστου, η χρηματοδότηση και η διαχείριση των υπηρεσιών στις δομές φιλοξενίας προσφύγων και μεταναστών αποτελούσαν σταθερά αντικείμενο χειρισμού από την ελληνική κυβέρνηση, με τη ΓΔ HOME να εξακολουθεί να χρηματοδοτεί προγράμματα στην ενδοχώρα. Όπως αναφέρθηκε συγκεκριμένα, θα συνεχιστεί μόνο η υποστήριξη στις Ασφαλείς Ζώνες για Ασυνόδευτα Ανήλικα (AA), ενώ οι ελληνικές αρχές θα αναλάβουν τη χρηματοδότηση όλων των υπόλοιπων υπηρεσιών για τα AA.¹⁰⁵

Ενώ η χρηματοδότηση που παρείχε η Γενική Διεύθυνση Ευρωπαϊκής Πολιτικής Προστασίας και Επιχειρήσεων Ανθρωπιστικής Βοήθειας (ΓΔ ECHO) για τους σκοπούς της ανθρωπιστικής βοήθειας επέτρεπε τη γεωγραφική διάχυση των υπηρεσιών, καλύπτοντας τα νησιά και την ενδοχώρα, αυτή παρασχέθηκε σε διεθνείς ΜΚΟ αντί του κράτους. Ως εκ τούτου, σημειώθηκαν καθυστερήσεις στην ανάπτυξη ικανοτήτων, δυνατοτήτων, ως και στην έκφραση της προθυμίας της κυβέρνησης να διαχειριστεί την κατάσταση, ενώ η τελευταία έμεινε εντελώς απροετοίμαστη για τη σταδιακή ανάληψη της διαχείρισης της μετανάστευσης. Αυτό οφείλεται εν μέρει στο ότι δεν υπήρχε κάποια δημόσια διεύθυνση/υπηρεσία για τη διαχείριση της χρηματοδότησης από το AMIF έως το 2017.

Σύμφωνα με το Άρθρο 28 του Νόμου 4375/2016, συγκροτήθηκε μια Διεύθυνση Οικονομικών Υπηρεσιών Μεταναστευτικής Πολιτικής, η οποία υπάγεται στο Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, που είναι αρμόδιο για θέματα μεταναστευτικής πολιτικής. Η Διεύθυνση Οικονομικών Υπηρεσιών Μεταναστευτικής Πολιτικής θα έχει ίδιο προϋπολογισμό ως ξεχωριστή οντότητα εντός του Υπουργείου Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης. Στον προϋπολογισμό θα εγγράφονται πιστώσεις για την αντιμετώπιση των αναγκών υλοποίησης της μεταναστευτικής πολιτικής.

Τα αποτελέσματα αυτής της σταθερής μετάβασης προς την Εθνική Χρηματοδότηση του AMIF ήταν εξαιρετικές καθυστερήσεις στη λήψη των

105. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, "Emergency Support Financing Decision: Operational Priorities", 5 July 2017, <http://bit.ly/2H9xade>

κονδυλίων και μετέπειτα απεργίες από το προσωπικό της Υπηρεσίας Ασύλου σε μια περίοδο που οι αιτήσεις για άσυλο είχαν φθάσει στο απόγειο.

Στην περίπτωση των ξενώνων για τα ασυνόδευτα ανήλικα, οι καθυστερήσεις δεν ήταν δυνατό να ποσοτικοποιηθούν, και επηρέαζαν άμεσα τόσο τα μέλη του προσωπικού όσο και τα ανήλικα. Ειδικότερα, η ευθύνη για τη χρηματοδότηση των περισσότερων ξενώνων μεταβιβάστηκε στο κράτος την 1η Αυγούστου 2017 και, ενώ η πρώτη δόση μεταβιβάστηκε άμεσα στις ΜΚΟ που διαχειρίζονταν τους ξενώνες (Οκτώβριος 2017), οι καθυστερήσεις στη λήψη της τελευταίας δόσης και της πρώτης για το 2018 άφησε όλους τους ξενώνες σε μια εξαιρετικά δυσχερή θέση. (Αυτό αναλύεται διεξοδικά παρακάτω, στην Ενότητα Ξενώνες.)

Κακός σχεδιασμός

Όπως προκύπτει από τις συνεντεύξεις με το προσωπικό που εργάζεται στο πεδίο, υπήρξαν συχνές αναφορές στην κακοδιαχείριση και την έλλειψη στρατηγικής για τη μακροχρόνια ανάπτυξη των έργων, γεγονός που τονίζει ένα χάσμα ανάμεσα στις ανάγκες στο πεδίο και σε εκείνες που αναπτύσσονται στις προτάσεις για τα έργα. Πολλές μαρτυρίες ανέφεραν ότι, ενώ η κατάσταση στο πεδίο προϋποθέτει συνεχή προσαρμοστικότητα και ευελιξία για την αντιμετώπιση των νέων προτεραιοτήτων καθώς προκύπτουν, οι κατευθυντήριες οδηγίες των έργων δεν καθιστούσαν εφικτές τέτοιες μεταβολές.

Περαιτέρω, τα έργα χρειάζεται να είναι μακροχρόνια, προκειμένου να διασφαλίζεται ότι όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς –το προσωπικό, οι προμηθευτές και τα ίδια τα ανήλικα– καταβάλλουν προσπάθειες και αφιερώνουν το χρόνο τους μέσα σε ένα πιο ασφαλές πλαίσιο παρά σε μωπικά, προσωρινά έργα, όπως εκείνα που υλοποιούνται από το 2015.

[5]

Ένταξη

[5.1] Η ένταξη ως βιώσιμη λύση

Από τις βιώσιμες λύσεις, η ενσωμάτωση στη χώρα υποδοχής είναι η δεύτερη καλύτερη στρατηγική για την ευημερία και την ανάπτυξη κάθε παιδιού για το οποίο δεν αποτελεί επιλογή η οικογενειακή επανένωση, λόγω μη ύπαρξης κάποιου κατάλληλου μέλους της οικογένειας στα κράτη-μέλη της ΕΕ ή στη χώρα προέλευσης. Ακόμα και σε περιπτώσεις στις οποίες υπάρχουν γονείς στη χώρα προέλευσης, τα κράτη υποχρεούνται να μην επανενώσουν το παιδί στη χώρα προέλευσης, εάν οι γονείς δεν είναι ικανοί ή αδυνατούν να παράσχουν στο παιδί κατάλληλη φροντίδα και κατάλληλες συνθήκες διαβίωσης για την ανάπτυξή του. Οι αρχές πρέπει να επιδεικνύουν τη μέγιστη προσοχή πριν γίνει οποιαδήποτε τέτοια απόπειρα για την επιστροφή ενός παιδιού. Ανεξαρτήτως νομικού καθεστώτος, η άδεια διαμονής και η ενσωμάτωση απορρέουν από την υποχρέωση του κράτους να προστατεύει την ακεραιότητα, τη ζωή, την υγεία και την ανάπτυξη κάθε παιδιού. Κατεξοχήν ανθρωπιστικοί λόγοι υπαγορεύουν την προστασία και τη φροντίδα κάθε παιδιού.

Επιβάλλεται μια διαδικασία που θα καθορίσει το Βέλτιστο Συμφέρον κάθε παιδιού σε ατομική βάση, καθώς η εν λόγω διαδικασία θα αναγνωρίσει την πρόσφορη λύση που υπηρετεί την ευημερία του και την ανάπτυξή του. Ως γενική αρχή, αυτές οι διαδικασίες θα πρέπει να διατίθενται και να είναι προσβάσιμες από την πρώτη στιγμή της άφιξης μέσω των αρμόδιων υπηρεσιών και παραγόντων.

Όλες οι ρυθμίσεις για τη μέριμνα από την πρώτη μέρα –η διασφάλιση ασφαλών συνθηκών διαβίωσης υψηλού επιπέδου, τα κοινωνικά επιδόματα και οι δομές, η προστασία της ψυχικής και της σωματικής υγείας του παιδιού, η εκπαίδευση, τα θετικά ερεθίσματα και οι ψυχαγωγικές δραστηριότητες, η ανάπτυξη των δεξιοτήτων και των ταλέντων ή η επαγγελματική κατάρτιση με σκοπό την απόκτηση προσόντων για μελλοντική απασχόληση– είναι εξίσου σημαντικές για την κοινωνική ένταξη, και έχει επανειλημμένως αναγνωριστεί η σημασία τους.¹⁰⁶

Στην περίπτωση της Ελλάδας, παρά τις προσπάθειες της κοινωνίας των πολιτών, τη μαζική χρηματοδότηση και τις απόπειρες βελτίωσης της

106. Βλ επίσης, Separated Children in Europe Programme (SCEP): Statement of Good Practice (4th revised edition 2010): <http://bit.ly/2V7WtjH>, Relevant CRC/GC/6, 22, 23, UNHCR Guidelines on determining the Best Interest of the Child, May 2008.

κατάστασης για τα ανήλικα, τα πράγματα ακόμα δεν λειτουργούν ομαλά και έγκαιρα, όπως είναι απαραίτητο για να διασφαλίζονται η προστασία του παιδιού και η μακροχρόνια ένταξή του στην κοινωνία. Μιλώντας για την κοινωνική ένταξη των παιδιών, οι επαγγελματίες αντέδρασαν με εκνευρισμό και απογοήτευση.

Όπως εύστοχα είπε μία ψυχολόγος: «Δεν μπορούμε να τα ταλαιπωρούμε τραυματίζοντάς τα ξανά και ξανά και μετά να λέμε: “Ωραία, τώρα θα σε ενσωματώσουμε!”» συνοψίζοντας τα συμπεράσματα που εξήχθησαν από αυτή την έρευνα σε μία φράση.

Η ουσία, όπως αποκαλύφθηκε από το σύνολο των συνεντεύξεων, είναι ότι η καθημερινή πραγματικότητα και αντιμετώπιση των παιδιών, τα συστημικά εμπόδια, η στέρση πραγματικής φροντίδας και αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης, η κακοδιαχείριση των περιπτώσεων και οι κακές πρακτικές εξωθούν τα παιδιά στο περιθώριο της κοινωνίας, καθιστώντας τα ευάλωτα σε κάθε είδους κακομεταχείριση, κακοποίηση και εκμετάλλευση. Η ελληνική πραγματικότητα αποδεικνύεται εξαιρετικά μεγάλη δοκιμασία για την υπομονή των παιδιών, που επαφίεται σε μεγάλο βαθμό στην προσωπική τους αντοχή, στις ικανότητές τους, στο χαρακτήρα τους, ως και στην τύχη (!) με τον τελευταίο παράγοντα να αποδεικνύεται καθοριστικός τις περισσότερες φορές. Πολλά εξαρτώνται και από τη στιγμή της άφιξης, τη δομή φιλοξενίας ανηλίκων στην οποία θα βρεθεί το παιδί και, πρωτίστως, την ποιότητα των επαγγελματιών που θα το περιβάλουν.

Οι συνθήκες δεν είναι καλύτερες για τους παρόχους των υπηρεσιών. Σε αυτό το πλαίσιο, η εκπλήρωση των καθηκόντων τους απέναντι στα παιδιά καθίσταται ηθικό χρέος, να βοηθήσουν ένα παιδί να επιβιώσει, πράγμα που προϋποθέτει να επιδείξουν επιμονή την οποία συχνά συνοδεύει ένα μεγάλο προσωπικό κόστος.

[5.2] Δυνατότητες υποδοχής

Υπάρχει έλλειψη ακριβών δεδομένων για τον αριθμό των ασυνόδετων ανηλίκων στην Ελλάδα. Η πιο αξιόπιστη πηγή είναι το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ), το οποίο συλλέγει στοιχεία από τον αριθμό των υποβαλλόμενων αιτήσεων για στέγαση. Τα πιο πρόσφατα στοιχεία ανάγονται στις 15 Ιουνίου 2018 και δείχνουν ότι τα ασυνόδετα ανήλικα στην

Ελλάδα ανέρχονται σε 3.973 άτομα.¹⁰⁷ Από αυτά το 95,9% ήταν αγόρια, το 4,1% κορίτσια, ενώ το 5,3% είναι ηλικίας κάτω των 14 ετών. Τα ασυνόδευτα ανήλικα συχνά περνούν απαρατήρητα, ιδιαίτερα όταν φθάνουν από τα χερσαία σύνορα με την Τουρκία (τον ποταμό Έβρο), καθώς συχνά διαφεύγουν της σύλληψης και της καταγραφής από τις αρχές ή τις ΜΚΟ. Επομένως, αυτά τα νούμερα θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με επιφύλαξη.

Από τα εν λόγω 3.973 ασυνόδευτα ανήλικα, τα 1.141 διαμένουν ήδη σε δομές φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων και τα υπόλοιπα 2.832 αναμένουν την τοποθέτησή τους: Ορισμένα βρίσκονται σε προστατευτική φύλαξη (216), άλλα στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης σε παραμεθόριες περιοχές (368), 177 βρίσκονται σε ανοιχτές δομές φιλοξενίας μαζί με τον γενικό πληθυσμό και όχι σε ειδικά τμήματα, 264 σε ασφαλείς ζώνες εντός των ανοιχτών δομών φιλοξενίας, 467 σε ξενοδοχεία που χρησιμοποιούνται ως λύση για επείγουσα μεταβατική φιλοξενία, 238 σε άλλους τύπους επισφαλούς φιλοξενίας (όπως εν αναμονή έξωσης, στέγαση από/συστέγαση με ενήλικες που δεν έχουν ταυτοποιήσει οι αρχές, πιθανότατα της ίδιας εθνικότητας), 690 είναι καταχωρισμένα ως άστεγα (διαμονή στο δρόμο), ενώ ο τύπος κατοικίας δεν αναφέρεται σε 412 περιπτώσεις. Από τα 2.832 παιδιά εν αναμονή τοποθέτησης σε δομή φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων τα 78 είναι κορίτσια και τα 2.754 αγόρια. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η διαδικασία της πρόσβασης στις υπηρεσίες με σκοπό την ένταξη από τη στιγμή της εισόδου δεν είναι γραμμική ή σαφής, και στην Ελλάδα συγκεκριμένα οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν το 2016 άλλαξαν δραστικά την κατάσταση στη χώρα, επηρεάζοντας το ταξίδι και τη δυνητική ένταξη όσων εγκλωβίστηκαν εδώ –συμπεριλαμβανομένων των ανηλίκων– μετά το κλείσιμο των συνόρων στα Βαλκάνια. Περαιτέρω, οι παραμεθόριες περιοχές και τα νησιά λειτουργούν ξεχωριστά από το ισχύον πλαίσιο στην ενδοχώρα και εκτός αυτού. Έτσι, προκαλείται ασυνέπεια στην προσπάθεια χαρτογράφησης των υπηρεσιών.

Είσοδος στην Ελλάδα

- a. Σύλληψη στα σύνορα – ειδοποίηση του Εισαγγελέα και παραπομπή σε Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ή σε Κινητή Μονάδα Υποδοχής και Ταυτοποίησης) – Αξιολόγηση των ιδιαίτερων αναγκών (ιατρική

107. ΕΚΚΑ, επικαιροποιημένη κατάσταση: Ασυνόδευτα ανήλικα στην Ελλάδα: Ασυνόδευτα ανήλικα στην Ελλάδα, 15.6.2018, <http://bit.ly/2VapAmp>

εκτίμηση, κοινωνική υποστήριξη/παραπομπή στο ΕΚΚΑ – παραπομπή στο Περιφερειακό Γραφείο Ασύλου κατόπιν αιτήματος από το ανήλικο – έγκριση του εισαγγελέα, εάν το ανήλικο είναι ηλικίας κάτω των 15 ετών)¹⁰⁸ – περιορισμός της ελευθερίας ενώ εκκρεμεί η παραπομπή σε κατάλληλη δομή φιλοξενίας¹⁰⁹ – έκδοση από τη διοίκηση του ΚΥΤ που αρχικά συνεχίζεται ως προστατευτική φύλαξη από τον εισαγγελέα, εάν είναι απαραίτητο – (προσωρινή στέγαση σε ανοιχτή δομή φιλοξενίας ενώ εκκρεμεί η τοποθέτηση, εάν διατίθεται) – τοποθέτηση σε δομή φιλοξενίας ανηλίκων με την έγκριση του Εισαγγελέα – έναρξη (ή συνέχιση, εάν έχουν ήδη εκκινηθεί) διαδικασιών ενώπιον της Υπηρεσίας Ασύλου.

β Άφιξη στην ενδοχώρα χωρίς να εντοπιστούν από τις αστυνομικές αρχές¹¹⁰ / εγκατάλειψη της παραμεθόριου περιοχής πριν από την τοποθέτηση σε δομή φιλοξενίας ανηλίκων ή τη μεταφορά σε προαναχωρησιακό κέντρο¹¹¹ / ή εγκατάλειψη δομής φιλοξενίας ανηλίκων:

1. Προσέγγιση φορέων της κοινωνίας των πολιτών στην ενδοχώρα για την πρόσβαση σε υπηρεσίες: Ανάλογα με τις ανάγκες και τις επιθυμίες των παιδιών, καθώς και την ηλικία τους, την ικανότητα ανταπόκρισης της κοινωνίας των πολιτών και την επαγγελματική γνώμη των παρόχων των υπηρεσιών: Παραπομπή στο ΕΚΚΑ από τους φορείς της κοινωνίας των πολιτών – ειδοποίηση εισαγγελέα από το ΕΚΚΑ/ διασφάλιση πρόσβασης στη Διαδικασία Ασύλου¹¹² – Ειδοποίηση

108. Οι ενέργειες εντός της παρένθεσης δεν είναι υποχρεωτικές και θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν σε μια δεδομένη κατάσταση.

109. Εξαιρετικά νεαρά ανήλικα ή/και ασυνόδευτα ανήλικα κορίτσια –ανάλογα με την ηλικία και την ευαλωτότητα– τοποθετούνται συνήθως αμέσως σε δομή προσωρινής φιλοξενίας, εάν διατίθεται, ή σε νοσοκομείο παιδών, ώσπου να βρεθεί κατάλληλη στέγαση στην κατάλληλη δομή.

110. Αυτό το γεγονός έχει παρατηρηθεί επανειλημμένως για τους πληθυσμούς που διασχίζουν τα χερσαία σύνορα με την Τουρκία στη Βόρεια Ελλάδα και, πιο συγκεκριμένα, στην περιοχή του Έβρου.

111. Πρέπει να διευκρινιστεί ότι δεν διαθέτουν όλες οι παραμεθόριες περιοχές Προαναχωρησιακά Κέντρα και ότι συχνά υπερκαλύπτεται η χωρητικότητά τους. Ωστόσο, σε αυτές τις περιπτώσεις μπορεί να εκδοθούν αποφάσεις για προστατευτική φύλαξη, αλλά τα ανήλικα που παραμένουν σε ανοιχτούς χώρους, στην πραγματικότητα, τους εγκαταλείπουν χωρίς να γίνουν αντιληπτά.

112. Η Υπηρεσία Ασύλου έχει πρόσβαση στα αρχεία της ΥΠΥΤ και μπορεί να αναγνωρίσει τα πρόσωπα που εγκαταλείπουν ένα νησί. Ιδιαίτερα για τα ασυνόδευτα ανήλικα, η αξιολόγηση από την Υπηρεσία Ασύλου προβλέπει ότι η επιστροφή στο νησί ή η παραπομπή στην αστυνομία για περιορισμό αντιβαίνει στο Βέλτιστο Συμφέρον τους, και τα Περιφερειακά Γραφεία ασύλου προχωρούν στην καταγραφή, αντίθετα με ό,τι θα συνέβαινε στην περίπτωση κάποιου ενηλίκου.

εισαγγελέα από την Υπηρεσία Ασύλου και παραπομπή στο ΕΚΚΑ. Έως την τοποθέτηση, τα ανήλικα θα μπορούσαν να φιλοξενηθούν προσωρινά σε μια ανοιχτή δομή φιλοξενίας, εάν διατίθεται χώρος και ανάλογα με την ηλικία τους¹¹³ – διαμονή στο δρόμο – σε ένα μη ρυθμιζόμενο προσωρινό περιβάλλον της επιλογής τους (για παράδειγμα, σε οικογενειακούς φίλους, ομοεθνείς) – σύλληψη από τις αστυνομικές αρχές και κράτηση – συνοδευόμενη μεταφορά στις αστυνομικές αρχές και τοποθέτηση σε μονάδα προσωρινής φιλοξενίας σε ένα νοσοκομείο παιδών ή μία δομή προσωρινής φιλοξενίας, εάν διατίθεται.¹¹⁴

2. Μη προσέγγιση της κοινωνίας των πολιτών: Τα ανήλικα εξακολουθούν να μην εντοπίζονται από όλες τις αρχές, παρεκτός εάν συλληφθούν από τις αστυνομικές αρχές που θα ειδοποιήσουν τον εισαγγελέα και θα παραπέμψουν την υπόθεση στο ΕΚΚΑ.

Η διαφορά ανάμεσα στα δύο πιθανά σενάρια –ανάλογα με το εάν θα γίνει σύλληψη και με τις συνέπειες της απουσίας διαδικασιών για την υποδοχή στην ενδοχώρα– είναι αισθητή. Αντίθετα με αυτό που θα περίμενε κάποιος, ολοένα και περισσότερα παιδιά φαίνεται να συσσωρεύονται στις μεγαλουπόλεις.

113. Τα πολύ μικρά παιδιά (δηλαδή ηλικίας κάτω των 13 ετών, ανάλογα με τις συνθήκες) και τα ασυνόδευτα ανήλικα κορίτσια αποκλείονται από αυτές τις δομές.

114. Εξαιρετικά νεαρά ανήλικα ή/και ασυνόδευτα ανήλικα κορίτσια ανάλογα με την ευαλωτότητα και τις ιδιαιτερότητες της περίπτωσης.

[6]

Εμπόδια στην ένταξη

[6.1] Υποδοχή στα σύνορα

Η ελληνική νομοθεσία επιτρέπει την υποστήριξη της Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΥΠΥΤ), που είναι αρμόδια για την ταυτοποίηση των υπηκόων τρίτων χωρών από τη Frontex, με την τελευταία να δραστηριοποιείται σχεδόν σε όλες τις παραμεθόριες περιοχές τα τελευταία χρόνια.¹¹⁵

Ακολουθούνται διάφορες πρακτικές που παραβιάζουν πολλά δικαιώματα των παιδιών στα σύνορα, αλλά ενίοτε, σύμφωνα με τους επαγγελματίες, παραβιάζεται ως και η σωματική και ψυχική τους ακεραιότητα. Όσον καιρό κάποιο πρόσωπο περιμένει να καταγραφεί, παραμένει σε έναν χώρο όπου υπάρχει μια σκηνή, μέσα στην οποία ενήλικοι –άντρες και γυναίκες– κοιμούνται κατάχαμα, χωρίς προσωπικό ασφάλειας μετά τις 23:00. Περαιτέρω, οι διαδικασίες ταυτοποίησης πραγματοποιούνται από τα μέλη του προσωπικού της Frontex, και η προσωπική τους γνώμη παραπέμπεται στην ΥΠΥΤ προς έγκριση. Το προσωπικό της τελευταίας την υιοθετεί πρόθυμα, κυρίως λόγω έλλειψης δυνατοτήτων.

Η κοινωνία των πολιτών έχει προτείνει η Frontex να καταγράφει μόνο όσα δηλώνει ο αιτών άσυλο και, συγκεκριμένα στην περίπτωση ανηλίκων, αυτό θα πρέπει να γίνεται καλόπιστα. Ωστόσο, το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιεί η Frontex για την ταυτοποίηση και την καταγραφή δεν διατίθεται στη δημόσια σφαίρα.¹¹⁶ Έχουν υπάρξει πολυάριθμες περιπτώσεις ανηλίκων που καταγγέλλουν το προσωπικό της Frontex στους παρόχους υπηρεσιών στις ΜΚΟ¹¹⁷ για βαριά κακομεταχείριση, ως και χαστούκια, προκειμένου να εξαναγκαστούν τα ανήλικα να «παραδεχτούν» ότι είναι ενήλικοι ή ότι ανήκουν σε άλλη εθνικότητα και όχι στη δική τους. Το 2018, οι επαγγελματίες επισήμαναν την αύξηση του αριθμού των αποκαλούμενων «φερόμενων ως ανήλικων», δηλαδή των ανηλίκων που είχαν εσφαλμένα ταυτοποιηθεί και είχαν καταγραφεί ως ενήλικοι. Αυτά τα ανήλικα παραμένουν στον καταυλισμό της Μόριας, χωρίς καμία υπηρεσία προστασίας φιλική για τα παιδιά, «στο έλεος των πολλών κινδύνων που

115. Νόμος 4375.

116. Έχει υποβληθεί αίτημα από τους φορείς της κοινωνίας των πολιτών να προσπελάσουν ένα συγκεκριμένο αρχείο, αλλά εκκρεμεί ακόμα η απάντηση.

117. Σε μια συνέντευξη που πραγματοποιήθηκε τον Μάιο του 2018 στο πλαίσιο της έρευνας, αναφέρθηκε ότι η Frontex πρόσφατα κατέγραψε δώδεκα ανήλικα ως ενήλικους και, εντός τριών ημερών, εκτιμήθηκε ότι όλα τους είναι ανήλικα μέσω της διαδικασίας διαπίστωσης της ανηλικότητας.

ελλοχεύουν σε αυτό το “hotspot”». Παρά το ότι ο Νόμος προβλέπει το τεκμήριο της ανηλικότητας ώσπου να καταλήξει σε συμπεράσματα η διαδικασία διαπίστωσης της ανηλικότητας, στην πράξη, οι αρχές το έχουν αντιστρέψει σε τεκμήριο ενηλικότητας, αντιμετωπίζοντας τα ανήλικα σαν να ήταν ενήλικοι μέχρι να εξαχθεί συμπέρασμα. Ένα πρόσωπο θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ανήλικο όσο υπάρχει αμφιβολία σχετικά με την ηλικία του, και αυτή η προστασία εκτείνεται πέραν του συμπεράσματος της διαδικασίας, στην περίπτωση που οι επαγγελματίες εκτίμησης της ανηλικότητας εξακολουθούν να έχουν αμφιβολίες.

Τα ερωτήματα διαπίστωσης της ανηλικότητας βασίζονται σε μια ευρωκεντρική αντίληψη της ζωής ενός ανήλικου, γεγονός που δεν καθιστά δυνατή την αναγνώριση της κατάλληλης, εξατομικευμένης διαδικασίας για το παιδί.

«Οι ερωτήσεις διαπίστωσης της ανηλικότητας θα πρέπει να έχουν λάβει υπόψη την κουλτούρα στη χώρα καταγωγής και τη διαδρομή του παιδιού. Δεν έχει νόημα να ρωτάς ένα αγόρι από το Πακιστάν ή έναν Αφγανό που μεγάλωσε στο Ιράν πόσα χρόνια πήγε σχολείο ή πόσα χρόνια έχει εργαστεί στη ζωή του. Πρέπει να αναγνωριστούν ερωτήσεις που θα αποτυπώνουν την πραγματικότητα στη χώρα στην οποία μεγάλωσε το παιδί και που δεν θα βασίζονται στον ευρωκεντρικό τρόπο ζωής».¹¹⁸

Υπάρχουν φορές που τα ανήλικα νιώθουν πιο ασφαλή, όταν κρύβουν την ηλικία τους, από φόβο λόγω των φημών που κυκλοφορούν στον πληθυσμό και κάνουν λόγο για την προηγούμενη πρακτική η οποία επικρατούσε στο νησί, τη «συλλογική προστατευτική φύλαξη» των ανήλικων, που τα άφηνε σε καθεστώς κράτησης στο νησί για μήνες,¹¹⁹ ή από φόβο

118. Αυτό ανέφεραν αρκετοί επαγγελματίες που εργάζονται στα σύνορα στα νησιά του Βορείου Αιγαίου την τελευταία τριετία.

119. Τα ανήλικα αναγκάζονταν να παραμείνουν στην αποκαλούμενη «πτέρυγα-φάντασμα», η οποία προσομοιάζει έντονα σε φυλακή, χωρίς υπηρεσίες, χωρίς προαυλισμό και με μόνο μία βάρδια φροντιστών να μεριμνά για τις πολύ βασικές τους ανάγκες. Χρειάστηκε να εξεγερθούν ώστε να απαιτήσουν καλύτερες συνθήκες, με ακραίες πράξεις βίας να διαπράττονται από αυτά. Είκοσι ένα παιδιά διακομίστηκαν στο νοσοκομείο, ενώ τα υπόλοιπα κλειδώθηκαν μέσα για δύο μέρες, χωρίς την παρουσία προσωπικού, χωρίς καθαρισμό των ματωμένων σκηνών, χωρίς απομάκρυνση των σπασμένων γυαλιών κτλ. Χρειάστηκε να σκηνοθετήσουν μια εξέγερση, ώστε να απολαύσουν τα βασικά τους δικαιώματα και να τύχουν λίγου σεβασμού.

ότι θα «εγκλωβιστούν» στην Ελλάδα, ή διότι αυτό τους είπε να κάνουν ο λαθρέμπορος, ώστε να συνεχίσουν το ταξίδι τους σε κάποιο άλλο κράτος-μέλος.

Εάν ένα ανήλικο αποφασίσει να διορθώσει την ταυτότητά του και να καταγραφεί τυπικά και επίσημα ως ανήλικο, θα πρέπει να περιμένει για τη συνέντευξή του με την Υπηρεσία Ασύλου, ώστε να μπορέσει να πει την αλήθεια για την ηλικία του, ή, έστω, αυτό συνέβαινε μέχρι πρόσφατα. Στη συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων, η συνέντευξη θα διακοπεί και το παιδί θα παραπεμφθεί για διαπίστωση της ανηλικότητας. Αυτή η πρακτική ήταν άκρως ανεπαρκής και έθετε τα ανήλικα σε μεγάλο κίνδυνο εφόσον θα έπρεπε να παραμένουν φιλοξενούμενα στο ΚΥΤ μαζί με τους ενήλικους για μεγάλο χρονικό διάστημα: ως και έξι μήνες μέχρι να πραγματοποιηθεί η συνέντευξη, ως ανήλικα, αποκλεισμένα από τη συνοριακή διαδικασία.

Αυτή η πρακτική άλλαξε πρόσφατα και η παραπομπή για διαπίστωση της ανηλικότητας γίνεται κατά την καταγραφή στην Υπηρεσία Ασύλου. Οι επαγγελματίες αναφέρουν:

«θα ήταν αδύνατο να γίνει αυτό το βήμα και να διορθωθεί η ηλικία κάποιου/ας ώστε να καταγραφεί ορθώς ως ανήλικος/η, χωρίς την υποστήριξη των επαγγελματιών από τις ΜΚΟ. Το σύστημα είναι πολύπλοκο και δεν παρέχονται πληροφορίες προς τούτο, ενώ δεν υπάρχει κρατική υποχρέωση για παροχή δικηγόρου στον πρώτο βαθμό. Ούτε καν για τα ανήλικα».

Παρά τις διατάξεις για τη διαπίστωση της ανηλικότητας, όπως περιγράφεται παραπάνω, έως πολύ πρόσφατα, λόγω της έλλειψης παιδίατρου ή παιδοψυχολόγου για τη διεξαγωγή της διαπίστωσης της ανηλικότητας, η Υπηρεσία Ασύλου παρέπεμπε τα φερόμενα ως ανήλικα στο δημόσιο νοσοκομείο της Λέσβου για οδοντιατρική εξέταση, βασίζοντας τη διαπίστωση της ανηλικότητας στον αριθμό των φρονιμιτών. Όσον αφορά την ακτινογραφία άνω άκρων, το νοσοκομείο διενεργούσε την εξέταση και έπειτα εξέδιδε επίσημη δήλωση στην οποία αναφερόταν ότι δεν ήταν δυνατός ο προσδιορισμός της ηλικίας κάθε ανηλικού ηλικίας άνω των 15 ετών με αυτή την εξέταση. Από τον Ιούλιο του 2018, τα φερόμενα ως ανήλικα παραπεμπονται πλέον στο προσωπικό ψυχοκοινωνικής υποστήριξης του

ΚΕ.ΕΛ.Π.ΝΟ.¹²⁰ για τη διαπίστωση της ανηλικότητας. Ωστόσο, ενώ πρόκειται για σημαντική βελτίωση, το ΚΕ.ΕΛ.Π.ΝΟ. υπολείπεται σε διερμηνείς και συνήθως ζητά από τη ΜΚΟ που εκπροσωπεί το ανήλικο να παράσχει διερμηνέα, ή αναβάλλει περαιτέρω τη διαπίστωση της ανηλικότητας, άρα και τη διαδικασία του ασύλου.

Εάν ένα ανήλικο είναι σε θέση να παράσχει κάποιο αποδεικτικό της ηλικίας του, αυτό κατατίθεται στην Υπηρεσία Ασύλου. Η Υπηρεσία Ασύλου στο συγκεκριμένο νησί δεν καταχωρίζει αριθμό πρωτοκόλλου προς επιβεβαίωση της προσκόμισης των εν λόγω αποδεικτικών, τα οποία στη συνέχεια διαβιβάζονται στη Frontex για εξέταση γνησιότητας. Εάν διαπιστωθεί ότι είναι γνήσια, η ηλικία του ανηλικού διορθώνεται. Διαφορετικά, τα εν λόγω έγγραφα κατάσχονται και καταστρέφονται, και δεν διατίθεται διαδικασία άσκησης προσφυγής.

Συνεπώς, έχουν δημιουργηθεί δύο διαφορετικές διαδικασίες και, επομένως, δύο «τύποι» ανηλικών: Εκείνα που καταγράφηκαν ορθώς από την ΥΠΥΤ ως ανήλικα και εκείνα που ταυτοποιήθηκαν ως ανήλικα από την Υπηρεσία Ασύλου έπειτα από μια δύσκολη και χρονοβόρα διαδικασία.

Κίνδυνοι από την εσφαλμένη καταγραφή

Κατά το μεγαλύτερο μέρος του 2017, οι αρχές της Υπηρεσίας Ασύλου δεν παρέπεμπαν τα παιδιά στο ΕΚΚΑ, καθώς θεωρούνταν ότι αυτό δεν ενέπιπε στις αρμοδιότητές τους. Οι δύο αρμόδιες αρχές για την έγκαιρη ταυτοποίηση και καταγραφή των ανηλικών –ΥΠΥΤ και ΥΑ– δεν διαβουλεύονταν σχετικά, και αυτό παρέμενε αδιευκρίνιστο έως το 2018. Τα ανήλικα που τελικά καταγράφονταν ορθώς ως ανήλικα ενώπιον της Υπηρεσίας Ασύλου και όχι από την ΥΠΥΤ δεν παραπέμπονταν στο ΕΚΚΑ από κανέναν υπάλληλο των προαναφερόμενων αρχών. Τα ίδια θα έβλεπαν άλλους/ες να μεταφέρονται στην ενδοχώρα ή σε κάποια δομή φιλοξενίας ανηλικών πριν από αυτά, παρά το ότι είχαν φθάσει στην Ελλάδα πριν από εκείνους/ες. Αυτό ενέτεινε την αγωνία και τον εκνευρισμό τους σχετικά με τις ισχύουσες διαδικασίες και το μέλλον τους. Περαιτέρω, παρά το ότι η

120. ΚΕ.ΕΛ.Π.ΝΟ. είναι το ακρώνυμο του Κέντρου Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων, που ρέχει ψυχοκοινωνικές και υγειονομικές υπηρεσίες εντός του συστήματος υγείας στα «hotspots» του Βορείου Αιγαίου και τα προαναχωρησιακά κέντρα, ως ανάδοχος εκ μέρους του Υπουργείου Υγείας, σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 3877/Β/6.9.2018.

συνέντευξη για την ευαλωτότητα δικαίως διακοπτόταν χάριν μεταφοράς στις Υπηρεσίες Ασύλου και ένταξης στην κατάλληλη διαδικασία ασύλου (δηλαδή όχι στη συννοριακή διαδικασία), εκείνα έπρεπε και πάλι να περιμένουν, ενίοτε επί μήνες, ενώ παρέμεναν στον Καταυλισμό της Μόριας, μέχρι τελικά να πραγματοποιηθεί η συνέντευξή τους με την Υπηρεσία Ασύλου και να καταγραφεί η αληθινή τους ηλικία.

Τα ανήλικα που εκτιμάται εσφαλμένα ότι είναι ενήλικοι ή που καταγράφονται εσφαλμένα ως ενήλικοι στα νησιά, διατρέχουν τον άμεσο κίνδυνο διοικητικής κράτησης και της διαδικασίας επαναπροώθησης στην Τουρκία. Κατά τη διάρκεια της επιχείρησης «low profile»,¹²¹ η οποία ξεκίνησε αρχικά ως πιλοτικό πρόγραμμα, άγαμοι αιτούντες άσυλο, υπήκοοι χωρών με ποσοστό χορήγησης διεθνούς προστασίας κάτω του είκοσι πέντε τοις εκατό σύμφωνα με τη Eurostat και Σύροι¹²² κρατούνται άμα τη αφίξει τους στο Προαναχωρησιακό Κέντρο Κράτησης της Μόριας. Συνεπώς, εάν κάποιος ανήλικος εκτιμηθεί εσφαλμένα ότι είναι ενήλικος, διατρέχει τον άμεσο κίνδυνο επιστροφής στην Τουρκία.

Ο χειρισμός αυτών των υποθέσεων αποδεικνύεται περίπλοκος και τα γραφειοκρατικά εμπόδια είναι διαιδαλώδη, εφόσον τα πλέον αρμόδια όργανα και οι αρχές εντός του ΚΥΤ δεν επικοινωνούν απευθείας μεταξύ τους.¹²³ Επομένως, οι επαγγελματίες παραδέχονται ότι αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην προσπάθειά τους να απελευθερωθεί ένα φερόμενο ως

121. Στο πλαίσιο της επιχείρησης «low profile», που υλοποίησαν το Κέντρο Πρώτης Υποδοχής και η Ελληνική Αστυνομία, ενώ δεν προβλέπεται σε κανένα νομοθέτημα, οι άγαμοι άντρες από χώρες με ποσοστό αναγνώρισης κάτω του είκοσι πέντε τοις εκατό κρατούνται άμα τη αφίξει τους στο Προαναχωρησιακό Κέντρο στο Κέντρο Πρώτης Υποδοχής της Μόριας, έπειτα από απόφαση για κράτηση που εκδίδει η Υπηρεσία Ασύλου και ενώ εκκρεμεί η ολοκλήρωση της διαδικασίας ασύλου, ή ύστερα από παρέμβαση δικηγόρου, εάν θεωρηθεί ότι είναι ευάλωτοι ή σε περιπτώσεις στις οποίες δεν διατίθεται διερμηνέας στη γλώσσα τους, γεγονός που οδηγεί σε σοβαρές καθυστερήσεις στην εξέταση της αίτησης ασύλου.

122. Λόγω της Συμφωνίας ΕΕ-Τουρκίας και του Νόμου 4540/2018, η Τουρκία θεωρείται ασφαλής τρίτη χώρα για τους Σύρους. Επομένως, πριν από την αξιολόγηση της ουσίας της αίτησης ασύλου, οι ίδιοι υποβάλλονται πρώτα σε συνέντευξη για το παραδεκτό της αίτησης, ώστε να εξεταστεί αν μπορούν να υποβάλουν αίτηση ασύλου στην Ελλάδα ή αν θα πρέπει να επιστραφούν στην Τουρκία.

123. Για παράδειγμα, υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες ένα ανήλικο καταγράφεται εσφαλμένα ως ενήλικος και κρατείται σύμφωνα με το έργο «low profile». Είναι αδύνατο να παραπεμφθεί για διαπίστωση της ανηλικότητας, καθώς η αστυνομία θεωρεί ότι η ιατρική εξέταση έχει ήδη ολοκληρωθεί, ώστε να έχει φθάσει κάποιος στη φάση της διοικητικής κράτησης. Επομένως, δεν επιτρέπει την παραπομπή των προσώπων σε ιατρική εξέταση και αξιολόγηση, εκτός εάν επιμένει προς τούτο ένας/μία δικηγόρος.

ανήλικο που τελεί υπό διοικητική κράτηση διαμέσου της διαδικασίας διαπίστωσης της ανηλικότητας, και απαιτείται νομική συνδρομή και ικανότητες, καθώς και υπομονή και η ανάπτυξη σχέσης εμπιστοσύνης και κατανόησης ανάμεσα στους επαγγελματίες και στο σχετικό προσωπικό των αρμόδιων αρχών. Αυτό ανέδειξε –σε περισσότερες από μία περιπτώσεις– το *ad hoc* και εξατομικευμένο σύστημα προστασίας για τα ανήλικα στο σύστημα υποδοχής.

«Όλοι/ες μας –οι δικηγόροι, η Υπηρεσία Ασύλου, η αστυνομία– κάνουμε ό,τι μπορούμε για να φύγουν οι άνθρωποι από το νησί. Όλο το σύστημα λειτουργεί σαν τη “Λίστα του Σίντλερ”, ενώ προσπαθούμε να βρούμε λύσεις για να φύγουν οι άνθρωποι από το νησί όσο πιο γρήγορα γίνεται...»

«Έπειτα από αυτή την ταλαιπωρία –να προσπαθείς να πείσεις τις αρμόδιες αρχές ότι πρόκειται πράγματι για ανήλικο– έχεις προκαλέσει περισσότερα προβλήματα στο παιδί από όσα είχε, όταν έφθασε».

Έβρος

Ενώ η κατάσταση είναι περίπλοκη στα νησιά του Βορείου Αιγαίου, τα ανήλικα που εισέρχονται από τα χερσαία σύνορα με την Τουρκία, μέσω του Έβρου, συναντούν μια πολύ διαφορετική κατάσταση. Ο Έβρος ως περιοχή και το Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης στο Φυλάκιο αποκλείονται από τη Συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας και, επομένως, τη συνοριακή διαδικασία. Συνεπώς, δεν υπάρχει διαδικασία εισδοχής. Εάν κάποιο άτομο ζητήσει άσυλο, στη θεωρία, καταγράφεται, αξιολογείται και ανάλογα παραπέμπεται. Ωστόσο, οι μαρτυρίες υπογραμμίζουν την έλλειψη κάποιου είδους αξιολόγησης ή ιατρικής φροντίδας, ενώ οι συνθήκες στο ΚΥΤ του Φυλακίου αναφέρονται σε πολλές εκθέσεις ως απάνθρωπες και ταπεινωτικές.¹²⁴ Πολλά ανήλικα που διασχίζουν τα χερσαία σύνορα με την Τουρκία εισέρχονται στη χώρα χωρίς να εντοπιστούν και να ταυτοποιηθούν από τον στρατό ή τις αστυνομικές αρχές και, επομένως, δεν παραπέμπονται στο ΚΥΤ του Φυλακίου για την αρχική καταγραφή και την

124. Προκαταρκτικά σχόλια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT), *ad hoc* επίσκεψη στην Ελλάδα, 10-19 Απριλίου 2018 (CPT/Inf[2018]).

έναρξη των σχετικών διαδικασιών για την προστασία. Οι επαγγελματίες αναφέρουν ότι είναι πολλές οι περιπτώσεις παιδιών που δεν ταυτοποιούνται ώσπου να φθάσουν σε κάποια μεγαλούπολη (Θεσσαλονίκη ή Αθήνα), στις περισσότερες περιπτώσεις έπειτα από πολλούς μήνες. Τότε καταγράφονται διότι απευθύνονται σε κάποια ΜΚΟ ή διότι συλλαμβάνονται από την αστυνομία. Και πάλι, εάν ένα παιδί κατορθώσει να διαφύγει από όλους αυτούς τους φορείς, καμία αρχή δεν θα μάθει ποτέ για την ύπαρξή του στη χώρα, και το ίδιο θα παραμείνει ευάλωτο στο καθετί και στον καθένα.

«Τα ανήλικα που φθάνουν από τον Έβρο είναι σαν φαντάσματα. Δεν τα έχει δει κανείς. Δεν τα έχει καταγράψει κανείς. Είναι σαν να μην υπάρχουν».

Συνθήκες διαβίωσης στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ), στα «hotspot» και στον Έβρο (αποκλεισμένες ζώνες)

Οι συνθήκες στο ΚΥΤ έχουν σταδιακά βελτιωθεί και, για παράδειγμα, από «πέρυγες-φαντάσματα» στο Προαναχωρησιακό Κέντρο Κράτησης στο ΚΥΤ της Λέσβου έγιναν τμήματα διαμονής ανηλίκων, που, σύμφωνα με τις περιγραφές, θυμίζουν στρατώνα. Το φαγητό είναι άθλιο, οι συνθήκες ανθυγιεινές και υπάρχει συνωστισμός. Έχουν καταγραφεί περιστατικά αυτοτραυματισμών, βίας και απόπειρες αυτοκτονίας.¹²⁵ Οι υπηρεσίες, πρακτικά, είναι ανύπαρκτες, το ίδιο και η πρόσβαση στην εκπαίδευση. Δεν υπάρχει νομική συνδρομή. Τα έγγραφα των ανηλίκων φυλάσσονται μακριά τους. Επομένως, τα ανήλικα εξαρτώνται από το προσωπικό που θα πρέπει να τα συνοδεύσει, εάν χρειαστεί να πάνε οπουδήποτε. Αυτή η κατάσταση ισοδυναμεί με διοικητική κράτηση. Το Τμήμα Β, υποτίθεται, είναι ασφαλές, καθώς είναι η Ασφαλής Ζώνη στο ΚΥΤ της Λέσβου. Ωστόσο, εδώ έχουν καταγραφεί πολλά περιστατικά κατά τα οποία ενήλικοι πηδούν πάνω από τις πύλες για να υποκινήσουν ή να συνεχίσουν κάποια σύγκρουση. Κάποια στιγμή υπήρχαν έως και σκηνές που στήθηκαν για τα ασυνόδευτα ανήλικα ακριβώς έξω από το Τμήμα Β, καθώς δεν υπήρχε διαθέσιμος χώρος στο εσωτερικό. Από την άνοιξη του 2018, στο Τμήμα Β διαμένουν και άγαμες γυναίκες, διότι δεν διατίθεται πια χώρος στην αντίστοιχη πτέρυγα άγαμων γυναικών.

125. «Απόπειρα αυτοκτονίας ανήλικου πρόσφυγα», ΕφΣυν, 4/12/2017: <http://bit.ly/2VUNo2f>

Μια πρόσφατη αξιολόγηση από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR), που πραγματοποιήθηκε τον Μάιο του 2018 στο ΚΥΤ της Λέσβου,¹²⁶ συμπέρανε ότι τα ανήλικα νιώθουν ότι μπορεί να τα ακούνε, αλλά κανείς δεν τους δίνει σημασία, καθώς η κατάστασή τους δεν αλλάζει. Χρειάζονται επιπλέον πρόσβαση σε ιατρική φροντίδα (μετά τις 16:00), λένε ότι είναι ανήμπορα να στηρίξουν τους/ις φίλους/ες τους που αυτοτραυματίζονται, λένε ότι χρειάζονται επαρκή ενημέρωση και νομική εκπροσώπηση, κάλυψη των βασικών τους αναγκών (υπόδηση, ένδυση, κουρέας), καλύτερες εκπαιδευτικές και υπαίθριες δραστηριότητες, καλύτερο φαγητό και καλύτερη ασφάλεια. Είναι απορίας άξιο ότι αυτές οι εξαιρετικά βασικές ανάγκες είναι ακόμα σχετικές και δεν εκπληρώνονται τρία χρόνια μετά την αύξηση των αφίξεων και δύο χρόνια μετά τη Συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας.

Η κατάσταση στο ΚΥΤ του Έβρου είναι ακόμα χειρότερη, ενώ οι μαρτυρίες τονίζουν τις απάνθρωπες και απαράδεκτες συνθήκες υγιεινής,¹²⁷ την έλλειψη διερμηνέων, την έλλειψη ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού, τη μη ταυτοποίηση, την έλλειψη διαδικασιών για τη διαπίστωση της ευαλωτότητας ή της ανηλικότητας, το συνωσιισμό, την έλλειψη προαυλισμού ενίοτε έως και επί δύο ημέρες και τον μεικτό πληθυσμό –ως προς την ηλικία, το φύλο και ιατρικά θέματα– στα εμπορευματοκιβώτια και στις σκηνές.¹²⁸

Κράτηση

Το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής είχε δεσμευτεί¹²⁹ ότι κανένα ανήλικο δεν θα παρέμενε σε κράτηση έως τα τέλη του 2017. Ωστόσο, στα τέλη Δεκεμβρίου του 2017, υπήρχαν ακόμη 54 καταγεγραμμένα ανήλικα σε κράτηση, ενώ το 2018 αυτός ο αριθμός αυξήθηκε δραματικά και ανερχόταν στα 216 στις 15 Ιουνίου 2018.

126. Η UNHCR διεξήγαγε μια Αξιολόγηση των Αναγκών των προσφύγων στη Λέσβο τον Μάιο του 2018. Η έκθεση μένει να δημοσιευτεί (20 Σεπτεμβρίου 2018), αλλά μια σύνοψη των ευρημάτων της παρουσιάστηκε στη Διυπηρεσιακή Ομάδα Εργασίας στη Λέσβο την 1η Αυγούστου 2018.

127. Προκαταρκτικά σχόλια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Ανάθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT), ad hoc επίσκεψη στην Ελλάδα, 10-19 Απριλίου 2018 (CPT/Inf[2018]20).

128. Human Rights Watch, Greece: Inhumane Conditions at Land Border, 27 July 2018, <http://bit.ly/2DZ0cdU>

129. "Υπουργός Μεταναστευτικής Πολιτικής: Ως το τέλος του έτους όλα τα ασυνόδευτα παιδιά σε κατάλληλες δομές», ΑΜΝΑ, 2/8/2017, <http://bit.ly/2LARjx6>

Προφανώς, αυτό οφείλεται στην αύξηση των ασυνόδευτων ανήλικων στην Ελλάδα συνολικά και στην πρόσφατη εκκένωση δύο εγκαταλειμμένων εργοστασίων στο λιμένα της Πάτρας, όπου διέμεναν παράνομα ασυνόδευτα ανήλικα – μεταξύ άλλων, προκειμένου να αποπειραθούν να φθάσουν στην Ιταλία. Κατά τη διάρκεια της επιχείρησης, οι αστυνομικές αρχές ταυτοποίησαν 142 ανήλικα, από τα οποία μόνο 37 είχαν καταγραφεί, ενώ 105 δεν είχαν καταγραφεί ποτέ ως αιτούντα άσυλο στην Ελλάδα. Τα ταυτοποιημένα ανήλικα μεταφέρθηκαν σε ασφαλέστερους χώρους φιλοξενίας, ενώ τα 105 ανήλικα μεταφέρθηκαν στο Προαναχωρησιακό Κέντρο της Κορίνθου σε καθεστώς «προστατευτικής φύλαξης».

Η παραμονή των παιδιών σε κέντρα κράτησης αποτελεί από καιρό πρακτική της ελληνικής κυβέρνησης και, ενώ η κατάσταση βελτιώθηκε σταδιακά μέσα στα χρόνια, πληθαίνουν τα παραδείγματα αυξανόμενων αριθμών ανηλικών υπό κράτηση. Και πάλι, κατά το δεύτερο ήμισυ του 2017, αυξήθηκαν τα ανήλικα σε προστατευτική φύλαξη στο Προαναχωρησιακό Κέντρο της Αμυγδαλέζας, ενώ επίσης παρατάθηκε και η διάρκειά της. Το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής δήλωσε ότι αυτό οφειλόταν στην άφιξη 1.100 ασυνόδευτων ανηλικών από τον Αύγουστο έως τον Νοέμβριο του 2017.¹³⁰

Όπως ανέφεραν σταθερά διάφοροι εμπλεκόμενοι φορείς, οι συνθήκες στην Αμυγδαλέζα δεν πληρούν τα βασικά πρότυπα. Οι συνθήκες εκεί είναι απαράδεκτες για την τοποθέτηση ανηλικών, έστω και προσωρινά,¹³¹ ενώ υπάρχει και έλλειψη ρουχισμού, υποδημάτων και ειδών υγιεινής καθώς και ανεπάρκεια κλινών, οπότε τα ανήλικα κοιμούνται στο δάπεδο και σε στρώματα που δεν έχουν απολυμανθεί. Επίσης, καταγράφονται τακτικά περιστατικά βίας, αυτοτραυματισμών και απεργίας πείνας.

«Τα ανήλικα μας ρωτούν συνεχώς γιατί βρίσκονται στη φυλακή, ενώ δεν έκαναν τίποτα κακό».

130. «Αύξηση του αριθμού και του χρόνου κράτησης ασυνόδευτων ανηλικών», Αυγή, 21/12/2017, <http://bit.ly/2VcaiOj>

131. Arsis, "Annual report 2017: Athens intervention team of Arsis in the field of detention in Amygdaleza and Tavros pre-removal detention centre," 22 May 2018, <http://bit.ly/2HaUgiR>

[6.2] Κέντρα και δομές φιλοξενίας ανηλίκων: η κατάσταση στην ενδοχώρα

Ενώ είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι η Ελλάδα δεν ήταν εξοικειωμένη με παρόμοιες καταστάσεις και δεν διέθετε ποτέ κάποιο σύστημα αναδοχής ή επιτροπείας, θα προσδοκούσε κανείς ότι, κατά τη διάρκεια του τρίτου έτους της αποκαλούμενης «προσφυγικής» κρίσης, θα μπορούσαν να αποφεύγονται κάποιες συμπεριφορές και θα μπορούσαν να υιοθετηθούν καλές πρακτικές, προκειμένου να διασφαλίζεται ότι τα ασυνόδευτα ανήλικα έχουν κάποιο ασφαλή χώρο διαμονής, είτε προσωρινά είτε οριστικά, ώσπου να ενηλικιωθούν ή/και να είναι ικανά να σταθούν στα πόδια τους. Ωστόσο, δεν διαθέτουν όλα τα ανήλικα έναν ασφαλή χώρο διαμονής. Αυτή τη στιγμή υπάρχουν τρεις τύποι χώρων που θα μπορούσαν να φιλοξενήσουν ανήλικα: οι δύο είναι προσωρινοί, Ασφαλείς Ζώνες σε ανοικτές δομές φιλοξενίας και ξενοδοχεία, και η μόνη μακροχρόνια διαμονή για παιδιά, που διατίθεται αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα, είναι οι δομές φιλοξενίας ανηλίκων (ξενώνες).

Στην πράξη, μπορεί να υπάρχουν ανήλικα που διαμένουν σε καταλήψεις ή στριμωγμένα σαν σαρδέλες σε διαμερίσματα με άλλους/ες υπηκόους τρίτων χωρών, συνθήκες ενηλίκους, ώστε να αποφύγουν την αστεγία.

Παρά το ότι οι δομές φιλοξενίας ανηλίκων παρουσιάζουν πληθώρα προβλημάτων, άλλες επιλογές φιλοξενίας δεν πληρούν τα διεθνή πρότυπα για την υποδοχή και τις συνθήκες διαβίωσης ανηλίκων. Περαιτέρω, ο κατάλογος με τις διαθέσιμες δομές φιλοξενίας ανηλίκων και τις μορφές στέγασης υπόκειται σε συνεχείς μεταβολές και, οπωσδήποτε, αυτές δεν επαρκούν για την παροχή στέγασης στον διαρκώς αυξανόμενο αριθμό ασυνόδευτων και χωρισμένων από την οικογένειά τους ανηλίκων στην Ελλάδα.

Ασφαλείς Ζώνες

Επί του παρόντος, λειτουργούν δέκα Ασφαλείς Ζώνες στην Ελλάδα,¹³² με δυνατότητα φιλοξενίας έως 300 ανήλικα.

Οι Ασφαλείς Ζώνες έχουν συσταθεί ως εναλλακτική επιλογή για τη στέγαση και την παροχή υπηρεσιών και φροντίδας στα ασυνόδευτα ανήλικα

132. ΕΚΚΑ: Επικαιροποιημένη κατάσταση: Ασυνόδευτα ανήλικα στην Ελλάδα, 31 Ιουλίου 2018: <http://bit.ly/2VUhmDw>

και για την αντιμετώπιση επειγουσών αναγκών για την ασφάλεια και την προστασία τους. Σε αυτές συμπεριλαμβάνεται η άμεση απομάκρυνση των παιδιών από συνθήκες κράτησης, ώσπου να καταστούν διαθέσιμες πιο μακροχρόνιες επιλογές για την τοποθέτηση των ασυνόδευτων ανηλίκων ή βιώσιμες λύσεις.

Η Υποομάδα Εργασίας για την Προστασία του Παιδιού – Τμήμα Αθηνών (Child Protection Sub-Working Group – Athens) συνέταξε κατευθυντήριες οδηγίες και συστάσεις,¹³³ ορίζοντας το πλαίσιο λειτουργίας των Ασφαλών Ζωνών και τα πρότυπα που διασφαλίζουν ότι αυτοί οι χώροι είναι κατάλληλοι για ανήλικα. Οι εν λόγω κατευθυντήριες οδηγίες «υιοθετήθηκαν» από το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής και το Υπουργείο Εργασίας. Ωστόσο, εφόσον δεν έχουν εκδοθεί επίσημες κρατικές κατευθυντήριες οδηγίες και δεν υπάρχει συναφής νομοθεσία, η ύπαρξη αυτών των κατευθυντήριων οδηγιών δεν είναι δεσμευτική για το κράτος, και εφαρμόζονται επιλεκτικά και προαιρετικά σε συγκεκριμένες δομές ανοιχτής φιλοξενίας, που υπάγονται στο Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής.

Στα Ελάχιστα Πρότυπα αναφέρεται ότι ένα παιδί θα πρέπει να παραμείνει στην Ασφαλή Ζώνη το πολύ για δώδεκα βδομάδες. Ωστόσο, στην πραγματικότητα, υπάρχουν περιπτώσεις ασυνόδευτων ανηλίκων που διαμένουν στις Ασφαλείς Ζώνες επί περισσότερο από ένα έτος, και άλλες περιπτώσεις ασυνόδευτων ανηλίκων που φεύγουν – πολλά ανήλικα ξεπέρασαν τις δώδεκα βδομάδες, ενηλικιώθηκαν και μετακινήθηκαν στη δομή όπου διέμεναν με τον υπόλοιπο πληθυσμό των ενηλίκων, όταν συμπλήρωσαν το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας τους. Αυτό οφείλεται κυρίως στο ότι τα παιδιά που διαμένουν στις Ασφαλείς Ζώνες, συνήθως, παραπέμπονται εκεί έπειτα από κράτηση και συνήθως είναι ηλικίας άνω των 16 ετών. Επομένως, θα είναι τα τελευταία που θα παραπεμφθούν σε δομή φιλοξενίας ανηλίκων. Προτεραιότητα δίνεται στα παιδιά σε συγκεκριμένες περιοχές των ΚΥΤ, στα παιδιά υπό κράτηση, στα μικρότερης ηλικίας παιδιά και στα άστεγα. Οι Ασφαλείς Ζώνες και τα ξενοδοχεία θεωρούνται πιο ευνοϊκό περιβάλλον διαβίωσης σε σχέση με τα υπόλοιπα, οπότε τα

133. Το 2015 συστάθηκαν Ομάδες Εργασίας (WG) προκειμένου να συντονίσουν τους αρμόδιους εμπλεκόμενους φορείς ώστε να αναγνωρίσουν τα σχετικά ζητήματα σε κάθε πεδίο που άπτεται της διαχείρισης και της προστασίας των μεταναστών, και τις συνακόλουθες λύσεις. Μία από αυτές τις Ομάδες Εργασίας – η Ομάδα Εργασίας για την Προστασία του Παιδιού – συνέταξε τα *Ελάχιστα Πρότυπα για τις Ασφαλείς Ζώνες για τα Ασυνόδευτα Παιδιά (UAC σε Ανοιχτές Δομές Φιλοξενίας*. Διατίθεται στη διεύθυνση: <http://bit.ly/2vOΑioH>

ανήλικα που διαμένουν εκεί δεν είναι δυνατό να αποτελέσουν προτεραιότητα. Στις συστάσεις αναφέρεται ακόμα ότι θα έπρεπε να υπάρχουν ισχυροί κοινοτικοί δεσμοί στις ανοιχτές δομές φιλοξενίας προκειμένου να διασφαλίζεται η προστασία. Στην πράξη, ενυπάρχουν εντάσεις ανάμεσα στα ασυνόδευτα ανήλικα και στο γενικό πληθυσμό σε αρκετές ανοιχτές δομές φιλοξενίας.¹³⁴ Επίσης, οι συστάσεις αναφέρουν ότι κάθε Ασφαλής Ζώνη θα πρέπει να βρίσκεται κοντά στις υποστηρικτικές υπηρεσίες και να διαθέτει έναν πάροχο εξειδικευμένων υπηρεσιών για ασυνόδευτα ανήλικα, ο οποίος θα μπορεί να παρέχει ειδική υποστήριξη (υπηρεσίες διαχείρισης περίπτωσης) και να καλύπτει τις βασικές ανάγκες των παιδιών που βρίσκονται σε αυτή.¹³⁵ Ακόμη, αναφέρουν ότι ο φορέας υλοποίησης της Ασφαλούς Ζώνης είναι υπεύθυνος για τις υπηρεσίες που παρέχονται στα ασυνόδευτα ανήλικα, συμπεριλαμβανομένης της καθημερινής φροντίδας και της προστασίας των ανηλίκων· ωστόσο, δεν θα ενεργεί ως νόμιμος επίτροπος. Εφόσον δεν πρόκειται για υποχρέωση, ασφαλώς επιδέχεται πολλών ερμηνειών, και έχουν υπάρξει περιπτώσεις στις οποίες τα παιδιά στις Ασφαλείς Ζώνες δεν έχουν ρούχα ή σετ με είδη υγιεινής, ενώ οι εμπλεκόμενοι πάροχοι υπηρεσιών φιλονικούν για το ποια από όλες τις παρούσες οργανώσεις θα πρέπει να φροντίσει τα παιδιά.

Ξενοδοχεία

Τον Μάρτιο του 2018 ορίστηκε ως επείγουσα λύση η χρήση ξενοδοχείων, ως απάντηση στον αυξανόμενο αριθμό ασυνόδευτων και χωρισμένων από την οικογένειά τους ανηλίκων στα νησιά. Σήμερα λειτουργούν δώδεκα ξενοδοχεία με συνολική χωρητικότητα 500 κλινών. Τα ξενοδοχεία διαχειρίζεται ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ) και χρηματοδοτεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πλαίσιο ενός έργου με τίτλο «Έκτακτη Ανταπόκριση για τη Στέγαση Ασυνόδευτων Παιδιών (ERAcUMiC)».¹³⁶ Στόχος του προγράμματος είναι η παροχή υπηρεσιών προσωρινής φιλοξενίας και προστασίας, η κάλυψη των βασικών αναγκών, η πρόσβαση στην πρωτοβάθμια υγειονομική περίθαλψη με μια ιατρική μονάδα ανά

134. Έχουν γίνει πολλές καταγγελίες στις ανοιχτές δομές φιλοξενίας του Σχιστού και του Ελαιώνα, μεταξύ άλλων, από πρόσφυγες που διαμένουν εκεί σχετικά με τον κίνδυνο που συνεπάγεται η Ασφαλής Ζώνη για την υπόλοιπη δομή.

135. *Ibid*, Υποσημείωση 131.

136. ΔΟΜ, "Emergency Response in Accommodating Unaccompanied Migrant Children – ERAcUMiC," <http://bit.ly/2VPBk2l>

δομή στέγασης, η νομική συμβουλευτική, η ψυχολογική υποστήριξη, οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες και τα μαθήματα, αλλά και οι ρυθμίσεις για ενισχυμένη παροχή εξωτερικών υπηρεσιών στα ασυνόδευτα ανήλικα, ενισχύοντας ποσοτικά και ποιοτικά τις δυνατότητες παροχής βοήθειας στο πλαίσιο της έκτακτης ανταπόκρισης, ώστε να αυξηθούν οι χώροι φιλοξενίας των ανηλίκων και να παρέχονται κατάλληλες υπηρεσίες.

Επίσης, υπήρξαν μαρτυρίες που έκαναν λόγο για ορισμένους ορόφους που στέγαζαν ανήλικα στα ξενοδοχεία, ενώ όλο το υπόλοιπο ξενοδοχείο συνέχιζε να λειτουργεί κανονικά. Ορισμένα ξενοδοχεία βρίσκονται πολύ μακριά από την πόλη, εντείνοντας το αίσθημα αποκλεισμού των ανηλίκων. Ορισμένα ξενοδοχεία βρίσκονται σε υποβαθμισμένες περιοχές, ενώ άλλα ήταν ξενοδοχεία ημιδιαμονής. Ενώ παρέχονται υπηρεσίες, αυτές δεν μπορούν να καλύψουν τον μεγάλο αριθμό των ανηλίκων που διαμένουν σε έναν ενιαίο χώρο φιλοξενίας.

Και πάλι, πρόκειται για ένα κοντόφθαλμο, προσωρινό βήμα, για μια ακόμα μη οριστική λύση που δεν κάνει τα ανήλικα να νιώθουν ασφαλή και προστατευμένα. Επίσης, είναι ένα δαπανηρό εγχείρημα, και διερωτάται κανείς αν θα ήταν καλύτερο τα κεφάλαια που δαπανήθηκαν σε αυτό να έχουν αξιοποιηθεί για την ανάπτυξη μονιμότερων και ασφαλέστερων χώρων φιλοξενίας, όπως οι δομές φιλοξενίας ανηλίκων.

Πρόσβαση σε μόνιμη φιλοξενία

Ενώ το ελληνικό κράτος είναι υπεύθυνο για την προστασία και τη φροντίδα αυτών των παιδιών, υπάρχει ένα χρόνιο έλλειμμα κατάλληλων χώρων φιλοξενίας ανηλίκων με βάση την κοινότητα. Ο συνολικός αριθμός των παραπομπών ασυνόδευτων ανηλίκων, που έλαβε και επεξεργάστηκε το ΕΚΚΑ από τον Ιανουάριο του 2016 έως τον Ιανουάριο του 2017, είναι 5.192 άτομα. Έως τις 15 Αυγούστου 2018 ο αριθμός είχε ανέλθει στα 14.810 άτομα, μόλις ενάμισι έτος αργότερα.¹³⁷

Τον Ιανουάριο του 2017, αναφερόταν ότι η εθνική χωρητικότητα για τη φιλοξενία των παιδιών ήταν 1.312 κλίνες, από τις οποίες οι 813 ήταν σε είκοσι οκτώ δομές μακροχρόνιας φιλοξενίας (δομές φιλοξενίας ανηλίκων), ενώ οι 499 σε είκοσι δύο κέντρα προσωρινής φιλοξενίας. Τα ασυνόδευτα ανήλικα που φιλοξενούνταν σε δομές μακροχρόνιας και

137. ΕΚΚΑ: Επικαιροποιημένη κατάσταση: Ασυνόδευτα ανήλικα στην Ελλάδα, 15 Αυγούστου 2018: <http://bit.ly/2H9wYuy>

προσωρινής φιλοξενίας ανέρχονταν σε 1.312 άτομα, ενώ 1.301 ασυνόδευτα παιδιά ανέμεναν να τοποθετηθούν. Ο εκτιμώμενος αριθμός ανηλίκων στην Ελλάδα ήταν 2.300 άτομα.¹³⁸

Στις 31 Ιανουαρίου 2018, ο εκτιμώμενος αριθμός ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ελλάδα ήταν 3.270. Από αυτά, τα 2.312 βρίσκονταν σε λίστα αναμονής για την τοποθέτηση σε δομή φιλοξενίας ανηλίκων. 269 παιδιά στη λίστα αναμονής παρέμεναν σε κλειστές δομές (ΚΥΤ) και Αστυνομικά Τμήματα σε «προστατευτική φύλαξη». Παρά την αύξηση, ένα έτος αργότερα (τον Ιανουάριο του 2018), η χωρητικότητα μειώθηκε σε 1.101 κλίνες, οι 783 σε τριάντα τρεις δομές μακροχρόνιας φιλοξενίας και οι 318 σε δεκάξι δομές προσωρινής φιλοξενίας.¹³⁹ Τον Ιούνιο του 2018, 2.832 ανήλικα από τα συνολικά 3.973 που βρίσκονταν στην Ελλάδα, σύμφωνα με τα στοιχεία του ΕΚΚΑ, βρίσκονταν σε ακατάλληλη δομή,¹⁴⁰ καθώς εκκρεμούσε η τοποθέτηση σε δομή προσωρινής φιλοξενίας.

Τον Αύγουστο του 2018¹⁴¹ ο εκτιμώμενος αριθμός ανηλίκων στην Ελλάδα είναι 3.290 άτομα. Σημειώθηκε αύξηση με 90 επιπλέον κλίνες από τον Ιανουάριο, με τον συνολικό αριθμό να ανέρχεται στις 1.191 κλίνες, σε πενήντα τρεις δομές μακροχρόνιας φιλοξενίας με 1.175 κλίνες και τέσσερα διαμερίσματα ημιαυτόνομης διαβίωσης με 16 κλίνες, τα οποία αυτή τη στιγμή λειτουργούν ως πιλοτικό πρόγραμμα.¹⁴²

Υπάρχουν 2.242 αναφερόμενες εκκρεμείς υποθέσεις: 296 στα ΚΥΤ, 127 σε Προστατευτική φύλαξη, 161 σε Ανοικτές Δομές Προσωρινής

138. ΕΚΚΑ: Επικαιροποιημένη κατάσταση: Ασυνόδευτα ανήλικα στην Ελλάδα, 13 Ιανουαρίου 2017. Από τα ασυνόδευτα ανήλικα στη λίστα αναμονής, 277 ήταν έγκλειστα σε δομές υποδοχής (ΚΥΤ) και 18 κρατούνταν σε Αστυνομικά Τμήματα σε «προστατευτική φύλαξη»: <http://bit.ly/2Vdbgtt>

139. Περισσότερες πληροφορίες και Πίνακες με όλους τους διαθέσιμους χώρους και στοιχεία διατίθενται στην Asylum Information Database (AIDA), Χώρα: Ελλάδα, Εθνική Έκθεση: Επικαιροποίηση 2016, σσ. 113-115, που συνέταξε το ΕΣΠ: <http://bit.ly/3007B5Q>. Εθνική Έκθεση: Επικαιροποίηση 2017, σσ. 141-142, που συνέταξε το Ε.Σ.Π: <http://bit.ly/2H9viA5>

140. Βλ. παραπάνω, Ενότητα 5.2. Η φράση «βρίσκονταν σε ακατάλληλη δομή» αναφέρεται σε ανήλικα που διαβιούν σε επισφαλείς συνθήκες, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται οι Ασφαλείς Ζώνες, οι ειδικές περιοχές στις ανοικτές δομές φιλοξενίας και τα ΚΥΤ, τα διαμερίσματα με πολλούς ακόμη ανθρώπους, καταλήψεις, η «προστατευτική» φύλαξη και ο δρόμος και η «αστεγία».

141. ΕΚΚΑ: Επικαιροποιημένη κατάσταση: Ασυνόδευτα ανήλικα στην Ελλάδα, 15 Αυγούστου 2018: <http://bit.ly/2H9wYuy>

142. Στον αριθμό δεν συμπεριλαμβάνονται χώροι προσωρινής φιλοξενίας που, αυτή τη στιγμή, περιλαμβάνουν τριακόσιους χώρους σε δέκα Ασφαλείς Ζώνες και πεντακόσιους πενήντα σε δώδεκα ξενοδοχεία.

Φιλοξενίας, 254 σε Ασφαλείς Ζώνες, 413 σε ξενοδοχεία (επείγουσα φιλοξενία), 254 σε άτυπη στέγαση, 300 χωρίς να αναφέρεται τοποθεσία και 437 να αναφέρονται ως αστεγία.

Είναι προφανές ότι η χωρητικότητα εξακολουθεί να ανέρχεται μόλις στο ένα τρίτο από αυτή που είναι πραγματικά απαραίτητη,¹⁴³ και ότι ο αριθμός των εκκρεμών υποθέσεων παραμένει ο ίδιος και αυτό θα συνεχιστεί, εφόσον δεν έχει επιτευχθεί η απαραίτητη χωρητικότητα. Η λίστα αναμονής δεν μπορεί να μικρύνει, παρεκτός εάν ένα παιδί εγκαταλείψει μια δομή φιλοξενίας ανηλίκων ή αναχωρήσει από αυτή λόγω ενηλικίωσης, ή εάν μεταφερθεί σε άλλο κράτος-μέλος. Εάν δεν σημειωθεί πρόοδος, αυτός θα ήταν ο μόνος τρόπος για να παραπεμφθεί ένα παιδί με ασφάλεια σε μια δομή φιλοξενίας ανηλίκων.

Επίσης, έχει παρατηρηθεί ότι είναι κοινή πρακτική να μεταφέρονται σε Ασφαλείς Ζώνες τα παιδιά που βρίσκονται σε προστατευτική φύλαξη. Τα παιδιά συχνά τις εγκαταλείπουν, επιλέγοντας να ζήσουν στο δρόμο ώσπου να βρεθεί δομή φιλοξενίας ανηλίκων, ή επιλέγοντας να παραμείνουν στο δρόμο, διαλέγοντας ένα άλλο, επικίνδυνο μονοπάτι που τα οδηγεί στην παράτυπη παραμονή τους στη χώρα. Σπανίζουν οι περιπτώσεις στις οποίες ένα παιδί μεταβαίνει απευθείας από την προστατευτική φύλαξη σε δομή φιλοξενίας ανηλίκων καθιστώντας δυνατή την πιο ομαλή ένταξή του, δηλαδή εκεί όπου μπορεί να ξεκινήσει να αισθάνεται ασφαλές και, επιτέλους, να σχεδιάσει το μέλλον του.

Οι βασικοί πληροφοριοδότες βεβαιώνουν ότι έτσι ήταν πάντα η κατάσταση με τη φιλοξενία των ανηλίκων στην Ελλάδα: να εύχεται κανείς να διαφύγει κάποιος/α, ώστε να μπορέσουν τα παιδιά να απομακρυνθούν από το κέντρο κράτησης ή από το δρόμο – ακόμη και την εποχή που δεν υπήρχαν Ασφαλείς Ζώνες ή ξενοδοχεία ή οποιαδήποτε εναλλακτική επιλογή, με εξαίρεση μερικές εκατοντάδες χώρους σε δομές φιλοξενίας ανηλίκων. Θεωρούν απορίας άξιο ότι το 2018 και με τα τόσα κονδύλια που δαπανήθηκαν την τελευταία τριετία στην Ελλάδα, «βρισκόμαστε ακόμα στην ίδια κατάσταση. Τι είναι αυτό που ακόμα πάει στραβά;»

Οι επαγγελματίες ανέφεραν ότι ο χώρος σε μια δομή φιλοξενίας ανηλίκων είναι ένα διαρκές αίτημα των ανηλίκων που διαμένουν σε ένα ΚΥΤ, μια Ασφαλή Ζώνη, είναι υπό κράτηση, στο δρόμο, ως και σε άτυπη στέγαση. Τα ανήλικα επιθυμούν ασφάλεια και σταθερότητα. Ωστόσο, η περίοδος αναμονής μπορεί

143. Η UNHCR επίσης το αναφέρει τον Ιανουάριο του 2018 στο: UNHCR, Fact Sheet, Greece, 1-31 Ιανουαρίου 2018: <http://bit.ly/2VWSevY>

να είναι εξαντλητική ως και για τους επαγγελματίες που αδυνατούν να δώσουν μια οριστική απάντηση στα ανήλικα. Ενώ ο εκνευρισμός και η απογοήτευση βαραίνουν όλα τα εμπλεκόμενα μέρη, τα ανήλικα συχνά απελπίζονται.

Ο μέσος χρόνος αναμονής πριν από την τοποθέτηση σε δομή φιλοξενίας ανηλίκων διαφέρει ανάλογα με την ηλικία, το φύλο και την ευαλωτότητα του παιδιού, ξεκινώντας από λίγες μέρες έως μια δυο βδομάδες για τα πολύ μικρά παιδιά, τα ανήλικα κορίτσια ή άλλες εξαιρετικά ευάλωτες περιπτώσεις και φθάνοντας έως τους μερικούς μήνες για τους υγιείς εφήβους, οι οποίοι αποτελούν και την πλειονότητα. Ο αναμενόμενος μέσος όρος είναι τρεις έως τέσσερις μήνες, αλλά έχουν υπάρξει περιπτώσεις στις οποίες η απάντηση από το ΕΚΚΑ αφορούσε ανήλικα που δεν είχε δει κανείς επί μήνες και που ήταν αδύνατο να βρεθούν.

Η φιλοξενία εξαρτάται επίσης από τη στήριξη που δίνουν στο παιδί οι επαγγελματίες που πιέζουν το ΕΚΚΑ, τηρώντας το ενήμερο για τυχόν επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης ή της κατάστασης υγείας του παιδιού.

«Ήρθε σε εμάς ένα παιδί που είχε καταγραφεί στην Υπηρεσία Ασύλου από μόνο του και περίμενε για δομή φιλοξενίας ανηλίκων πάνω από δέκα μήνες. Όταν ήρθε σε εμάς, είδα ότι δεν μπορούσε να μείνει στο δρόμο ούτε μια μέρα παραπάνω. Ήταν εξαιρετικά ευάλωτο. Του βρήκαμε δομή φιλοξενίας ανηλίκων την ίδια μέρα».

Αυτό ανέφερε μία κοινωνική λειτουργός στην Αθήνα, και υπογραμμίζει τον εγγενή ρόλο της κοινωνίας των πολιτών στην παροχή υπηρεσιών προστασίας ενόψει των κενών που αφήνει το κράτος, αλλά και τον παράγοντα της τύχης (!) που θα μπορούσε να καθορίσει –ή όχι– την ευημερία ενός ανηλίκου στην Ελλάδα.

Παιδιά στο δρόμο

Έχει υπάρξει αθρόα άφιξη προσφύγων στις παραμεθόριες περιοχές και, παρότι υπήρξαν επίσημες προσπάθειες συγκράτησης του πληθυσμού μακριά από την ενδοχώρα, αυτές απέτυχαν, όπως αποτυπώνεται σε όλες τις μεγαλουπόλεις, με πρώτη την Αθήνα. Στη διάρκεια των τελευταίων ετών, οι μεγάλες πόλεις είδαν έναν άνευ προηγουμένου αριθμό ασυνόδευτων ανηλίκων και άλλων πολύ ευάλωτων ατόμων να μένει στο δρόμο, ξεπερνώντας τις δυνατότητες των παρόχων υπηρεσιών στα τοπικά γραφεία της κοινωνίας των πολιτών.

Μία βασική πληροφοριοδότηρα υπογραμμίζει ότι δεν υπάρχει τρόπος να εκτιμηθεί πραγματικά ο αριθμός των άστεγων παιδιών, ούτε καν με βάση τα στοιχεία του ΕΚΚΑ. Οι αιτήσεις προς το ΕΚΚΑ που δεν αναφέρουν ρητά τη λέξη «αστεγία» δεν καταμετρώνται ανάλογα. Η άτυπη στέγαση ή το ασυμπλήρωτο κενό στο έντυπο της αίτησης θα μπορούσε να σημαίνει το οτιδήποτε και έχει πολύ να κάνει με το άτομο που συμπληρώνει την αίτηση. Ένα παιδί σε μια κατάληψη θα μπορούσε να μείνει άστεγο την επόμενη μέρα, αλλά θα ανήκε στην κατηγορία της άτυπης στέγασης, όπως και τα παιδιά που ζουν σε άθλιες συνθήκες με άλλους/ες υπηκόους τρίτων χωρών, για παράδειγμα, σε μισθωμένο διαμέρισμα, συνήθως πληρώνοντας για τη στέγασή τους με χρήματα ή άλλα μέσα. Αυτά τα ανήλικα θα έπρεπε επίσης να θεωρούνται άστεγα, αλλά δεν καταγράφονται ως ανήλικα, εκτός εάν το αναφέρει ρητά το ΕΚΚΑ. Υπάρχει επίσης κι η περίπτωση των ανηλίκων που αρνούνται να παραπεμφθούν στο ΕΚΚΑ, επιλέγοντας να παραμείνουν εκεί που βρίσκονται (με φίλους/ες, συμπατριώτες/τισσες) και, ξαφνικά, καθίστανται κυριολεκτικά άστεγα προσπαθώντας να βρουν καταφύγιο στις πλατείες και στα δημοτικά πάρκα.

Το γεγονός ότι έπρεπε να αντιμετωπιστεί ένας άνευ προηγουμένου αριθμός παιδιών που διαβιούν σε επικίνδυνες καταστάσεις, δηλαδή στο δρόμο ή ακόμα χειρότερα, άλλαξε τη φύση των υπηρεσιών που παρέχονται στην ενδοχώρα και τις μετέτρεψε σε υπηρεσίες ανταπόκρισης «πρώτης γραμμής». Οι συνθήκες θυμίζουν εκείνες μιας έκτακτης ανάγκης, που δεν διαφέρουν σε κάτι από εκείνες που επικρατούν στα νησιά του Βόρειου Αιγαίου. Οι πάροχοι των υπηρεσιών συχνά βρίσκονται σε αδιέξοδες καταστάσεις, ιδιαίτερα τους χειμερινούς μήνες. Οι περισσότερες περιπτώσεις αφορούν άστεγα παιδιά ή παιδιά που διαβιούν σε πλήρη ανασφάλεια με άγνωστους οικογενειακούς φίλους της ίδιας εθνικότητας, που μόλις έφθασαν στην Αθήνα. Το κύριο ζήτημα εξακολουθεί να οφείλεται στο ότι τα ανήλικα δεν μπορούν να προσπελάσουν τις δομές υποδοχής την κατάλληλη στιγμή, εάν μπορέσουν καθόλου.

Το 2018 σημειώθηκε επίσης ραγδαία αύξηση των ασυνόδευτων ανηλίκων που συσσωρεύονταν σε υπαίθριους δημόσιους χώρους επί βδομάδες. Η αστεγία προκάλεσε σοβαρή βλάβη σε αρκετές περιπτώσεις (επιδείνωση της σωματικής και ψυχικής υγείας, θυματοποίηση, αρκετές απειλές για την ασφάλειά τους, πραγματικά εγκλήματα που διαπράχθηκαν σε βάρος ασυνόδευτων ανηλίκων λόγω του ότι εκείνα παραμένουν στο δρόμο για μεγάλα χρονικά διαστήματα και αναγκάζονται να εξασφαλίσουν στέγη με ίδια μέσα) παρά τις προσπάθειες των παρόχων των υπηρεσιών.

«Το 2018 για πρώτη φορά είχαμε περιπτώσεις παιδιών που έρχονταν χτυπημένα και τραυματισμένα στο γραφείο έχοντας διανυκτερεύσει επί μέρες σε πάρκα ή άλλους δημόσιους χώρους και χρειάζονταν επειγόντως ιατρική βοήθεια. Αλλά και πάλι δεν γινόταν να επισπευστεί η τοποθέτησή τους, παρά τις προσπάθειες του ΕΚΚΑ».

Ένας άλλος επαγγελματίας που εργάζεται κυρίως με άστεγα παιδιά αναφέρει:

«Ήρθε στο γραφείο και ήθελε να πηδήξει από το παράθυρο γιατί ήταν απεγνωσμένος. Τι μπορούσα να κάνω; Τίποτα. Απολύτως τίποτα. Μόνο να τον ηρεμήσω και να προσπαθήσω να μην του συμβεί κάτι κακό, αλλά είχε δίκιο».

Δυστυχώς, ανεξάρτητα από τις προσπάθειες και την ποιότητα των υπηρεσιών, υπάρχουν περιπτώσεις που δεν μπορούν να βοηθηθούν.

«Είχαμε εφήβους που “μεταμορφώνονταν” μπροστά στα μάτια μας μέσα στους μήνες μετά την πρώτη φορά που έρχονταν στο γραφείο. Από ντροπαλά παιδιά γίνονταν οργισμένοι έφηβοι λόγω της αβεβαιότητας, της μάταιης αναμονής, της προσμονής και του συγχρωτισμού με τους λάθος ανθρώπους στο δρόμο. Άλλοι ήταν έφηβοι που χάσαμε τα ίχνη τους πριν μπορέσουμε να τους φροντίσουμε. Κάποιοι έφυγαν παράνομα από την Ελλάδα και ξαναεμφανίστηκαν για να μας πουν ότι ήταν ασφαλείς. Αλλά οι περισσότεροι εξαφανίστηκαν».

Αλλά υπάρχουν και ακόμα χειρότερα σενάρια. Ένας άλλος επαγγελματίας αναφέρει:

«Είχα μια περίπτωση, ήταν ένας που ζούσε στο τοπικό δημοτικό πάρκο για μήνες, στο κρύο, στη βροχή, δεν μπορούσα να κάνω τίποτα. Τον πλησίαζαν λογής λογής άνθρωποι στο πάρκο προσπαθώντας να τον δελεάσουν με χρήματα ή με ένα ζεστό σπιτικό, για να αρχίσει να εκδίδεται. Και μια μέρα το έκανε. Έβρεχε και δεν άντεχε άλλο. Οπότε πήγε. Χρειάζοταν στέγη. Ειλικρινά, τι θα μπορούσα να του πω, αφού δεν είχα τίποτα να του προσφέρω, για να μην αφήσω να συμβεί αυτό;»

[6.3] Κακοδιαχείριση περιπτώσεων

Ενώ πρόσφατα ορίστηκαν διαδικασίες για τη διασφάλιση της ποιότητας των υπηρεσιών και των συνθηκών διαβίωσης στις δομές φιλοξενίας ανηλίκων, σε συμμόρφωση με τη Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού,¹⁴⁴ οι διαθέσιμοι χώροι είναι λιγοστοί και οι κατευθυντήριες οδηγίες διασφαλίζουν μόνο το πλαίσιο για την κατάλληλη λειτουργία των δομών φιλοξενίας ανηλίκων. Η εξατομικευμένη διαδρομή για την προστασία και την ενίσχυση κάθε παιδιού αφήνεται στα χέρια της εκάστοτε ΜΚΟ που διευθύνει μια δομή φιλοξενίας ανηλίκων και, πιο συγκεκριμένα, στα χέρια του προσωπικού που εργάζεται καθημερινά σε αυτές τις δομές. Περαιτέρω, δεν χρηματοδοτούνται όλες οι δομές φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων από τον κρατικό μηχανισμό. Επομένως, δεν υποχρεούνται όλες οι δομές να συμμορφώνονται με τις σχετικές κατευθυντήριες οδηγίες.

Ωστόσο, ορισμένες δομές φιλοξενίας φαίνεται να ενισχύουν τα ανήλικα ώστε εκείνα να βρουν, να αναπτύξουν, να κυνηγήσουν τα ενδιαφέροντά τους και να ζήσουν, ενώ άλλες που διοικούνται από άπειρο προσωπικό, στην καλύτερη περίπτωση, επιμένουν στην εφαρμογή των κανόνων και των διαδικασιών με έναν τρόπο ο οποίος δεν βοηθά τα ανήλικα να νιώσουν ευπρόσδεκτα και άξια σεβασμού στο αποκαλούμενο «σπιτικό περιβάλλον» που διατείνεται ότι είναι μια δομή φιλοξενίας ανηλίκων. Αυτό έρχεται σε ευθεία αντίθεση με την εξατομικευμένη αξιολόγηση των αναγκών και την εξατομικευμένη προσέγγιση των ανηλίκων. Σε κάποιες από τις χειρότερες περιπτώσεις που ανέφεραν οι επαγγελματίες, παρατηρήθηκαν αποχρώσεις ενδείξεις χρήσης ναρκωτικών και διασύνδεση ορισμένων ενοίκων με εγκληματικά δίκτυα. Οι ΜΚΟ που διαχειρίζονται τις δομές φιλοξενίας ανηλίκων είναι εκείνες που πρέπει να διασφαλίσουν ότι το προσωπικό επιλέγεται και εκπαιδεύεται κατάλληλα, ότι κάθε ανήλικο αντιμετωπίζεται ως ξεχωριστό άτομο και του δίνεται ο απαραίτητος χρόνος που χρειάζεται για να προσαρμοστεί στο περιβάλλον και να αναπτύξει εποικοδομητικές σχέσεις με άλλους/ες ενοίκους και το προσωπικό κάθε κλάδου που βρίσκεται στη δομή.

Επισφαλής χρηματοδότηση

Οι δομές που χρηματοδοτούνται από το AMIF έμειναν χωρίς χρηματοδότηση

144. Οδηγός για τη Λειτουργία Δομών Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων: <http://bit.ly/2PYRSiX>

(ρευσιτότητα και αβεβαιότητα ως προς την τελική απάντηση) για έξι μήνες, κατά μέσο όρο. Αυτό έρχεται σε ευθεία αντίθεση με τη μακροχρόνια και σταθερή οικοδόμηση σχέσεων εμπιστοσύνης, που ανέφεραν οι επαγγελματίες ως ένα από τα σημαντικότερα εργαλεία τα οποία διαθέτουν, για να βοηθήσουν τα ανήλικα να «ανοιχτούν», να συζητήσουν τα προβλήματά τους και, τελικά, να σταθούν στα πόδια τους.

Το προσωπικό επίσης βρίσκεται σε κατάσταση άγχους ή θυμού, καθώς μένει απλήρωτο, ενίοτε ως και έξι μήνες. Η καθημερινή του εργασία και πρακτική προϋποθέτουν ηρεμία και γαλήνη. Είναι απαραίτητο να αισθάνεται ασφαλές στο περιβάλλον του και να έχει τη νηφαλιότητα και τη διαύγεια πνεύματος να χειριστεί έκτακτες καταστάσεις. Η επισφαλής χρηματοδότηση έχει αρνητικό αντίκτυπο στις προσπάθειες και στην υπομονή που χρειάζονται για την εργασία με έφηβους/ες, την καθοδήγησή και τη στήριξή τους, ειδικά όταν πρόκειται για έφηβους/ες που βρίσκονται σε μια πιο πολύπλοκη και τραυματική κατάσταση.

Οι σοβαρές καθυστερήσεις στη χρηματοδότηση προξενούν επίσης ανεπάρκειες στη χορήγηση ενός μικροποσού (pocket money) στα ανήλικα που διαμένουν στις δομές φιλοξενίας ανηλίκων, καθώς και ελλείψεις στην κάλυψη βασικών αναγκών, όπως ένδυση και υπόδηση από φιλανθρωπικές δωρεές. Αυτό οδηγεί τα ανήλικα στην εξεύρεση άλλων, πιο επικίνδυνων μέσων για την κάλυψη των αναγκών τους.

Τα ανήλικα ήδη βιώνουν ανασφαλή λόγω των σοβαρών καθυστερήσεων στην ολοκλήρωση της χορήγησης νόμιμου καθεστώτος και διότι αντιλαμβάνονται την επισφαλή κατάσταση της οικονομίας στην Ελλάδα. Η επισφαλής χρηματοδότηση επιδεινώνει περαιτέρω αυτή την κατάσταση.

Επίσης, είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι, λόγω της ανεπάρκειας διαθέσιμων χώρων για φιλοξενία, τα παιδιά που εγκαταλείπουν μια δομή τοποθετούνται τελευταία στη λίστα αναμονής του ΕΚΚΑ. Μετά τα ανήλικα που είναι άστεγα, σε κράτηση ή στα νησιά, τα ανήλικα που έχουν εγκαταλείψει μια δομή είναι τα τελευταία που θα ανακατανεμηθούν στις δομές φιλοξενίας ανηλίκων. Υπό μία έννοια, θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί ότι τιμωρούνται διότι ενήργησαν κυριευμένα από αγωνία και εκνευρισμό. Άλλοι θεωρούν εύλογη αυτή την πρακτική, εφόσον κάποια ανήλικα περίμεναν τόσο καιρό για να τους δοθεί η ευκαιρία να μεταβούν σε δομή φιλοξενίας ανηλίκων, και δεν θα ήταν

δίκαιο αυτά να εξακολουθήσουν να περιμένουν, ενώ άλλα μπεινοβγαίνουν στις δομές κατά βούληση.¹⁴⁵

Αστικοποίηση

Οι επαγγελματίες που εργάζονται στις δομές φιλοξενίας ανηλίκων, καθώς και οι βασικοί πληροφοριοδότες, αναφέρουν τη σημασία ανάπτυξης τέτοιων δομών εκτός μεγαλουπόλεων ή στα προάστια, ώστε να αποφεύγεται η έκθεση των ανηλίκων σε παράνομες ή εγκληματικές δραστηριότητες και να έρχονται σε επαφή με πιο επωφελή και θετικά ερεθίσματα. Έχει αποδειχτεί στο παρελθόν ότι πολλές τέτοιες δομές, που βρίσκονται σε μη αστικό περιβάλλον και επιτυγχάνουν τη σταθερότητα σε μια πιο μικρή και πιο «ζεστή» κοινότητα, βοηθούν τα ανήλικα να εξελιχτούν.

Οι μεγάλες πόλεις και το κέντρο της Αθήνας συγκεκριμένα, όπου βρίσκονται πολλοί πάροχοι υπηρεσιών, δομές φιλοξενίας ανηλίκων και δημόσιες υπηρεσίες, φαίνεται να ασκούν επιβλαβή επίδραση στα ανήλικα, καθώς εκεί υπάρχουν όλων των ειδών τα ερεθίσματα, και μάλιστα, πολύ κοντά στα ανήλικα, οποιαδήποτε στιγμή. Οι επαγγελματίες υπογραμμίζουν ότι πρέπει να αποφεύγεται το αποκαλούμενο «Τρίγωνο των Βερμούδων», που περικλείει την πλατεία Ομονοίας, την πλατεία Βικτωρίας και το Πεδίον

145. Ελάχιστα έχουν γραφεί σχετικά με την εγκατάλειψη των δομών φιλοξενίας ανηλίκων. Σε μια πρόσφατη έκθεση (*"Children on the Run: Experiences of unaccompanied minors leaving shelters in Greece"*: <http://bit.ly/2Hb4zDk> παρατίθενται συστάσεις παρόμοιες με αυτές που προτείνονται στην παρούσα έκθεση. Δηλαδή, συνιστάται στις δομές φιλοξενίας ανηλίκων να διασφαλίζουν ότι πληρούνται τα ελάχιστα πρότυπα και καλύπτονται οι βασικές ανάγκες (σίτιση, ένδυση, ψυχοκοινωνική υποστήριξη, νομική συνδρομή, ψυχαγωγικές δραστηριότητες και πρόσβαση στην εκπαίδευση και την υγειονομική περίθαλψη), παρέχοντας ορθές και εξατομικευμένες πληροφορίες στα παιδιά σχετικά με τη διαδικασία ορισμού συνάντησης με δικηγόρο και τη διαδικασία της οικογενειακής επανένωσης ή μετεγκατάστασης, διασφαλίζοντας ότι όλα τα μέλη του προσωπικού είναι ενήμερα και εκπαιδευμένα σε ζητήματα εγκατάλειψης της δομής, ώστε να αντιμετωπιστεί η εγκατάλειψη της δομής και να πραγματοποιούνται συναντήσεις κατά τις οποίες ενημερώνονται τα ανήλικα για τους κινδύνους της εμπορίας ανθρώπων και του λαθρεμπορίου μεταναστών/στριών. Στις ελληνικές αρχές και στα κράτη-μέλη της ΕΕ συνιστάται να παρέχουν βιώσιμες, νόμιμες λύσεις για τα ασυνόδευτα παιδιά στην Ελλάδα, οι οποίες θα μπορούσαν να αποτελούν μια διαρκή εναλλακτική στην εγκατάλειψη της δομής. Σε αυτές συμπεριλαμβάνονται οι διαδικασίες ένταξης των αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα, η οικογενειακή επανένωση και εναλλακτικές επιλογές όπως η μετεγκατάσταση, οι ταχύτερες διαδικασίες για οικογενειακή επανένωση και μετεγκατάσταση για τις ευάλωτες ομάδες, συμπεριλαμβανομένων των ασυνόδευτων ανηλίκων, η παροχή αξιόπιστων πληροφοριών σε ασυνόδευτα ανήλικα που βρίσκονται στη διαδικασία κατάθεσης αίτησης ασύλου καθώς και αίτησης για οικογενειακή επανένωση και μετεγκατάσταση.

του Άρεως, στο κέντρο της Αθήνας, όπου οι μεγάλοι ανοικτοί και δημόσιοι χώροι είναι διαβόητοι για παράνομα, επικίνδυνα και βίαια συμβάντα. Επίσης, προτάθηκε να εξετάζουν προσεκτικά οι ΜΚΟ την περιοχή που θα επιλέξουν για μια δομή φιλοξενίας ανηλίκων, και να αποφεύγουν κακόφημες συνοικίες, όπως περιοχές με οίκους ανοχής.

Έχει αποδειχτεί ότι η ύπαιθρος δίνει στα ανήλικα την ευκαιρία να αλληλεπιδρούν με την τοπική κοινωνία σε μια πιο μικρή και ήρεμη κλίμακα. Η τοπική κοινωνία είναι πιο δεκτική στο να τα υποδεχτεί και οι σχέσεις είναι πιο στενές. Έτσι δίνεται στα παιδιά η ευκαιρία να κατανοήσουν καλύτερα την κουλτούρα και τη γλώσσα σε ένα πιο ήρεμο περιβάλλον, καθώς και να επικεντρωθούν στον εαυτό τους με τρόπο εποικοδομητικό και δημιουργικό.

Εσφαλμένη εφαρμογή – Κατάχρηση υφιστάμενων κατευθυντήριων οδηγιών

Πολλοί επαγγελματίες υπογράμμισαν το γεγονός ότι πολλές δομές φιλοξενίας ανηλίκων υστερούν σε προσωπικό με κριτική σκέψη ή τη θέληση να εκτιμήσει πώς, πότε και γιατί θα εφαρμοστούν ορισμένοι κανόνες. Πολλά περιστατικά που λαμβάνουν χώρα στις δομές φιλοξενίας ανηλίκων, όπως η άρνηση εισόδου σε ανήλικο που δεν τήρησε το ωράριο, η κλήση στην αστυνομία για την πειθάρχηση παιδιών που παραφέρονται, κάνουν τα ανήλικα ακόμα πιο επιθετικά από ό,τι πριν.

Ένα οδυνηρό παράδειγμα από τις μαρτυρίες των επαγγελματιών είναι ένα περιστατικό που συνέβη σε μια δομή φιλοξενίας ανηλίκων κοριτσιών.

«Ήταν ένα κορίτσι που αργοπορούσε συχνά όποτε ήταν να επιστρέψει στη δομή, και ήταν προφανές ότι δεν είχε ανάγκη από χρήματα. Για μένα, το γεγονός αυτό ήταν άκρως ανησυχητικό. Αλλά οι άλλοι συνάδελφοι θεώρησαν ότι δεν χρειάζεται να την κρατήσουμε στη δομή, διότι προφανώς δεν πειθαρχεί.

“Μην ανησυχείς, έχει τον τρόπο της”, έλεγαν.

Αδιανόητα πράγματα, εντελώς αντιεπαγγελματικά, πλήρης άγνοια για το πώς να αντιμετωπίσεις ένα κορίτσι που παρουσιάζει σημεία εκμετάλλευσης. Αλλά με είχαν προσλάβει ως φροντιστή, και η γνώμη μας δεν είχε σημασία για τη διαχείριση των υποθέσεων... Ήταν σύμπτωση ότι στη συγκεκριμένη δομή είχαμε περιστατικά κάθε τρεις και λίγο ή ότι πολλά ανήλικα στην ίδια δομή χαρακτηρίζονταν ως ψυχικά ασταθή και μπαινόβγαιναν τακτικά στα νοσοκομεία; Δεν το νομίζω. Κάτι πήγαινε πολύ

στραβά σε αυτή τη δομή. Ξέραμε αυτά τα ανήλικα, επισκέπτονταν συχνά το γραφείο, δεν μας δυσκόλεψαν ποτέ».

Ενώ αυτή η δομή δεν υπάρχει πλέον, αναδεικνύει άσπογα πώς το λάθος άτομο στη λάθος στιγμή ή η εσφαλμένη εφαρμογή των υφιστάμενων κανόνων και διαδικασιών μπορεί να οδηγήσει στη βλάβη του παιδιού, ακόμα κι αν αυτό συμβαίνει έμμεσα.

Πολλοί επαγγελματίες, ειδικά φροντιστές, τονίζουν ότι τα παιδιά συσχετίζονται μαζί τους με έναν πιο ουσιαστικό τρόπο.

«Το να μη φοράς ένα επιφανειακό, επαγγελματικό προσωπίο μπροστά στο παιδί μπορεί να κάνει τη διαφορά. Ιδιαίτερα οι έφηβοι χρειάζονται κάποιον με τον οποίο να μπορούν να σχετιστούν και τον οποίο θα σέβονται συγχρόνως. Τότε θα σε ακούσουν. Εάν προσπαθήσεις να τους επιβάλεις κανόνες χωρίς να εξηγήσεις το σκοπό που υπηρετούν, δεν θα σε σεβαστούν και, εντέλει, θα τους χάσεις. Να σέβεσαι τις ανάγκες τους, την προσωπικότητά τους, να τους φέρεσαι ισότιμα, αυτό είναι που χρειάζονται, και η πειθαρχία θα έρθει κάποτε».

Η ασφάλεια των παιδιών –ή η ευθυνοφοβία κάποιων– αποτελεί πρό-σχημα για κάθε είδους αδικία και άδικη διαδικασία, που θα μπορούσε να κάνει τους εφήβους να ασφυκτιούν και να νιώθουν ανεπιθύμητοι για άλλη μια φορά στο νέο περιβάλλον.

«Υπήρχαν κάθε λογής κανόνες που επιβάλλονταν με αυστηρό και άκαμπτο τρόπο. Οι έφηβοι ήθελαν να νιώθουν δημιουργικοί, ήθελαν να συνεισφέρουν κάτι, να βοηθήσουν στην κουζίνα, ας πούμε. Όχι! Η πρόσβαση στα μαχαίρια απαγορεύεται, δεν επιτρέπονταν έφηβοι στην κουζίνα. Γιατί; Δεν μπορούσαν απλώς να συμμετάσχουν, ενώ θα υπήρχε εποπτεία για οτιδήποτε συνέβαινε στην κουζίνα; Μικροπράγματα που φαίνονται ασήμαντα, αλλά δεν είναι. Πώς θα νιώσουν σαν στο σπίτι τους σε αυτό το περιβάλλον;»

Κακοδιαχείριση περιπτώσεων

Ένας υποκείμενος κοινός παράγοντας σε πολλές δομές φιλοξενίας ανηλίκων είναι η έλλειψη ενός μόνιμου και κεντρικού συστήματος με καλά εκπαιδευμένο προσωπικό που παρέχει φροντίδα και εργάζεται έχοντας

κατά νου ένα πράγμα: το Βέλτιστο Συμφέρον του Παιδιού. Πολλές από τις δομές φιλοξενίας που περιέγραψαν οι ερωτώμενοι επαγγελματίες ακολουθούν μια αυστηρή κατευθυντήρια οδηγία, η οποία δεν επιτρέπει στα παιδιά να βλέπουν τα μέλη του προσωπικού ως πρόσωπα με τα οποία θα μπορούσαν να χτίσουν διαρκείς σχέσεις εμπιστοσύνης, αλλά μόνο ως υπαλλήλους, με την αυστηρή έννοια του όρου.

«Πηγαίνουμε πίσω στο χρόνο, στην ίδια πολιτική συζήτηση που κάναμε στη δεκαετία του '90 όσον αφορά την αποϊδρυματοποίηση ατόμων με ψυχική νόσο και το πώς θα επανετάξουμε στην κοινωνία τους ασθενείς στο Ψυχιατρικό Νοσοκομείο της Λέρου. Έχουμε ξανακάνει αυτή την κουβέντα και κάνουμε τα ίδια λάθη. Θα πρέπει να αξιοποιήσουμε αυτή την εμπειρία για να διδαχτούμε και να βελτιώσουμε την κατάσταση».

Σε πολλές περιπτώσεις, δεν ζητείται η γνώμη του ανηλίκου, ενώ διεξάγονται δραστηριότητες μόνο και μόνο για να «βγουν από τη λίστα με τις εκκρεμότητες». Στα ανήλικα δεν παρέχεται ένα ατομικό σχέδιο δράσης με βάση τις ανάγκες και τις επιθυμίες τους. Αντί για αυτό, τα ανήλικα πρέπει να τηρούν προκαθορισμένους κανόνες και κατευθυντήριες οδηγίες, που μπορεί να μην είναι προς το Βέλτιστο Συμφέρον τους, αλλά που έχουν συνταχτεί συλλογικά, ώστε να διασφαλίζεται η ειρηνική λειτουργία της δομής φιλοξενίας. Από την άλλη πλευρά, όλες οι μαρτυρίες αναφέρουν την ανάγκη για ένα εξατομικευμένο σχέδιο δράσης, που θα βοηθήσει το παιδί να πραγματώσει τα όνειρά του, ιδιαίτερα για μια τόσο πολύπλοκη ομάδα με πολύ ιδιαίτερες πραγματικότητες.

«Οι επαγγελματίες αδυνατούν να κατανοήσουν τις *πολιτισμικές διαφορές* και τη συγκεκριμένη κατάσταση του παιδιού».

Περαιτέρω, τα περισσότερα ανήλικα είναι κοντά στην ενηλικίωση. Επίσης, διαφέρουν πολύ από το πρότυπο του Ευρωπαίου εφήβου. Έχουν πάρει τη ζωή τους στα χέρια τους και, φέροντας μια τόσο μεγάλη ευθύνη, κατόρθωσαν να φθάσουν στις ευρωπαϊκές ακτές για να ζητήσουν προστασία. Κάποια έχουν δει την οικογένειά τους να σφαγιάζεται, κάποια μπορεί να είναι θύματα εμπορίας και εκμετάλλευσης, κάποια παιδιά-στρατιώτες, άλλα να τα έστειλαν στην Ευρώπη για να εργαστούν και να στέλνουν χρήματα στο σπίτι. Ενώ είναι ακατανόητο ότι είναι δύσκολο για οποιονδήποτε

Ευρωπαϊοί να αντιληφθεί τις τεράστιες πολιτισμικές διαφορές, πρέπει να παρέχεται εξειδικευμένη, εντατική και πρακτική εκπαίδευση ώστε να καλυφθεί αυτό το χάσμα. Τα ανήλικα χρειάζονται να αντιμετωπίζονται με ευελιξία, σεβασμό, υπομονή και εμπιστοσύνη. Αντιμετωπίζονται σαν να είναι παιδιά, ενώ, στην πραγματικότητα, είναι νεαροί άνδρες και νεαρές γυναίκες.

«Είναι ενδιαφέρον να αναφερθεί ότι, όταν τα παιδιά πρωτοέρχονται στη δομή, είναι σαν άγρια θηρία. Εάν λάβουν την ηρεμία, τη φροντίδα και την κατανόηση, που χρειάζονται, ξεκινούν και πάλι να συμπεριφέρονται σαν έφηβοι που γνωρίζουν τις ανάγκες τους. Εάν δεν τύχουν αυτής της συμπεριφοράς, συνεχίζουν να ενεργούν με εκνευρισμό και άγχος».

Πολλοί επαγγελματίες τόνισαν επίσης την έλλειψη του χρόνου και των δεξιοτήτων, που απαιτούνται για την εστίαση στη μακροχρόνια ένταξη, την υλοποίηση δραστηριοτήτων που θα έκαναν τη δομή και τα παιδιά που δισιμένουν σε αυτή πιο «ανοιχτά» στην τοπική κοινωνία και αντίστροφα.

«Έχω δει ανήλικα να μεταμορφώνονται χάρη στις καθημερινές προσπάθειες που κάνουμε. Έπειτα από τρεις μήνες βλέπουν ότι μπορούν να σε εμπιστευτούν, ότι τα σέβασαι και μπορούν, επομένως, να νιώσουν άνετα να σε εμπιστευτούν κι αυτά. Αυτή η σχέση είναι κάτι που χτίζεται σταδιακά, με τον καιρό και με πολλή προσπάθεια κι απ' τις δύο πλευρές».

Οι επιτυχημένες περιπτώσεις ανηλικών που φιλοξενούνται σε δομές και αξιοποιούν αυτή την ευκαιρία για να αποκτήσουν σταθερότητα και ηρεμία στη ζωή τους αποδίδονται κυρίως στο προσωπικό που εργάζεται με ζήλο, ενίοτε σε πείσμα του υφιστάμενου συστήματος, χωρίς εκπαίδευση ή εποπτεία, ώστε να διασφαλίζεται ότι παρέχεται στα ανήλικα εξατομικευμένη και εμπεριστατωμένη φροντίδα, όπως περιγράφεται στους διάφορους οδηγούς και στις διαθέσιμες κατευθυντήριες οδηγίες.

Όπως και σε όλες τις άλλες ενότητες, οι συνεντεύξεις μάς τόνισαν ότι το σύστημα προστασίας του παιδιού στην Ελλάδα είναι ατομική υπόθεση και, συνεπώς, αποτέλεσμα τυχειότητας, ενώ δεν υπάρχει κάποια κυρίαρχη στρατηγική και αξιολόγηση της ποιότητας των υπηρεσιών που παρέχονται στα ανήλικα. Οι αξιολογήσεις που πραγματοποιούνται αφορούν τα αυστηρά χρονοδιαγράμματα, τα χρονοπρογράμματα και τις αυστηρές

οικονομικές διαδικασίες, αντί να αφορούν τις μακροχρόνιες αξιολογήσεις ποιότητας για το κατά πόσο υπηρετείται το Βέλτιστο Συμφέρον του Παιδιού ή το κατά πόσο οι ακολουθούμενες πολιτικές και πρακτικές απομακρύνουν τα ανήλικα ολοένα και περισσότερο.

«Προσπαθούμε να κάνουμε τα ανήλικα να ενταχθούν στο δικό μας μοντέλο προστασίας και στους δικούς μας κανόνες, χωρίς να τους έχουμε εξηγήσει τίποτα για την κουλτούρα και χωρίς να τα ρωτάμε τι θέλουν».

«Δεν υπάρχουν προφυλάξεις για το τι συμβαίνει σε αυτά τα παιδιά όταν κλείσουν τα δεκαοχτώ. Τι συμβαίνει όταν κλείσουν τα παιδιά τα δεκαοχτώ; Είναι έτοιμα να βγουν στην κοινωνία; Τα έχουμε βοηθήσει να προετοιμαστούν για να βγουν στην κοινωνία;»

Θέματα ψυχικής υγείας

Τα ελλιπή μέτρα ταυτοποίησης και προστασίας, η «προστατευτική φύλαξη» σε κέντρα κράτησης και, ενίοτε, ως και σε Αστυνομικά Τμήματα για παρατεταμένα χρονικά διαστήματα μέχρι να βρεθεί χώρος σε κάποια δομή φιλοξενίας ανηλίκων, η ανασφάλεια και η αγωνία για το νομικό καθεστώς και το μέλλον γενικότερα, συμπεριλαμβανομένων των προαναφερθέντων θεμάτων στους χώρους φιλοξενίας, είναι κάποιοι από τους παράγοντες που επιβαρύνουν την ψυχική υγεία των παιδιών.

Επομένως, δεν προξενεί έκπληξη ότι πολλά ανήλικα, ιδιαίτερα έφηβοι που διαμένουν σε δομές φιλοξενίας ανηλίκων, έχουν θέματα ψυχικής υγείας, όπως διαταραχές ύπνου, επεισόδια κατάθλιψης, προβλήματα συμπεριφοράς, επιθετική συμπεριφορά απέναντι σε άλλα ανήλικα ή στα μέλη του προσωπικού. Επίσης, υπάρχουν παιδιά με πολύ πιο σοβαρές διαταραχές, όπως ψυχωσικά επεισόδια, επεισόδια αυτοτραυματισμών, αυτοκτονικό ιδεασμό και εξαρτήσεις από ναρκωτικά ή αλκοόλ.

Είναι σαφές ότι το τωρινό σύστημα προστασίας του παιδιού δεν μπορεί να ανταποκριθεί πλήρως στις ανάγκες αυτών των παιδιών. Οι δομές φιλοξενίας ανηλίκων –πολλώ δε μάλλον οι υπόλοιποι χώροι φιλοξενίας, που αναφέρθηκαν– στοχεύουν στην κάλυψη των βασικών αναγκών και όχι στην αντιμετώπιση πολύπλοκων ζητημάτων ψυχικής υγείας. Πόσο μάλλον για μια τέτοια ευαίσθητη ομάδα εφήβων που έχουν ήδη βιώσει τη βία και την εκμετάλλευση στη χώρα προέλευσης ή κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους.

Από την άλλη πλευρά, το εθνικό σύστημα υγείας δεν είναι σε θέση να αντιμετωπίσει τόσο πολύπλοκα ζητήματα, αφενός, λόγω της παρατεταμένης οικονομικής κρίσης, και αφετέρου, λόγω της έλλειψης διερμηνέων στα νοσοκομεία. Αυτή τη στιγμή δεν υπάρχουν δομές φιλοξενίας, που να έχουν αναπτυχθεί συγκεκριμένα για την εκπλήρωση των αναγκών των παιδιών με προβλήματα ψυχικής υγείας. Όταν παρουσιάζεται κάποια διαταραχή ή μια πολύπλοκη συμπεριφορά, το προσωπικό δεν είναι σε θέση να αντιμετωπίσει ούτε τα αίτια ούτε τα συμπτώματα. Στέλνουν τα παιδιά από τη μία δομή φιλοξενίας ανηλίκων στην άλλη ή στο Αστυνομικό Τμήμα, ως και στα ψυχιατρεία, όπου τους χορηγούν φάρμακα. Τα ανήλικα επιστρέφουν ύστερα στη δομή φιλοξενίας χωρίς κανείς να έχει αντιμετωπίσει ουσιαστικά το ζήτημα της ψυχικής υγείας και χωρίς να έχουν λάβει την εξειδικευμένη φροντίδα που χρειάζονται.

Οι επαγγελματίες στον τομέα της ψυχικής υγείας, από την άλλη πλευρά, υπογραμμίζουν την κατάχρηση φαρμάκων, αλλά και των υπηρεσιών τους, συχνά από το προσωπικό που εργάζεται στη δομή φιλοξενίας, το οποίο «τις περισσότερες φορές καταφεύγει σε εμάς για να νιώσει καλύτερα εκείνο». Τα παιδιά τα οποία είναι δύσκολα διαχειρίσιμα συχνά γίνονται αντιληπτά ως παιδιά με ψυχιατρικά ή ψυχολογικά ζητήματα που χρήζουν αντιμετώπισης από τους χειριστές των υποθέσεων, οι οποίοι δεν έχουν την εμπειρία ή τη θέληση και την ικανότητα να χειριστούν πραγματικά την υπόθεση. Η παραπομπή στον ψυχολόγο συχνά λειτουργεί ανακουφιστικά ή ως μεταβίβαση της ευθύνης.

«Η καταφυγή στη φαρμακευτική αγωγή είναι, δυστυχώς, το ευκολότερο πράγμα. Είναι πολύ πιο εύκολο να καταφύγεις στη χρήση φαρμάκων από το να αφιερώσεις πραγματικά το χρόνο και την ενέργεια, που είναι απαραίτητα για την υποστήριξη του παιδιού, ώστε να ξεπεραστεί μια ενδεχόμενη κρίση».

Οι επαγγελματίες τονίζουν ότι τις περισσότερες φορές το ζήτημα που προκύπτει είναι μια φυσιολογική αντίδραση, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της εφηβείας και τις συνθήκες στις οποίες βρίσκονται αυτά τα ανήλικα.

Έχουν τεκμηριωθεί περιπτώσεις στις οποίες στα ανήλικα χορηγείται βαριά φαρμακευτική αγωγή κατόπιν εντολής ψυχιάτρου. Το ανήλικο μπορεί να συνεχίσει να λαμβάνει αυτή την αγωγή επί έξι ή περισσότερους μήνες, εκτός εάν μια νέα ψυχιατρική αξιολόγηση ζητήσει κάτι διαφορετικό.

«Στην Ελλάδα, είναι πολύ εύκολο να καταλήξουν τα παιδιά στο κρεβάτι ενός ψυχιατρείου. Είναι ακόμα χειρότερο για αυτά τα παιδιά, διότι οι επαγγελματίες δεν γνωρίζουν πώς να αντιμετωπίσουν τα αίτια ούτε τα συμπτώματα».

«Η περίπτωση που με κάνει να χαμογελώ περισσότερο είναι εκείνη ενός ανηλίκου που έφεραν στη δομή μας. Ήταν ένα ναυάγιο. Έπαιρνε μια εξαιρετικά βαριά φαρμακευτική αγωγή, δυσκολευόταν να προσαρμοστεί, και τον έστειλαν από τη μία δομή στην άλλη, οπότε, όταν τελικά ήρθε σε εμάς, είχε υποστεί μεγάλη ζημιά από όλο αυτό, ήταν σχεδόν απελπισμένος. Εντελώς απόμακρος. Μπορούσα να δω γιατί σήμαινε μπελάδες για το προσωπικό των δομών στις οποίες έμεινε στο παρελθόν. Και τα καταφέραμε, το πετύχαμε. Απλώς, χρειαζταν κατάλληλη συμβουλευτική, περισσότερο χρόνο από όσο θα αφιέρωνες κανονικά σε μια υπόθεση, αλλά αυτό ήταν το μόνο που χρειαζόταν, όχι φάρμακα, τίποτα τέτοιο».

Ωστόσο, τα παραπάνω ανέφερε ένας έμπειρος επαγγελματίας που ήδη εργαζόταν στο πεδίο πολύ πριν από το 2015. Μετά τις συνεντεύξεις μας με τους επαγγελματίες, θα ήταν δίκαιο να πούμε ότι οι περισσότεροι που εργάζονται αυτή τη στιγμή με ανήλικα στην Ελλάδα έχουν πολύ δρόμο μπροστά τους μέχρι να αποκτήσουν τις δεξιότητες οι οποίες μπορούν να αποκτηθούν μόνο μέσα από χρόνια εμπειρίας και εκπαίδευσης.

[7]

Εκπροσώπηση και συμμετοχή των παιδιών: μια απουσία

Η νομική ευθύνη για τη λήψη απόφασης προς το Βέλτιστο Συμφέρον των ανηλίκων ανήκει στον εισαγγελέα. Ωστόσο, τα ασυνόδευτα ανήλικα μπορεί να εισέλθουν στο επίσημο σύστημα φροντίδας σε διάφορα σημεία κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους στην Ελλάδα και μπορεί να συναντήσουν και να αλληλεπιδράσουν με διάφορους φορείς, στους οποίους συμπεριλαμβάνονται κρατικές υπηρεσίες, ΜΚΟ, εθελοντές, ομάδες αλληλεγγύης κ.ά. Όλοι αυτοί, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, άμεσα ή έμμεσα, βάζουν τα παιδιά σε μια συγκεκριμένη διαδικασία και, ενίοτε χωρίς να το γνωρίζουν, επηρεάζουν τα παιδιά, πρακτικά λαμβάνοντας αποφάσεις για λογαριασμό τους. Οι κοινωνικοί λειτουργοί, οι ψυχολόγοι, οι δικηγόροι, τα μέλη του δικτύου της επιτροπείας εμπλέκονται στην πορεία που θα ακολουθήσει τελικά το ανήλικο. Όλοι προάγουν την κατεύθυνση που, κατά την αξιολόγησή τους, υπηρετεί το Βέλτιστο Συμφέρον του Παιδιού σύμφωνα με τις προσωπικές τους απόψεις, αλλά δεν υπάρχει κάτι που να εγγυάται τη συνοχή ή, έστω, τη συνεργασία ανάμεσα σε αυτούς τους φορείς, γεγονός που συχνά προξενεί μεγαλύτερη σύγχυση στο παιδί. Μια ατυχής συνέπεια της αποσπασματικής διαθέσιμης φροντίδας είναι ότι τα ανήλικα πρέπει να λένε τα ίδια και τα ίδια σε όλους αυτούς τους επαγγελματίες, δίνοντας λεπτομέρειες για το παρελθόν τους, προσπαθώντας να κατανοήσουν ποιος κάνει τι και σε ποιον θα πρέπει να στραφούν σε περίπτωση ανάγκης, βιώνοντας μια εξουθενωτική κατάσταση για κάτι που προβάλλει μάταιο στα μάτια τους.

«Φανταστείτε να έχεις άλλον άνθρωπο να σου μιλάει για τη φιλοξενία, άλλον για τα χαρτιά σου, άλλον για να σε βοηθήσει να πας σχολείο, άλλους ανθρώπους όταν τελικά σου παρέχεται χώρος σε μια δομή φιλοξενίας, και συγχρόνως, όλοι τους να σου ζητούν να κάνεις υπομονή. Τώρα, βάλε όλα αυτά στο μυαλό ενός εφήβου που, τον περισσότερο καιρό, δεν μπορεί να κάνει υπομονή, ακόμα κι αν το θέλει. Το κενό που αφήνει μια “πατρική φιγούρα”, ένας κατάλληλος επίτροπος, προκαλεί χάος στο μυαλό τους. Κάποιος άλλος θα έπρεπε να αντιμετωπίζει όλα αυτά τα θέματα για λογαριασμό τους».

Ενώ θεωρείται ότι αυτοί οι φορείς λειτουργούν με γνώμονα το Βέλτιστο Συμφέρον του Παιδιού, το ότι δεν είναι επίσημα υπεύθυνοι για τη λήψη τέτοιων αποφάσεων δημιουργεί ένα κενό όσον αφορά την

ανάληψη ευθύνης. Εναπόκειται στην προσωπική ηθική και την επαγγελματική δεοντολογία του κάθε παρόχου υπηρεσιών να καταβάλει πραγματικά την καλύτερη προσπάθεια για να επιτευχθεί η καλύτερη δυνατή έκβαση για το παιδί. Μόλις πρόσφατα,¹⁴⁶ η ελληνική Μονάδα Δουβλίνου της Υπηρεσίας Ασύλου ανέπτυξε ένα νέο εργαλείο για την Αξιολόγηση του Βέλτιστου Συμφέροντος (ΒΙΑ) των Ασουνόδευτων Ανηλίκων, με στόχο να υποστηρίξουν τα αιτήματα για οικογενειακή επανένωση στο πλαίσιο του Κανονισμού Δουβλίνου (ΕΕ) 604/2013, καθώς επρόκειτο για αίτημα και, ενίοτε, έως και προαπαιτούμενο για τα ανήλικα, ώστε να μεταφερθούν σε άλλα κράτη-μέλη. Αυτό το εργαλείο είναι σχολαστικό και συντάχτηκε αξιοποιώντας την εμπειρία των ΜΚΟ μέσα από την ανταλλαγή καλών πρακτικών. Σε όλες τις συνεντεύξεις αναφέρεται η ανάγκη ύπαρξης ενός ενήλικου που θα ενεργεί ως επίτροπος και σύμβουλος για το ανήλικο και δεν θα είναι ένα περιστασιακό μέλος του προσωπικού μιας ΜΚΟ, αλλά ένα καλά εκπαιδευμένο και κατάλληλο άτομο, το οποίο θα υποστηρίζει και θα βοηθά το ανήλικο από τη στιγμή της άφιξης έως την ενηλικίωση.

Παρά το ότι υφίσταται το νομικό πλαίσιο, στην πράξη, όλοι οι φορείς που εμπλέκονται στη διαχείριση περιπτώσεων αποφασίζουν έμμεσα για τη σειρά των ενεργειών που θα ακολουθήσουν. Ανάλογα με την ηλικία του παιδιού, ο εισαγγελέας θα εμπλακεί εξουσιοδοτώντας τα σχετικά πρόσωπα, αλλά όλες οι πληροφορίες και οι πτυχές της υπόθεσης θα έρχονται σε γνώση του μέσω του οικείου φορέα. Ο εισαγγελέας δεν γνωρίζει άμεσα το παιδί ή τις συγκεκριμένες συνθήκες. Σε αυτό το πλαίσιο δεν υπάρχει εγγύηση ότι οι απόψεις του ανηλίκου θα ληφθούν όντως υπόψη ή ότι οποιοδήποτε παιδί θα εισακουστεί από το άτομο που είναι διά νόμου υπεύθυνο για τη λήψη των αποφάσεων.

Δυστυχώς, όπως περιγράφεται παραπάνω, η νέα σχετική νομοθεσία φαίνεται να μη διασφαλίζει την πραγματική συμμετοχή του παιδιού στις αποφάσεις ούτε κάποιο ένδικο μέσο για εκείνο, ώστε να εκφράσει τις αντιρρήσεις του ή να προσφύγει έναντι των σχετικών αποφάσεων.

Παρά το ότι, αρχικά, μπορεί να μην είναι προφανές πόσο σημαντικό είναι ένα τέτοιο ένδικο μέσο που περιλαμβάνει ακριβέστερες και αυστηρότερες εγγυήσεις για να διασφαλιστεί το δικαίωμα του παιδιού να

146. Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, "Best Interests Assessment for Dublin UAMs cases: A new tool to serve the needs of family reunification applications of unaccompanied minors," 2 Αυγούστου 2018, <http://bit.ly/2VWoglm> <http://asylo.gov.gr/en/?p=3788>

εισακουστεί, και συχνά παραμένει στη σφαίρα της θεωρητικής συζήτησης, ένας από τους βασικούς πληροφοριοδότες μοιράστηκε μαζί μας μια πολύ πρόσφατη υπόθεση που εκκρεμεί αυτή τη στιγμή σε βάρος της Ελλάδας ενώπιον του ΕΔΔΑ και συγκεντρώνει όλες τις προβληματικές πτυχές της προστασίας του παιδιού και, συγκεκριμένα, της επιτροπείας στην Ελλάδα. Επίσης, αποτελεί अपάράμιλλο παράδειγμα κατακερματισμένης φροντίδας και διαχείρισης υποθέσεων, αλλά και των βλαβερών συνεπειών που μπορεί να προξενήσουν οι άπειροι επαγγελματίες.

«Είναι μια υπόθεση πραγματικά άνευ προηγουμένου για την ελληνική πραγματικότητα και αναρωτιέται κανείς αν είναι, πράγματι, το πρώτο περιστατικό ή αν είναι μόνο το πρώτο που είχε την τύχη να φθάσει στο Δικαστήριο. Είναι μια συγκλονιστική υπόθεση, ειδικά για τους νομικούς με πολυετή εμπειρία στο πεδίο της προστασίας προσφύγων. Είναι μια “ασύλληπτη κατάσταση”».

Τέσσερα ασυνόδευτα ανήλικα, αδέρφια με καταγωγή από την Παλαιστίνη, ο Α., 16 ετών, η Μ., 14 ετών, ο Α., 12 ετών, και ο Μ., 8 ετών, έφθασαν στην Ελλάδα με τον πατέρα τους τον Αύγουστο του 2016. Παρέμειναν ασυνόδευτα στην ελληνική επικράτεια. Η μητέρα τους, υπήκοος τρίτης χώρας, με διαφορετική ιθαγένεια, παρέμεινε παράτυπα σε μια τρίτη χώρα.

Τον Σεπτέμβριο του 2016, τα παιδιά αναγνωρίστηκαν ως πρόσφυγες. Ωστόσο, για τους σκοπούς της φιλοξενίας, χωρίς προφανή λόγο, τα αδέρφια χωρίστηκαν και έγινε διαφορετική ρύθμιση για το καθένα. Η Μ. ανατέθηκε σε ανάδοχη οικογένεια, ενώ τα αγόρια τοποθετήθηκαν σε διαφορετικές δομές φιλοξενίας ανηλίκων, με το ένα να φθάνει να βρίσκεται σε διαφορετική πόλη, πολύ μακριά από τα άλλα. Η επικοινωνία ανάμεσα στα παιδιά διεκόπη βίαια και αδικαιολόγητα.

Σε κάποια από τα παιδιά ανατέθηκε ένα μέλος του Δικτύου Επιτροπείας, που ενεργούσε στο όνομα του εισαγγελέα, ένας νομικός σύμβουλος στο πλαίσιο των υπηρεσιών που παρέχονται στις δομές φιλοξενίας ανηλίκων, και ένας κοινωνικός λειτουργός, ενώ το κορίτσι βρισκόταν σε αναδοχή υπό την προστασία των ανάδοχων γονέων.

Τον Ιούλιο του 2018 και εντελώς ξαφνικά για τα παιδιά, ο εισαγγελέας αποφάσισε ότι θα επιστραφούν σε μια τρίτη όμορη χώρα και από εκεί, σύμφωνα με τις οικείες ελληνικές αρχές, τα παιδιά θα μεταφέρονταν στη Δυτική Όχθη.

Παραγγέλθηκαν αρκετές νομικές ενέργειες τις οποίες δεν γνώριζαν τα

παιδιά. Ο εισαγγελέας εξουσιοδότησε έναν δικηγόρο, που εργάζεται για τη ΜΚΟ η οποία είναι υπεύθυνη για τη δομή φιλοξενίας στην οποία διέμενε ο Α., να ακυρώσει το καθεστώς διεθνούς προστασίας, το οποίο είχε χορηγηθεί και στα τέσσερα παιδιά από την Υπηρεσία Ασύλου. Η Υπηρεσία Ασύλου αποδέχτηκε την ακύρωση χωρίς να θέσει ερωτήσεις. Τα παιδιά, το προσωπικό που ήταν υπεύθυνο για τη φροντίδα τους στις υπόλοιπες δομές φιλοξενίας και ο ανάδοχος γονέας δεν είχαν ενημερωθεί για αυτή τη διαδικασία και για το γεγονός ότι δεν διέθεταν πλέον το καθεστώς πρόσφυγα.

Επίσης, έγιναν συνεννοήσεις με τη Διπλωματική Αντιπροσωπεία της Παλαιστίνης, ώστε να προβεί η τελευταία στον εντοπισμό της οικογένειας και να κανονίσει τη διαδικασία της επιστροφής στη Δυτική Όχθη.

Παρά τις επιθυμίες των παιδιών και της μητέρας να μην επιστρέψουν και παρά την άρνησή τους να ταξιδέψουν, ορίστηκε ως ημερομηνία επιστροφής η 24η Ιουλίου 2018. Η μητέρα δεν είχε καν ενημερωθεί από τις αρχές για την ώρα και την ημερομηνία άφιξης των παιδιών της.

Αυτό που είναι εκπληκτικό στη συγκεκριμένη υπόθεση είναι:

- α. Ο εισαγγελέας δεν συνάντησε ποτέ τα παιδιά. Επίσης, δεν ζητήθηκε ποτέ από τους κοινωνικούς λειτουργούς που αλληλεπιδρούσαν με τα παιδιά στην καθημερινότητά τους και από τον ανάδοχο γονέα να παράσχουν πληροφορίες στον εισαγγελέα. Συνεπώς, είναι αμφίβολο το εάν οι εισαγγελικές αρχές γνώριζαν όλα τα πραγματικά περιστατικά και τις πληροφορίες σχετικά με την κατάσταση των παιδιών και της μητέρας τους, προτού οδηγηθούν σε μια τόσο δραστική απόφαση. Παρά το ότι ο εισαγγελέας επικαλείται το Βέλτιστο Συμφέρον των παιδιών ως τη βάση για αυτή την απόφαση, ειδικά ως προς το σκέλος της επανένωσης με τα διαθέσιμα μέλη της οικογένειας, δεν είναι σαφές πώς προσδιορίστηκε αυτό, ποιες πληροφορίες ήταν όντως διαθέσιμες και ποιος/α τις είχε παράσχει, εφόσον δεν ήταν τα πρόσωπα που πράγματι γνώριζαν αυτά τα παιδιά. Δεν πραγματοποιήθηκαν κοινωνική αξιολόγηση και καθορισμός του Βέλτιστου Συμφέροντος.
- β. Από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς της κοινωνίας των πολιτών και το πολυάριθμο προσωπικό που ενεχόταν στην υπόθεση, παρά το γεγονός ότι όλοι γνώριζαν την άρνηση και την απόγνωση των

παιδιών καθώς και τις συνθήκες της μητέρας, κανείς –ούτε καν οι νομικοί σύμβουλοι και τα μέλη του δικτύου της επιτροπείας που βοηθούσαν κάθε παιδί ξεχωριστά–, με εξαίρεση έναν, δεν εξέφρασε αντιρρήσεις σχετικά με την παράδοση του παιδιού στον εισαγγελέα προς επιστροφή, αναφέροντας ότι η απόφαση ήταν επιβλαβής και αδικαιολόγητη, ληφθέντος υπόψη του ότι ούτε το παιδί ούτε η μητέρα συναινούσε στην επιστροφή.

- γ Τα παιδιά ήταν αναγνωρισμένα ως πρόσφυγες με καταγωγή από την Παλαιστίνη, ενώ η μητέρα τους διαβιούσε χωρίς χαρτιά σε μια τρίτη χώρα. Αυτό καθιστά αδιαμφισβήτητα καταφανές ότι το Βέλτιστο Συμφέρον τους επέβαλλε την επανένωση με τη μητέρα στην ελληνική επικράτεια, κατά τα προβλεπόμενα από το νόμο. Είναι δύσκολο να θεωρηθεί ότι ο εισαγγελέας αγνοούσε αυτή την επιλογή. Ωστόσο, η οικογενειακή επανένωση στην Ελλάδα, τη χώρα φιλοξενίας αυτών των προσφυγόπουλων, δεν αξιολογήθηκε επίσημα.
- δ. Τι εγγυήσεις δόθηκαν από τις παλαιστινιακές αρχές στον Εισαγγελέα, εάν τυχόν δόθηκε κάποια εγγύηση, για την ασφάλεια των παιδιών μετά την επιστροφή τους, προτού παραγγείλει ο Εισαγγελέας την επιστροφή, εφόσον η μητέρα δεν ήταν ενήμερη;

Η επιστροφή απετράπη κυριολεκτικά λίγες ώρες πριν από την προγραμματισμένη πτήση. Ένα από τα αδέρφια, τελικά, απέκτησε πρόσβαση σε κατάλληλη νομική συνδρομή –σε αντίθεση με τα αδέρφια του που φαίνεται ότι παρεμποδίζονταν από το βοηθητικό προσωπικό να επικοινωνήσουν με οποιονδήποτε αλλά και μεταξύ τους (!)– και κατέθεσε προσφυγή στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ζητώντας από το δικαστήριο να παρέμβει και να σταματήσει τις ελληνικές αρχές. Το δικαστήριο ανταποκρίθηκε άμεσα ζητώντας πληροφορίες από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς (το παιδί και τις εισαγγελικές αρχές), και στις 24 Ιουλίου 2018 διέταξε τις ελληνικές αρχές να μην προχωρήσουν στην επιστροφή. Ωστόσο, ο Εισαγγελέας Ανηλίκων, στις 25 Ιουλίου 2018, ανέστειλε την επιστροφή των παιδιών και ζήτησε βοήθεια από τις εμπλεκόμενες ΜΚΟ, ώστε να προχωρήσει στην επιστροφή στο προσεχές μέλλον. Το ΕΔΔΑ αποφάσισε να διατηρήσει την προσωρινή διαταγή σε βάρος της Ελλάδας. Η ουσία της υπόθεσης είναι πλέον στην κρίση του ΕΔΔΑ 34298/18 Α. κατά Ελλάδας, ενώ εκκρεμεί η περαιτέρω επικοινωνία με τις ελληνικές αρχές.

Στις 21 Σεπτεμβρίου 2018 τα παιδιά μεταφέρθηκαν στην Υπηρεσία

Ασύλου. Είχαν καταγραφεί ως αιτούντες άσυλο, και ορίστηκε συνέντευξη τον Νοέμβριο του 2018. Καμία εμπλεκόμενη κρατική αρχή (Υπηρεσία Ασύλου, εισαγγελέας) δεν επικαλέστηκε την παράνομη ακύρωση του καθεστώτος ασύλου, ώστε να χορηγηθεί απευθείας διεθνής προστασία. Καθένα πρόσωπο από όσα ενεργούν εκ μέρους των παιδιών με εξουσιοδότηση του εισαγγελέα δεν υπέβαλε κάποιο τέτοιο αίτημα εκ μέρους των παιδιών. Αυτή τη στιγμή, τα παιδιά διαμένουν σε τέσσερις διαφορετικές στέγες και μπορούν να συναντηθούν μόνο μια φορά τη βδομάδα για μια ώρα, παρουσία κοινωνικών λειτουργών και μεταφραστών. Η επικοινωνία μεταξύ τους ακόμα παρεμποδίζεται, και δεν μπορούν να συναντιούνται απρόσκοπτα.

Είναι εξαιρετικά δύσκολο να δει κανείς πώς η αντιμετώπιση αυτών των τεσσάρων αδερφών θα μπορούσε να υπηρετεί το συμφέρον τους. Εκτός από την επιστροφή τους στη Δυτική Όχθη, ο χωρισμός του καθενός από τα άλλα, η αγωνία τους έως την τελευταία στιγμή και ο φόβος της επιστροφής δύσκολα δικαιολογούνται από την άποψη του Βέλτιστου Συμφέροντος. Εγείρονται αρκετά ερωτήματα σχετικά με τον τρόπο λήψης αποφάσεων και το πώς θα μπορούσε ποτέ ένα ανήλικο να ασκήσει προσφυγή εναντίον τους.¹⁴⁷

147. Η υπόθεση κοινοποιήθηκε πρόσφατα στους διαδίκους, στις 5 Νοεμβρίου 2018. Αριθμός Αίτησης 34298/18, Α.Ι. κατά Ελλάδας: <http://bit.ly/2PVZqTv>

[8]

Παιδιά εγκλωβισμένα σε
μακρές και χρονοβόρες
διαδικασίες

Ακόμα και όταν ένα ανήλικο αναγνωρίζεται ορθώς ως ανήλικο, σημειώνονται αρκετές καθυστερήσεις στη διαδικασία οικογενειακής επανένωσης στο πλαίσιο του ασύλου ή/και στις άλλες διαδικασίες μετεγκατάστασης, με πλειάδα σοβαρών επιπτώσεων που δεν λαμβάνουν υπόψη τους το Βέλτιστο Συμφέρον του Παιδιού, λειτουργούν ως σοβαρά εμπόδια στην ένταξη του παιδιού και, ενίοτε, οδηγούν τα παιδιά σε καταστάσεις ακραίου άγχους, αυτοτραυματισμού, έως και εκμετάλλευσης.

Περαιτέρω, οι επαγγελματίες δεν είναι σε θέση να παράσχουν βέβαιες και συγκεκριμένες απαντήσεις σχετικά με τη συνολική διάρκεια μιας διαδικασίας και με το πόσο γρήγορα θα καταστεί δυνατή η μετάβαση στην ενδοχώρα ή σε μια δομή φιλοξενίας. Αυτό εντείνει περαιτέρω το άγχος και τον εκνευρισμό του ανηλίκου. Επίσης, αφήνει τα ανήλικα σε μια παρατεταμένη «μετέωρη» κατάσταση, στην οποία αρνούνται να κάνουν τα απαραίτητα βήματα για να ενταχθούν και, αντί για αυτό, απλώς περιμένουν, όντας απρόθυμα να συμμετάσχουν σε εκπαιδευτικές ή ψυχαγωγικές δραστηριότητες.

Υπάρχουν μαρτυρίες που ισχυρίζονται ότι πολλά ανήλικα στα κέντρα υποδοχής καταλήγουν να «χαρακώνουν» το σώμα τους, καθώς πιστεύουν ότι η υπόθεσή τους θα διεκπεραιωθεί ταχύτερα και θα μεταβούν στην ενδοχώρα. Ωστόσο, ενώ αυτό είναι σοκαριστικό, γίνεται ακόμα χειρότερο, διότι οι οικείες αρχές απαντούν ότι δεν γνωρίζουν τι να κάνουν τα παιδιά με θέματα ψυχικής υγείας ή πού να τα τοποθετήσουν, καθώς δεν υπάρχει κάποια δομή φιλοξενίας ανηλίκων ειδικά για αυτές τις περιπτώσεις. Επομένως, το ανήλικο κάνει κακό στον εαυτό του με ποικίλους τρόπους, διότι, ύστερα από αυτή την ακραία εκδήλωση εκνευρισμού, μένει για άλλη μια φορά απροστάτευτο, αφού το σύστημα δεν γνωρίζει τι να το κάνει, και έτσι, προκαλούνται περαιτέρω καθυστερήσεις στην τοποθέτησή του σε ξενώνα.

Αυτοί οι έφηβοι έχουν ήδη κάνει ένα τεράστιο ταξίδι μόνοι τους, έχοντας ακολουθήσει διαδρομές που είναι εξίσου επικίνδυνες και παράνομες. Δεν θα σταματήσουν και δεν θα εγκλωβιστούν για πολύ σε κάποια κατάσταση. Θα βρουν παράνομες και ακόμα πιο επικίνδυνες διαδρομές, για να φθάσουν στον προορισμό τους.

Όπως αναφέρουν σχεδόν όλοι οι επαγγελματίες, το δίκτυο των διακινητών είναι πολύ πιο αποτελεσματικό, γρήγορο και έτοιμο να παράσχει τις απαντήσεις που θέλουν να ακούσουν τα ανήλικα: Ότι μπορούν να

αναχωρήσουν από τη χώρα μόλις συγκεντρώσουν ό,τι χρειάζεται, όσο παράνομο κι αν είναι αυτό.

[8.1] Πρόσβαση στις διαδικασίες

Κατά τη διάρκεια του 2016 η Υπηρεσία Ασύλου έλαβε 51.091 αιτήσεις, 2.352 από τις οποίες υποβλήθηκαν από ασυνόδευτα ανήλικα.¹⁴⁸ Την ίδια χρονιά, ο συνολικός αριθμός των αποφάσεων που εκδόθηκαν στον πρώτο βαθμό ήταν 9.319, 6.608 από τις οποίες ήταν αρνητικές. Η Αρχή Προσφυγών έλαβε 2.092 προσφυγές, 1.817 από τις οποίες απορρίφθηκαν, ενώ 248 αποφάσεις χορήγησαν το καθεστώς πρόσφυγα και 28 χορήγησαν επικουρική προστασία. Το 2016 η Αρχή Προσφυγών μεταρρυθμίστηκε, όταν συστάθηκε η ανεξάρτητη Αρχή Προσφυγών τον Ιούλιο του 2016. Από τις 21 Ιουλίου 2016 έως τα τέλη του έτους αυτές οι νεοσύστατες επιτροπές έλαβαν 3.130 προσφυγές και εξέδωσαν 1.341 αποφάσεις, ενώ 1.214 εκκρεμούσαν. Είναι εντυπωσιακό το γεγονός ότι από τις 1.341 αποφάσεις οι 1.201 ήταν απορριπτικές με βάση την ουσία της υπόθεσης και μόλις 15 ήταν ευνοϊκές για τους αιτούντες. Οι 5 χορήγησαν το καθεστώς πρόσφυγα, 1 χορήγησε επικουρική προστασία και μόλις 9 παραπέμφθηκαν για ανθρωπιστικό καθεστώς στο Υπουργείο Εσωτερικών.

Οι ΜΚΟ τόνισαν μια καταφανή διαφορά ανάμεσα στα ποσοστά αναγνώρισης κατόπιν προσφυγής ενώπιον των Επιτροπών της Αρχής Προσφυγών έπειτα από τη μεταρρύθμιση δυνάμει του Νόμου 4399/2016 και την έκβαση της διαδικασίας σε δεύτερο βαθμό, καθώς και ανάμεσα στα ποσοστά αναγνώρισης πριν από και μετά τις επιδράσεις της μεταρρύθμισης του Ιουνίου του 2016.¹⁴⁹ Τα ποσοστά αναγνώρισης διεθνούς προστασίας στον δεύτερο βαθμό από το 2014 έως το 2016 αποκαλύπτουν μια αιφνίδια πτώση με μόλις 6 θετικές αποφάσεις (0,44) από τη συγκεκριμένη αρχή, ενώ τα προηγούμενα χρόνια, οι προηγούμενες αρχές διατηρούσαν τα ποσοστά αναγνώρισης περίπου στο 13-16%. Ωστόσο, οι απορριπτικές αποφάσεις αυξήθηκαν σταδιακά από 83-86% σε 96,4% κατά το δεύτερο ήμισυ του 2016. Το 2017 η κατάσταση παρέμεινε λίγο

148. Τα στατιστικά διατίθενται στην Asylum Information Database (AIDA) στην Έκθεση για την Ελλάδα, επικαιροποίηση 2016, την οποία συνέταξε το ΕΣΠ, σσ. 8-9: <http://bit.ly/3007B5Q>

149. *Ibid*, σσ. 46-47.

πολύ η ίδια, παρά τις εξαιρετικές καθυστερήσεις που σημειώθηκαν στην πρόσβαση και την εξέταση των αιτήσεων. Η Υπηρεσία Ασύλου έλαβε 58.661 αιτήσεις εκείνη τη χρονιά, 2.275 από τις οποίες κατατέθηκαν από ασυνόδευτα ανήλικα. Έως τα τέλη του έτους, εκκρεμούσαν ακόμα 36.340 αιτήσεις, ενώ απορρίφθηκαν 12.149 υποθέσεις.¹⁵⁰ Η Αρχή Προσφυγών έλαβε 11.632 προσφυγές και, έως τα τέλη του έτους, εκκρεμούσαν ακόμα 4.368 προσφυγές. Εκδόθηκαν 4.354 αποφάσεις για την ουσία της υπόθεσης, με 4.077 να είναι απορριπτικές (93,8%) και 277 θετικές (123 χορήγησαν διεθνή προστασία –80 χορήγησαν καθεστώς πρόσφυγα και 43 επικουρική προστασία– και 154 παρέπεμπαν τους αιτούντες για ανθρωπιστικό καθεστώς).¹⁵¹

Η πρόσβαση στη διαδικασία στην ενδοχώρα ήταν ήδη προβληματική από το 2013. Το 2014 εγκαινιάστηκε ένα σύστημα ορισμού ημερομηνίας καταγραφής μέσω Skype, αλλά η πρόσβαση σε αυτό εξακολουθεί να είναι δύσκολη. Οι διαθέσιμες ώρες τη βδομάδα για την πρόσβαση στο Skype είναι εξαιρετικά περιορισμένες, γεγονός που οδηγεί πολλούς/ές να επιλέγουν να μην ακολουθήσουν αυτή τη διαδικασία, ανεξάρτητα από το εάν είχαν κάνει επανειλημμένως απόπειρες επί μήνες. Επιπλέον, το 2017 η διαδικασία αυτή που πραγματοποιούνταν μέσω Skype, θεωρούνταν διαδικασία προκαταγραφής, στο πλαίσιο της οποίας χορηγούνταν δελτίο αιτούντος άσυλο αλλοδαπού στους ενδιαφερόμενους, αλλά δεν δημιουργούνταν κάποιο αρχείο ή κάποια υπόθεση στην αρχή μέχρι να πραγματοποιηθεί συνάντηση για την πλήρη καταγραφή. Οι ΜΚΟ αναφέρουν ότι οι υποθέσεις εκκρεμούν επί ένα περίπου έτος έως την πλήρη καταγραφή.¹⁵²

Οι ευάλωτες περιπτώσεις αποτελούν εξαίρεση, καθώς η καταγραφή μπορεί να προγραμματιστεί –έπειτα από παρέμβαση των επαγγελματιών–

150. Τα στατιστικά στοιχεία διατίθενται στην Asylum Information Database (AIDA) στην Έκθεση για την Ελλάδα, επικαιροποίηση 2017, την οποία συνέταξε το ΕΣΠ, σσ. 8-9: <http://bit.ly/2H9viA5>

151. Ανάλυση ανά χώρα προέλευσης και πρόσθετες πληροφορίες, *Ibid*, σ. 46.

152. Τα στατιστικά στοιχεία διατίθενται στην Asylum Information Database (AIDA) στην Έκθεση για την Ελλάδα, επικαιροποίηση 2017, την οποία συνέταξε το ΕΣΠ, σσ. 36-39: <http://bit.ly/2H9viA5>
Αιτήσεις που εκκρεμούν σε πρώτο βαθμό για πλήρη καταγραφή: 31 Δεκεμβρίου 2017:

Διάρκεια εκκρεμούς διαδικασίας	Αριθμός
< 6 μήνες	24,905
6-9 μήνες	4,146
9-12 μήνες	3,237
> 12 μήνες	4,052

απευθείας από την Υπηρεσία Ασύλου. Διαβιβάζονται τα στοιχεία ταυτότητας του αιτούντος, και ορίζεται ημερομηνία συνάντησης για την καταγραφή. Το 2017 ξεκίνησαν να λειτουργούν στην Αττική αρκετά Περιφερειακά Γραφεία Ασύλου, τα οποία έχουν την αρμοδιότητα καταγραφής και εξέτασης μιας αίτησης ανάλογα με την υπηκοότητα του αιτούντος. Ενώ ορισμένα περιφερειακά γραφεία φαίνεται να λειτουργούν σωστά, η πρόσβαση σε άλλα –όπως σε εκείνο του Πειραιά που είναι αρμόδιο για αιτούντες άσυλο, συμπεριλαμβανομένων Αφγανών υπηκόων– είναι εξαιρετικά περιορισμένη, γεγονός που οδηγεί σε αόριστες και συνήθως μακράς διάρκειας περιόδους αναμονής μέχρι να οριστεί συνάντηση.¹⁵³

[8.2] Παιδιά σε νομικό κενό

Η περίοδος αναμονής ανάμεσα στην πλήρη καταγραφή ενός ασυνόδευτου ανηλίκου που αιτείται άσυλο και τη συνέντευξη σε πρώτο βαθμό στις αρχές ασύλου μπορεί να διαρκέσει ένα έτος ή περισσότερο. Δηλαδή, η εξέταση των αιτήσεων των ασυνόδευτων ανηλίκων που καταγράφηκαν το 2017 προγραμματίστηκε αρκετούς μήνες μετά την καταγραφή. Οι

153. Με την απόφαση Αρ. 16654 (ΦΕΚ 43352/Β' 3614/12.10.2017) της διευθύντριας της Υπηρεσίας Ασύλου ξεκινά η λειτουργία δύο Περιφερειακών Γραφείων Ασύλου (ΠΓΑ) με έδρα τον Πειραιά και τον Άλιμο. Εκείνο του Πειραιά ξεκίνησε να λειτουργεί στις 20 Οκτωβρίου του 2017 και είναι αρμόδιο για την εξέταση όλων των αιτήσεων που υπάγονται στην τοπική αρμοδιότητα του Περιφερειακού Γραφείου Ασύλου Αττικής και υποβάλλονται από υπηκόους Αφγανιστάν και Μπαγκλαντές. Εκείνο του Αλίμου, το οποίο επίσης ξεκίνησε να λειτουργεί στις 20 Οκτωβρίου του 2017, θα ήταν αρμόδιο για την εξέταση όλων των αιτήσεων που υπάγονται στην τοπική αρμοδιότητα του Περιφερειακού Γραφείου Ασύλου Αττικής και υποβάλλονται από ανιθαγενείς παλαιστινιακής καταγωγής, υπηκόους Αιγύπτου και Συρίας, πλην αυτών που υπάγονται στην αρμοδιότητα του Αυτοτελούς Κλιμακίου Ασύλου Ταχείας Εξέτασης Αιτήσεων Διεθνούς Προστασίας. Στην αρμοδιότητα του ΠΓΑ Αττικής υπάγονται όλες οι αιτήσεις, πλην αυτών που υπάγονται στα Περιφερειακά Γραφεία Ασύλου Πειραιά και Αλίμου. Από την έκδοση της απόφασης, η καταγραφή των σχετικών αιτήσεων πραγματοποιείται ανεξάρτητα από την ευαλωτότητα στο οικείο ΠΓΑ, με βάση την υπηκοότητα του αιτούντος. Έως τώρα, ο διαχωρισμός αποδεικνύεται αναποτελεσματικός και επιβλαβής για την καταγραφή συγκεκριμένων υπηκοοτήτων. Ενώ το ΠΓΑ Αττικής και το ΠΓΑ Αλίμου ανταποκρίνονται επαρκώς στον προγραμματισμό της καταγραφής, το ΠΓΑ Πειραιά –αρμόδιο για αιτήσεις υπηκόων Αφγανιστάν και Μπαγκλαντές– δεν έχει ανταποκριθεί μέχρι σήμερα. Το ΕΣΠ γνωρίζει αρκετές περιπτώσεις Αφγανών (ευάλωτων οικογενειών και ασυνόδευτων ανηλίκων), τα στοιχεία ταυτότητας των οποίων διαβιβάστηκαν στην Υπηρεσία Ασύλου και έπειτα στο οικείο ΠΓΑ, αλλά που η καταγραφή τους εκκρεμεί επί μήνες έως σήμερα (Σεπτέμβριος 2017-Ιανουάριος 2018). Παράλληλα, η πρόσβαση στο Skype έχει επίσης αποδειχτεί αναποτελεσματική για τις συγκεκριμένες υπηκοότητες.

περισσότερες αιτήσεις προγραμματίστηκαν για το 2018, ενώ κάποιες προγραμματίστηκαν για το 2019. Έως τα τέλη Αυγούστου του 2018 δεν υπήρχαν διαθέσιμες ημερομηνίες και ώρες για τον ορισμό συνέντευξης για τη διαδικασία του ασύλου έως το 2020. Τα περισσότερα από αυτά τα ανήλικα θα έχουν ενηλικιωθεί ώπου να εξεταστεί η δική τους αίτηση ασύλου.

«Είναι λες και οι αρχές βρήκαν τρόπο να λύσουν το πρόβλημα προς όφελός τους χωρίς να κάνουν κάτι στην πραγματικότητα. Παραμένεις αιτών μέχρι να ενηλικιωθείς, χάνεις κάθε ευκαιρία που θα μπορούσες να έχεις για να νομιμοποιήσεις την παραμονή σου στην Ελλάδα ως παιδί, να πας σχολείο ή να χτίσεις ένα μέλλον στη χώρα. Ακόμα χειρότερα, κάνεις όλα αυτά και, όταν σε εξετάσουμε, αφού θα 'χεις κλείσει τα δεκαοκτώ, κάθε λόγος που μπορεί να είχες ως παιδί για διεθνή προστασία θα 'χει πιθανότητα εξαφανιστεί, και ούτε θα δικαιούσαι ανθρωπιστικό καθεστώς, ούτε θα δικαιούσαι... κάτι σ' αλήθεια, όπως στέγαση, υγειονομική περίθαλψη, κάτι, και τότε μπορούμε επιτέλους να σε στείλουμε πίσω χωρίς να παραβούμε κάποιον κανόνα. Ακόμα καλύτερα, θα θες να φύγεις από μόνος σου· αλλιώς θα πρέπει να μείνεις στην Ελλάδα ως "φάντασμα", ένας παράτυπος μετανάστης, να μπαινοβγαίνεις στα κρατητήρια μέχρι, τελικά, να απελαθείς».

Η ποιότητα των αποφάσεων που αφορούν τα ασυνόδευτα ανήλικα έχει επίσης αποτελέσει αντικείμενο επικρίσεων από το σύνολο των ερωτώμενων επαγγελματιών, αλλά και από κρατικές υπηρεσίες και οργανισμούς.¹⁵⁴ Όλες οι αποφάσεις που απορρίπτουν τους ισχυρισμούς των ανηλίκων παρουσιάζουν ανησυχητικές ομοιότητες. Τα διαδικαστικά ελλείμματα (απουσία επιτρόπου, κατάλληλης νομικής εκπροσώπησης και συνδρομής κατά τη διάρκεια της διαδικασίας), καθώς και ουσιαστικά ελλείμματα αναφορικά με τον καθορισμό του καθεστώτος πρόσφυγα (έλλειψη οποιασδήποτε αναφοράς στο Βέλτιστο Συμφέρον του Παιδιού ή έλλειψη αξιολόγησης αυτού, καταφανής έλλειψη γνώσεων αναφορικά με συγκεκριμένες μορφές παιδικής δίωξης γενικώς και στις χώρες

154. Δίκτυο για τα δικαιώματα των παιδιών που μετακινούνται και Συνήγορος του Παιδιού. Βλ. επίσης την έκθεση για το διάστημα Ιανουάριος 2017-Ιανουάριος 2018: <http://bit.ly/2Q242aU>
Διατίθεται περίληψη στην αγγλική στη διεύθυνση: <http://bit.ly/2Hab7Db>

προέλευσης ειδικώς ή έλλειψη κατάλληλης αξιολόγησης της αξιοπιστίας ενός ανηλίκου) καθιστούν σχεδόν αδύνατη την υπαγωγή σε καθεστώς διεθνούς προστασίας για τα ασυνόδευτα ανήλικα που υποβάλλονται στη διαδικασία μόνα τους, με μόνη εξαίρεση τα παιδιά συριακής εθνικότητας.

«Διαβάζοντας αυτές τις αποφάσεις και τις αποφάσεις πρώτου βαθμού αναφορικά με τα ασυνόδευτα ανήλικα που δεν είχαν νομική συνδρομή και υποστήριξη κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, ξεννάς τι διαβάζεις. Εκτός από την ημερομηνία γέννησης του αιτούντος, από την οποία μπορείς να συναγάγεις ότι η υπόθεση αφορά ανήλικο, συχνά δεν υπάρχει κάτι άλλο. Είτε διαβάζεις για κάποιον ενήλικο από το Πακιστάν ή το Αφγανιστάν είτε για κάποιο ανήλικο με καταγωγή από εκεί, είναι το ίδιο σκεπτικό, η ίδια λογική, οι ίδιοι κανόνες για την εξέταση της αξιοπιστίας, μέχρι κι η ίδια διατύπωση. Δεν είναι όλες εξόφθαλμα εσφαλμένες, με την έννοια ότι τουλάχιστον φαίνεται να έχουν λάβει υπόψη τους την ηλικία του αιτούντος – η λέξη-κλειδί είναι “φαίνεται”–, αλλά κάποιες είναι πολύ χειρότερες. Δεν “προσπαθούν” καν να φανούν αιτιολογημένες. Δεν υπάρχει καν αναφορά στην ηλικία ή την έννοια της αρχής του καθορισμού του Βέλτιστου Συμφέροντος».

Παρά το ότι επαγγελματίες νομικοί καταβάλλουν προσπάθειες για να εξοικειώσουν τις αρχές με συγκεκριμένες μορφές διωγμού σε βάρος των παιδιών, όπως η εξαναγκασμένη εργασία ή η εκμετάλλευση, ειδικά για ορισμένες εθνικότητες, έως τώρα οι αρχές φαίνονται αποφασισμένες να μην επιτρέψουν την επιτυχή έκβαση ενός τέτοιου ισχυρισμού για τη χορήγηση διεθνούς προστασίας.¹⁵⁵

Ενώ υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες οι χειριστές της υπόθεσης ήταν

155. Ένας δικηγόρος που συμμετείχε στην έρευνα αναφέρει ενδεικτικά –ανάμεσα σε πολλές σχεδόν πανομοιότυπες υποθέσεις– την περίπτωση ενός ανηλίκου από το Πακιστάν, που ισχυρίστηκε ότι έπρεπε να εργάζεται από την ηλικία των 9 ετών σε ακραίες συνθήκες και ότι διέφυγε από τη χώρα καταγωγής του διότι υπέκειτο σε ακραία ταλαιπωρία και παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ως παιδιού και ως ανθρώπινου όντος. Η συνέντευξή του ήταν σύντομη, δεν ερωτήθηκε σχετικά με τις συνθήκες εργασίας και διαβίωσης στη χώρα καταγωγής του ή σχετικά με τον ισχυρισμό του ότι είχε εξαναγκαστεί να εργάζεται ως παιδί. Η απόφαση στον πρώτο βαθμό απέρριψε την αίτηση με το σκεπτικό ότι οι κακές συνθήκες διαβίωσης και η ένδεια ή η επιθυμία για καλύτερη απασχόληση δεν είναι δυνατό να δικαιολογήσουν την ανάγκη για διεθνή προστασία, παραβλέποντας την ηλικία του αιτούντος και τα δικαιώματά του ως παιδιού. Δεν ελήφθη υπόψη το Βέλτιστο Συμφέρον του. Δεν αξιολογήθηκε ούτε

ανίδεοι για την κατάσταση στη χώρα καταγωγής του ανηλίκου, οι επαγγελματίες γενικώς συμφωνούν ότι οι περισσότεροι χειριστές φέρονται καλά στα παιδιά. Για άλλη μια φορά, έτσι υπογραμμίζεται ο *ad hoc* και αυθαίρετος τρόπος λειτουργίας του συστήματος προστασίας του παιδιού. Ωστόσο, φαίνεται να υπάρχει συμφωνία και για το ότι, κατά την αξιολόγηση ισχυρισμών που υποβάλλονται από άτομα συγκεκριμένης υπηκοότητας –κυρίως πακιστανικής–, εφαρμόζονται διακρίσεις και δεν χορηγείται στα ανήλικα το ευεργέτημα της αμφιβολίας.

«Πρέπει να είσαι ετοιμοθάνατος για να αποκτήσεις το καθεστώς πρόσφυγα, εάν είσαι ανήλικος από το Πακιστάν».

Από την άλλη πλευρά, η διαδικασία του ασύλου είναι τόσο πολύπλοκη και ο ορισμός του διωγμού τόσο στενός, ώστε τα ανήλικα χρειάζονται προετοιμασία και υποστήριξη καθ' όλη τη διάρκειά της. Ειδικά εφόσον αυτή είναι η μοναδική ευκαιρία που θα έχουν καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου για να μιλήσουν με τη δικιά τους φωνή και να πουν την ιστορία τους.

Μακροσκελείς διαδικασίες, η τάση απόρριψης των ισχυρισμών των ασυνόδευτων ανηλίκων με συγκεκριμένες εθνικότητες ακόμα και στον δεύτερο βαθμό, η έλλειψη της αξιολόγησης του Βέλτιστου Συμφέροντος του Παιδιού στο σκεπτικό των αποφάσεων, καθώς και το ότι η Αρχή Προσφυγών στην πράξη δεν παραπέμπει περιπτώσεις για ανθρωπιστικό καθεστώς στο Υπουργείο Εσωτερικών, συνεπάγονται ότι ολοένα και περισσότερα ανήλικα βρίσκονται σε νομικό κενό για εξαιρετικά μεγάλα χρονικά διαστήματα, ενώ είναι πιθανό πολλά να παραμείνουν στην ίδια κατάσταση ακόμα και αφού ενηλικιωθούν.

.....

αναφέρθηκε. Ο ανήλικος άσκησε μόνος του προσφυγή ενώπιον της Αρχής Προσφυγών. Η απόφαση της Αρχής Προσφυγών έκανε αποδεκτή την εγκυρότητα της απόφασης σε πρώτο βαθμό, χωρίς να πραγματοποιηθεί νέα συνέντευξη, και απέρριψε την προσφυγή. Η Αρχή Προσφυγών δεν παρέπεμψε τον αιτούντα για ανθρωπιστικό καθεστώς. Κατατέθηκε μεταγενέστερη αίτηση για άσυλο επί της βάσης ότι δεν κρίθηκαν οι ουσιαστικές πιυχές του ισχυρισμού κατά τη διάρκεια της πρώτης διαδικασίας λόγω της αδυναμίας του παιδιού να παρουσιάσει διεξοδικά τον ισχυρισμό του χωρίς κοινωνική και νομική υποστήριξη. Ο αιτών έγινε για άλλη μια φορά δεκτός στη διαδικασία ασύλου. Η εξέταση πραγματοποιήθηκε λίγους μήνες αργότερα. Η απόφαση σε πρώτο βαθμό αποδέχτηκε τον προηγούμενο διωγμό του ανηλίκου ως θύματος εξαναγκασμένης εργασίας, αλλά, παρά την ηλικία του αιτούντος και το φόβο για εκ νέου θυματοποίηση στην περίπτωση επιστροφής, δεν διαπίστωσε τυχόν μελλοντική ταλαιπωρία που θα μπορούσε να ισοδυναμεί με διωγμό.

Αυτή η σκληρή πραγματικότητα επισημάνθηκε, και το ζήτημα συζητήθηκε επανειλημμένως το 2017, σε αρκετές περιστάσεις και από αρκετές ΜΚΟ που συμμετέχουν στο «Δίκτυο για τα Δικαιώματα των Παιδιών που Μετακινούνται». Πρόκειται για ένα δίκτυο που συνέστησε και υποστηρίζει ο Συνήγορος του Παιδιού.¹⁵⁶ Τον Νοέμβριο του 2017, στην περιφερειακή συνάντηση των Ευρωπαίων Συνηγόρων για τα Παιδιά, η οποία πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα, ο γενικός γραμματέας του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής αποδέχτηκε ότι θα πρέπει να βρεθεί νομοθετική λύση αναφορικά με το νομικό καθεστώς των ασυνόδευτων ανηλίκων των οποίων οι αιτήσεις ασύλου απορρίφθηκαν από τις αρχές, αλλά έως σήμερα δεν έχουν γίνει προσπάθειες σε αυτή την κατεύθυνση.¹⁵⁷

[8.3] Οικογενειακή επανένωση

«Οι διαδικασίες διαρκούν τόσο πολύ, ώστε τα παιδιά ξεκινούν να μαθαίνουν ελληνικά και μετά πηγαίνουν σε άλλη χώρα. Σε μία περίπτωση, το ανήλικο επανενώθηκε με την οικογένειά του έπειτα από δύομισι χρόνια».

Η οικογενειακή επανένωση¹⁵⁸ στο πλαίσιο του Κανονισμού Δουβλίνο είναι μια διαδικασία που εφαρμόζεται ευρέως και την οποία γνωρίζουν οι

156. Δίκτυο για τα Δικαιώματα των Παιδιών που Μετακινούνται και Συνήγορος του Παιδιού. Βλ. επίσης την έκθεση για το διάστημα Ιανουαρίου 2017-Ιανουαρίου 2018 <http://bit.ly/2Q242aU> Διατίθεται περίληψη στην αγγλική στη διεύθυνση: <http://bit.ly/2Hab7Db>

157. Η διασφάλιση και προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών που μετακινούνται: η πρόκληση της κοινωνικής ένταξης. Περιφερειακή συνάντηση του Ευρωπαϊκού Δικτύου Συνηγόρων του Παιδιού (ΕΝΟC), Αθήνα, Ελλάδα, 13-14 Νοεμβρίου 2017, Συνοπτική αναφορά εργασίων της συνάντησης, <http://bit.ly/2LAiecF>. Μια πιο συνοπτική εκδοχή διατίθεται στην αγγλική γλώσσα, σσ. 5-6: <http://bit.ly/2HaXWVz>

158. Για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας, δεν θα εξεταστεί η μετεγκατάσταση σε άλλο κράτος-μέλος της ΕΕ, διότι πρόκειται για κατ' εξαίρεση μέτρο που εφαρμόστηκε μόνο για λίγα χρόνια. Ωστόσο, θα πρέπει να αναφερθεί ότι το πρόγραμμα ξεκίνησε το 2015 και χαρακτηρίστηκε αποτυχημένο από την πλειονότητα των επαγγελματιών, διότι δεν επετεύχθη ποτέ ο αριθμός των προσώπων που επρόκειτο να μετεγκατασταθούν λόγω αρκετών εμποδίων που έθεσαν τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της ΕΕ και λόγω της άρνησής τους να εξασφαλίσουν χώρους. Παρ' όλα αυτά, 596 ασυνόδευτα ανήλικα κατάφεραν να καταγραφούν από το 2015 έως την πρόσφατη οριστική παύση του προγράμματος. 350 αναφέρθηκαν ως αποδεκτά στις αρχές του 2017, ενώ ο συνολικός αριθμός των αποδεκτών περιπτώσεων καθ' όλο το 2017 ανήλθε στις 260. Βλ. Asylum Information Database (AIDA), Έκθεση για την Ελλάδα, επικαιροποίηση 2017, την οποία συνέταξε το ΕΣΠ, σ. 111: <http://bit.ly/2H-9viA5>

Έλληνες επαγγελματίες. Κάθε χρόνο χιλιάδες άνθρωποι επανενώνονται και μεταφέρονται από την Ελλάδα σε άλλα κράτη-μέλη της ΕΕ.

Το 2016 η Ελλάδα κοινοποίησε 4.886 εξερχόμενα αιτήματα σύμφωνα με το Δουβλίνο, η πλειονότητα των οποίων ήταν αιτήματα «ανάληψης ευθύνης» για λόγους οικογενειακής επανένωσης. Τα 699 από αυτά αφορούσαν ασυνόδευτα ανήλικα με μέλη της οικογένειας στο εξωτερικό και τα 451 αφορούσαν λόγους εξάρτησης και ανθρωπιστικούς λόγους. Το 2017 κοινοποιήθηκαν σχεδόν τα διπλάσια αιτήματα, δηλαδή 9.784, από τα οποία 7.606 αφορούσαν την οικογενειακή επανένωση¹⁵⁹ και 1.642 βασίζονταν σε ανθρωπιστικούς λόγους και λόγους εξάρτησης.¹⁶⁰

Δυστυχώς, το 2017 παρατηρήθηκε μια μεταβολή στις πρακτικές των κρατών-μελών αναφορικά με την αποδοχή των αιτήσεων για επανένωση, καθώς και με τη μεταφορά για επιτυχή αιτήματα. Αυτό οδήγησε στη συσσώρευση εκατοντάδων ατόμων εν αναμονή μεταφοράς το 2018. Η μεταφορά τους ακόμα δεν έχει πραγματοποιηθεί κατά το χρόνο της συγγραφής της παρούσας έκθεσης.

Η Γερμανία συγκεκριμένα, ούσα η κύρια αποδέκτρια αιτημάτων οικογενειακής επανένωσης, ξεκίνησε να επιδίδεται σε μια πολύ αυστηρή και, ενίοτε, νομικά αδικαιολόγητη εφαρμογή του Κανονισμού Δουβλίνο, η οποία σήμανε τη μαζική αύξηση του ποσοστού απόρριψης περιπτώσεων που θα είχαν γίνει αποδεκτές μόλις λίγους μήνες νωρίτερα,¹⁶¹ καθώς και

159. Δεν διατίθεται ο ακριβής αριθμός των αιτήσεων που βασίστηκαν στο Άρθρο 8 το 2017. Για τους σκοπούς της παρούσας έκθεσης, οι αιτήσεις που στηρίζονται σε ανθρωπιστικούς λόγους είναι επίσης σημαντικές. Όλες οι υποθέσεις που υπερβαίνουν το χρονικό όριο των τριών μηνών –πολλές από τις οποίες αφορούν ασυνόδευτα ανήλικα– και εμπίπτουν στη ρήτρα των ανθρωπιστικών λόγων ανήκουν σε μία κατηγορία, αλλά δεν παρέχεται ο ακριβής αριθμός. Περισσότερες από τις μισές από αυτές είναι αιτήματα «ανάληψης ευθύνης», που απευθύνονταν στη Γερμανία.

160. Για στατιστικά στοιχεία και επιπλέον πληροφορίες, βλ. Asylum Information Database (AIDA), Έκθεση για την Ελλάδα, επικαιροποίηση 2016, την οποία συνέταξε το ΕΣΠ, σσ. 49-50: <http://bit.ly/3007B5Q> και Asylum Information Database (AIDA), Έκθεση για την Ελλάδα, επικαιροποίηση 2017, την οποία συνέταξε το ΕΣΠ, σσ. 53-54: <http://bit.ly/2H9viA5>

161. «Το 2017, το συνολικό χρονικό διάστημα, κατά μέσο όρο, ανάμεσα στην υποβολή της αίτησης και την πραγματική μεταφορά στο υπεύθυνο κράτος-μέλος ήταν 215 ημέρες (7 μήνες). Ωστόσο, από την έκδοση της απόφασης του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (CJEU) στην υπόθεση Mengesteab στις 26 Ιουλίου 2017, η Γερμανία άλλαξε πρακτική και δεν θεωρεί πλέον ότι η τρίμηνη προθεσμία για την έκδοση του εξερχόμενου αιτήματος ξεκινά με την επίσημη υποβολή της αίτησης για άσυλο, αλλά με την κατάθεση της αίτησης. [...] Αυτή η αλλαγή στη γερμανική πρακτική οδήγησε στην απόρριψη αρκετών εξερχόμενων αιτημάτων ως υποβληθέντων μετά την προθεσμία, με το σκεπτικό ότι απεστάλησαν εντός 3 μηνών από

τον εγκλωβισμό εκατοντάδων ανθρώπων στην Ελλάδα για περισσότερο από ένα έτος αφότου είχαν λάβει άδεια να ταξιδέψουν, διότι η Γερμανία έθεσε μονομερώς ένα όριο στον αριθμό των προσώπων που θα μεταφέρονται κάθε μήνα, επικαλούμενη διοικητικούς λόγους.¹⁶²

Αυτές οι πρακτικές ήταν και εξακολουθούν να είναι εξουθενωτικές για τα ασυνόδευτα ανήλικα και τους επαγγελματίες που τα υποστηρίζουν, εφόσον κανείς δεν γνωρίζει πότε θα ταξιδέψουν, γεγονός που θέτει τους πάντες σε μια αδιέξοδη κατάσταση. «Έπρεπε να τους πούμε κάτι, οτιδήποτε, αλλά την ίδια στιγμή να είμαστε σίγουροι ότι δεν θα έχουν φρούδες ελπίδες».

την πλήρη καταγραφή, αλλά πολύ μετά τους 3 μήνες της διαδικασίας ασύλου. Η ελληνική Μονάδα Δουβλίνου ζήτησε την επανεξέταση αυτών των περιπτώσεων σύμφωνα με την "ανθρωπιστική" ρήτρα, αλλά έλαβε και πάλι αρνητικές απαντήσεις από τη γερμανική Μονάδα Δουβλίνου». Asylum Information Database (AIDA), Έκθεση για την Ελλάδα, επικαιροποίηση 2017, την οποία συνέταξε το ΕΣΠ, Διαδικασία Δουβλίνου, σ. 56: <http://bit.ly/2H9viA5>

162. *Ibid*, (AIDA) Έκθεση για την Ελλάδα, επικαιροποίηση 2017 σ. 57: «Τον Μάρτιο του 2017 υπάρχουν αναφορές ότι μια συμφωνία ανάμεσα στη γερμανική και την ελληνική κυβέρνηση οδήγησε στη θέσπιση ενός μηνιαίου ορίου στον αριθμό των ανθρώπων που θα μεταφέρονται στη Γερμανία στο πλαίσιο του Κανονισμού Δουβλίνου. Ως ανώτατο όριο ορίστηκαν τα 70 άτομα τον μήνα. Η συμφωνία δημοσιοποιήθηκε στα ΜΜΕ τον Μάιο του 2017 και υποβλήθηκε κοινοβουλευτικό ερώτημα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στις 13 Ιουλίου 2017. [...] 27 οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών απύθνηταν ανοιχτή επιστολή στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 27 Ιουλίου 2017, ώστε να εκφράσουν τις σοβαρές τους ανησυχίες για την de facto παραβίαση του δικαιώματος στην οικογενειακή επανένωση και την παραβίαση των σχετικών διατάξεων που διατυπώνονται στον ευρωπαϊκό Κανονισμό 604/2013 (Κανονισμό Δουβλίνο III) αναφορικά με τις μεταφορές των αιτούντων άσυλο από την Ελλάδα στη Γερμανία στο πλαίσιο της διαδικασίας για την οικογενειακή επανένωση». Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παραδέχθηκε την ύπαρξη μιας τέτοιας συμφωνίας, αλλά ανέφερε ότι ίσχυε μόνο για τον Απρίλιο και τον Μάιο του 2017. «Σε αυτή τη βάση, η Επιτροπή αντιλαμβάνεται ότι τα δύο κράτη-μέλη δεν περιορίζουν την οικογενειακή επανένωση per se στο πλαίσιο του Κανονισμού Δουβλίνου, αλλά ότι έχουν συμφωνήσει για διοικητικούς λόγους να παρατείνουν για ορισμένο χρονικό διάστημα την καθυστέρηση με την οποία μεταφέρονται συνήθως αυτά τα άτομα στη Γερμανία. Οι ρυθμίσεις για τη μεταφορά στο πλαίσιο του Κανονισμού Δουβλίνου αφορούν τη σχέση ανάμεσα στα δύο εμπλεκόμενα κράτη-μέλη και, επομένως, υπόκεινται στη συμφωνία ανάμεσα στις σχετικές αρχές. Κατά την άποψη της Επιτροπής, οι εν λόγω ρυθμίσεις δεν εγείρουν ζήτημα συμβατότητας με την ευρωπαϊκή νομοθεσία». Κατόπιν αιτήματος του ΕΣΠ, η Υπηρεσία Ασύλου απάντησε ότι η γερμανική Μονάδα Δουβλίνου ζήτησε τον Μάρτιο του 2017 τη μείωση των μεταφορών στο πλαίσιο του Κανονισμού Δουβλίνου, για διοικητικούς λόγους, ενώ η ελληνική Μονάδα Δουβλίνου τόνισε την προθεσμία για τις μεταφορές, που προβλέπεται στον Κανονισμό. Έπειτα από συνεχή πίεση στις οικείες αρχές, επιτεύχθηκε ένας μεγαλύτερος αριθμός μεταφορών από τον Σεπτέμβριο του 2017 και έπειτα, ενώ παράλληλα οι γερμανικές αρχές συναίνεσαν στη μεταφορά όλων των περιπτώσεων των οποίων είχε ήδη λήξει η προθεσμία για τη μεταφορά λόγω αυτής της καθυστέρησης. Τον Μάρτιο του 2017 πραγματοποιήθηκαν 580 μεταφορές προς Γερμανία, ενώ μόλις 73 πραγματοποιήθηκαν τον Απρίλιο του 2017 και 69 τον Μάιο του 2017» (115, 109, 116, 200, 254 και 464 αντιστοίχως τους μήνες που ακολούθησαν και, τέλος, 344 τον Δεκέμβριο του 2017).

Παρά τις προσπάθειες για την προτεραιοποίηση των μεταφορών, οι επαγγελματίες δεν τα κατάφεραν, ειδικά εκείνοι που εργάζονται με παιδιά στις δομές φιλοξενίας ανηλίκων, καθώς αυτά δεν θεωρούνταν προτεραιότητα. Εκατοντάδες οικογένειες που ζούσαν σε ακραίες συνθήκες, άτομα με αναπηρίες και προβλήματα υγείας κτλ. προηγούνταν έναντι των ασυνόδευτων ανηλίκων που διέμεναν στις δομές φιλοξενίας ανηλίκων. Τα ανήλικα άρχισαν να χάνουν την πίστη τους στα άτομα που τα στήριζαν, ενώ οι επαγγελματίες έπρεπε να βρουν τρόπο να ηρεμήσουν τα παιδιά, να διασφαλίσουν ότι αυτά δεν θα χάσουν την ελπίδα τους, και να παρεμβαίνουν όταν κάποια άρχιζαν να παραφέρονται «απειλώντας» ότι θα φύγουν ή/και ότι θα ταξιδέψουν παράτυπα.

«Ήταν μια αναμενόμενη αντίδραση. Πώς μπορεί ένα παιδί στην εφηβεία να κατανοήσει πώς λειτουργούν τα κυρίαρχα κράτη ή να αποδεχτεί ότι αυτό είναι σωστό; Στα μάτια τους, έφταιγαν οι δικηγόροι. “Τι δικηγόρος είσαι εσύ”, θα έλεγαν, “αφού τους αφήνεις να το κάνουν αυτό;” Φυσικά, ως επαγγελματίες, κάναμε ό,τι ήταν δυνατό, αλλά και πάλι σε κάνει να αναρωτιέσαι».

[9]

Εκπαίδευση

Σύμφωνα με το Άρθρο 9 του Προεδρικού Διατάγματος 220/2007, το δικαίωμα στην εκπαίδευση είναι θεμελιώδες δικαίωμα κάθε παιδιού. Επίσης, είναι ένα από τα συχνότερα αιτήματα των ανηλίκων όταν καλυφθούν οι βασικές ανάγκες τους για προστασία, όπως η στέγαση και τα νομιμοποιητικά έγγραφα. Αυτό προβλέπεται και στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, σε αρκετά Άρθρα,¹⁶³ και όπως αναφέρεται στην Παρατήρηση 6,¹⁶⁴ όλες οι δραστηριότητες για την προστασία των ανηλίκων θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους το Βέλτιστο Συμφέρον του Παιδιού.

Εκτιμάται ότι κατά το σχολικό έτος 2016-2017 2.643 παιδιά παρακολούθησαν απογευματινά μαθήματα σε 145 τάξεις 111 δημόσιων σχολείων. Επιπλέον, σύμφωνα με το Υπουργείο Παιδείας, περίπου 2.000 παιδιά-πρόσφυγες και παιδιά-μετανάστες παρακολούθησαν πρωινές Τάξεις Υποδοχής (ΖΕΠ) το σχολικό έτος 2016-2017.¹⁶⁵

Ωστόσο, ενώ έχουν όντως γίνει βήματα από τις αρμόδιες αρχές ώστε να διασφαλιστεί ότι οι ανήλικοι πρόσφυγες θα έχουν πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας, υπάρχουν αρκετά θέματα που προκύπτουν ξανά και ξανά και καθιστούν προβληματική την πρόσβαση, την ένταξη και την παραμονή στα σχολεία, όπως θα περιγραφεί παρακάτω.

Παραδείγματα επιβαρυντικών περιστάσεων που παρεμποδίζουν την πρόσβαση στην εκπαίδευση

Το σχήμα των Συντονιστών Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΣΕΠ) ορίστηκε από το Υπουργείο Παιδείας,¹⁶⁶ ώστε αυτοί να ενεργούν ως σύνδεσμοι ανάμεσα στα Κέντρα Υποδοχής και Φιλοξενίας και τα σχολεία, προκειμένου να οργανώνουν τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες που διεξάγουν οι

163. Άρθρα 23, 24 και 28.

164. Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Τριακοστή Ένατη Σύνοδος, Γενική Παρατήρηση Αρ. 6 (2005), Αντιμέτωπη ασυνόδευτων και χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών εκτός της χώρας καταγωγής.

165. ESPN Flash Report 2017/67, Integrating refugee and migrant children into the educational system in Greece – European Commission.

166. Τον Μάρτιο του 2016, το Υπουργείο Παιδείας συγκρότησε μια Επιστημονική Επιτροπή για τη σύνταξη και την υποβολή προτάσεων για την ένταξη των παιδιών-προσφύγων στο εκπαιδευτικό σύστημα. Κατόπιν έρευνας σε 44 Κέντρα Υποδοχής Προσφύγων, η επιτροπή, σε συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς (UNHCR, UNICEF, ΔΟΜ) και άλλα υπουργεία, πρότεινε ορισμένες πρωτοβουλίες για την εκπαίδευση των ανηλίκων προσφύγων κατά το σχολικό έτος 2016-2017. Βλ. <http://bit.ly/2JgaB98>

ΜΚΟ ή/και άλλοι θεσμοί, να ενεργούν ως σημείο επαφής για τους γονείς και να βρίσκουν λύσεις προς βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης.¹⁶⁷

Ως προς την επίσημη ένταξη των ανήλικων προσφύγων στο εθνικό εκπαιδευτικό πλαίσιο, δημιουργήθηκαν δύο διαφορετικά συστήματα: οι Δομές Υποδοχής Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΔΥΕΠ)¹⁶⁸ με αριθμό μαθητών τους είκοσι ανά τάξη και τα Ενισχυτικά Φροντιστηριακά Τμήματα (Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας [ΖΕΠ]).¹⁶⁹

Οι ΔΥΕΠ αποτέλεσαν αντικείμενο επικρίσεων λόγω του διαχωρισμού των προσφύγων από την υπόλοιπη σχολική κοινότητα, εφόσον τα προσφυγόπουλα έπρεπε να πηγαίνουν στο σχολείο το απόγευμα, ενώ όλα τα υπόλοιπα παιδιά πήγαιναν στο σχολείο το πρωί, γεγονός που λειτουργούσε σε βάρος κάθε δυνατότητας για μακροχρόνια ένταξη και εφόρμωση

167. Διορίστηκαν εξήντα δύο Συντονιστές Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΣΕΠ) σε όλα τα Κέντρα Υποδοχής και Φιλοξενίας. Αυτοί ήταν υπεύθυνοι για την εκπαίδευση των προσφυγόπουλων. Ανάλογα με το μέγεθος του κέντρου και τον αριθμό των παιδιών, κάθε κέντρο στελεχωθήκε με έναν έως τρεις ΣΕΠ. Στη Λέσβο, για παράδειγμα, υπάρχουν τρεις ΣΕΠ.

168. Αυτές ανήκουν στο επίσημο εθνικό εκπαιδευτικό πλαίσιο Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και συστάθηκαν στις περιοχές όπου υπήρχαν χώροι φιλοξενίας προσφύγων (ΚΥΤ) ή οποιουδήποτε είδους στέγαση που παρέχεται σε υπηκόους τρίτων χωρών και χρηματοδοτείται ή/και διοικείται από το ελληνικό κράτος, την UNHCR ή ελληνικές ΜΚΟ, με ωράριο λειτουργίας κατά τις απογευματινές ώρες. Βλ.: <http://bit.ly/2Hbz8bW>. Συνολικά, το Υπουργείο Παιδείας εκτίμησε ότι περίπου 7.700 παιδιά ηλικίας 6-15 ετών και 2.000 παιδιά προσχολικής ηλικίας (4-5 ετών) διέμεναν στα Κέντρα Υποδοχής και Φιλοξενίας, που διαχειριζόταν η UNHCR. Ο Ύπατος Αρμοστής του ΟΗΕ εκτίμησε ακόμα ότι περίπου 2.000 ασυνόδευτα ανήλικα βρίσκονταν σε διαδικασία μεταφοράς ή είχαν ήδη μεταφερθεί σε ειδικές δομές φιλοξενίας (για παράδειγμα, δομές φιλοξενίας ανήλικων και Ασφαλείς Ζώνες). Από τον Οκτώβριο του 2016 έως τον Μάρτιο του 2017 συστάθηκαν 107 ΔΥΕΠ σύμφωνα με Υπουργικές Αποφάσεις σε 7 από τις 13 διευθύνσεις εκπαίδευσης. Εκτιμάται ότι κατά το σχολικό έτος 2016-2017, 2.643 μαθητές/τριες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης παρακολούθησαν απογευματινά μαθήματα σε 145 τάξεις 111 δημόσιων σχολείων.

169. ΖΕΠ σημαίνει Ζώνη Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας. Στόχος των Ενισχυτικών Φροντιστηριακών Τμημάτων είναι η ισότιμη ένταξη όλων των μαθητών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, και λειτουργούν σε ορισμένα δημόσια σχολεία από το 2010, για μετανάστες. Η βασική διαφορά από τις ΔΥΕΠ είναι ότι πρόκειται για πρωινό σχολείο που λειτουργεί τις ίδιες ώρες με τις τάξεις για όλους τους υπόλοιπους μαθητές και όχι ως ξεχωριστό απογευματινό σχολείο μόνο για πρόσφυγες. Τα ενισχυτικά φροντιστηριακά τμήματα, τα οποία περιλαμβάνουν μαθητές που δεν διαθέτουν την απαιτούμενη γνώση της ελληνικής, διαμορφώνουν ένα ευέλικτο σχήμα θεσμικής και διδακτικής παρέμβασης και επιτρέπουν στο σχολείο να αξιολογεί μεμονωμένα τις πραγματικές ανάγκες κάθε μαθητή και τι είναι καλύτερο για εκείνον. Συνεπώς, παρέχεται στους μαθητές ό,τι είναι απαραίτητο για την ένταξή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα, σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία. Οι εκπαιδευτικοί στις Τάξεις Υποδοχής είναι επίσης αρμόδιοι για την ομαλή ένταξη των μαθητών στο επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα και τη θετική τους αλληλεπίδραση με τον υπόλοιπο μαθητικό πληθυσμό.

μια προσέγγιση σοβαρών διακρίσεων στην εκπαίδευση των προσφυγόπουλων. «Τα παιδιά θα ακολουθήσουν το παράδειγμά σου. Εάν τους φέρεσαι σαν να είναι ξένα και τα διαχωρίζεις από την κοινωνία, γιατί να τα κατηγορήσουμε όταν αρνηθούν να ενταχτούν στην κοινωνία;» Αποτέλεσαν σημαντική βελτίωση, ωστόσο, περιορισμένων δυνατοτήτων.

Επίσης, προέκυψαν αρκετά διοικητικά θέματα που ανέδειξαν το γεγονός ότι το σύστημα δεν είχε προσαρμοστεί για να ανταποκριθεί στις ιδιαίτερες ανάγκες των ανήλικων προσφύγων. Πολλά παιδιά δεν έδιναν ορθά προσωπικά στοιχεία, και ένα μεγάλο ποσοστό είχε εγγραφεί και στο απογευματινό και στο πρωινό σχολείο, διότι τα δύο συστήματα δεν συνδέονταν. Επίσης, ένα άλλο θέμα οφειλόταν στη διαρκή μετακίνηση των ανήλικων προσφύγων από το ένα Κέντρο Φιλοξενίας στο άλλο και τη μετέπειτα εγγραφή σε άλλο σχολείο χωρίς να έχει πρώτα ενημερωθεί το σχολείο από το οποίο αποχωρούσε το παιδί ή το νέο σχολείο στο οποίο θα φοιτούσε το παιδί.

Αυτό είχε ως συνέπεια καταγεγραμμένες περιπτώσεις στις οποίες υπονομεύθηκε η αποφοίτηση των ανηλικών από το σχολείο λόγω της έλλειψης συντονισμού ανάμεσα στα διάφορα συστήματα που είχαν αναπτυχθεί. Ένα ανήλικό σχεδόν «κόπηκε» εκείνο το σχολικό έτος και δεν μπορούσε να συμμετάσχει στις τελικές εξετάσεις, διότι το προηγούμενο σχολείο δεν είχε καταγράψει το γεγονός ότι είχε μετακομίσει, οπότε εξακολουθούσε να μετρά απουσίες. Δεν υπάρχει «φάκελος μαθητή», που να συνοδεύει το ανήλικο και μέσω του οποίου θα μπορούσαν να έχουν πρόσβαση όλοι οι εμπλεκόμενοι στο εκπαιδευτικό «παρελθόν» του παιδιού.

Επιλογή, εκπαίδευση και διατήρηση εκπαιδευτών

Ο ρόλος των εκπαιδευτικών είναι ζωτικός στην εκπαιδευτική διαδικασία: Εκείνοι βρίσκονται σε άμεση επικοινωνία με τα παιδιά, έχουν την καθημερινή ευθύνη της διδασκαλίας των παιδιών και της μέριμνας για τη συναισθηματική και διανοητική τους ανάπτυξη. Αυτή η σύνδεση είναι που κάνει τη διαφορά στην πραγματική υλοποίηση των πρωτοβουλιών του υπουργείου. Επομένως, είναι σημαντικό οι εκπαιδευτικοί που προσλαμβάνονται για να διδάξουν τα ανήλικα προσφυγόπουλα να έχουν τα προσόντα, την εκπαίδευση και την εμπειρία για τη διδασκαλία προσφύγων.¹⁷⁰

Περαιτέρω, η πολύ ιδιαίτερη κατάσταση στην οποία βρίσκονται τα

170. Αυτό έχει αναδειχθεί και από την Επιστημονική Επιτροπή του Υπουργείου Παιδείας στην Αποτίμηση του Έργου για τα Προσφυγόπουλα στην Εκπαίδευση (2016-2017): <http://bit.ly/2JgaB98>

ασυνόδευτα ανήλικα επιβάλλει καλά καταρτισμένους και έμπειρους εκπαιδευτικούς στη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας, οι οποίοι θα γνωρίζουν και θα έχουν εμπειρία στην κοινωνική αλληλεπίδραση με ευάλωτα παιδιά που προέρχονται από διάφορες χώρες με διαφορετικό πολιτισμό και θρησκεία. Τα παιδιά-πρόσφυγες δεν μιλούν ελληνικά (τουλάχιστον όχι πολύ καλά), συχνά έχουν τραυματικά βιώματα και απέχουν από οποιοδήποτε εκπαιδευτικό πλαίσιο για πολύ καιρό, ενώ κάποια δεν έχουν πάει ποτέ σχολείο, ούτε καν στη μητρική τους γλώσσα.

Ωστόσο, στην πράξη, οι εκπαιδευτικοί που επέλεξε το Υπουργείο Παιδείας δεν διέθεταν τα προσόντα, την εμπειρία ή την κατάρτιση. Επίσης, είχαν προσληφθεί υπό καθεστώς μερικής απασχόλησης και κάποιοι κλήθηκαν να ξεκινήσουν να διδάσκουν στο μέσο του σχολικού έτους. Επιπλέον, δεν είχαν πρόσβαση σε εκπαίδευση, με μόλις ένα μικρό ποσοστό από αυτούς να έχει την ευκαιρία να συμμετάσχει σε μια σύντομη εκπαίδευση που παρείχε το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Περαιτέρω, η συνεχής εναλλαγή εκπαιδευτικών¹⁷¹ επίσης προκάλεσε προβλήματα στη διαδικασία της μάθησης και ποσοστά εγκατάλειψης του σχολείου, διότι τα παιδιά δεν είχαν κάποιο πρόσωπο ως σημείο αναφοράς και δεν υπήρχε συνέχεια και κανονικότητα στην εκπαιδευτική διαδικασία. Από την άλλη πλευρά, όλοι οι επαγγελματίες που συμμετείχαν στην έρευνα ανέφεραν πόσο σημαντική είναι η οικοδόμηση μακροχρόνιων, ουσιαστικών σχέσεων αμοιβαίας εμπιστοσύνης και αλληλοκατανόησης.

Με άλλα λόγια, οι εκπαιδευτικοί έπρεπε να διαχειριστούν πολυπολιτισμικές και ετερογενείς τάξεις με διάφορες μητρικές γλώσσες, διάφορες κουλτούρες και διάφορα μορφωτικά επίπεδα, με ελάχιστη εκπαίδευση, καθοδήγηση και υποστήριξη και για την ποιότητα του έργου τους και για την ψυχική τους ευεξία.

Συνθήκες διαβίωσης

Προκειμένου να διατηρούνται το εκπαιδευτικό πλαίσιο και η ομαλότητα της σχολικής φοίτησης και μελέτης, είναι απαραίτητο τα παιδιά να ζουν σε ένα ασφαλές και άνετο περιβάλλον. Από την άλλη πλευρά, εάν νιώθουν ανασφαλή και δεν έχουν πρόγραμμα στο «σπίτι», δεν θα πάνε εύκολα

171. Είναι ενδεικτικό, για παράδειγμα, ότι στις ΔΥΕΠ της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Αθήνα οι εκπαιδευτικοί άλλαξαν τέσσερις φορές από τον Οκτώβριο του 2016 έως τον Μάρτιο του 2017: <http://bit.ly/2VdG8tT>

στο σχολείο. Επιπλέον, η διαρκής μετακόμιση σε άλλες περιοχές, πόλεις ή χώρες επίσης επηρεάζει σημαντικά την τακτική φοίτηση. Οι μαθητές συχνά μεταφέρονται σε διαφορετικό τόπο ή διαφορετική χώρα, μακριά από το σχολείο στο οποίο γράφτηκαν αρχικά. Το αίσθημα του «διερχόμενου», με το μέλλον να είναι άγνωστο, επηρεάζει την τακτική φοίτηση των παιδιών.

Έλλειψη ενημέρωσης και κινήτρων

Δεν παρέχονται πληροφορίες για τη φοίτηση στο σχολείο και το εκπαιδευτικό πλαίσιο στην Ελλάδα, γεγονός που κάνει τα ανήλικα να νιώθουν ανασφαλή και αποπροσανατολισμένα, ενώ αναγκάζονται να πάνε στο σχολείο απλώς και μόνο επειδή τους είπαν να πάνε. Σε περιπτώσεις όπου εξηγήθηκαν στα παιδιά η έννοια και η σημαντικότητα του σχολείου, αυτό έγινε χάρη στο προσωπικό του κέντρου φιλοξενίας, που παρότρυνε ενθουσιωδώς τα ανήλικα να πάνε σχολείο.

Περαιτέρω, τα περισσότερα ανήλικα είναι βέβαια ότι η Ελλάδα είναι απλώς μια χώρα διέλευσης για εκείνα. Συνεπώς, το κίνητρο που έχουν για να μάθουν τη γλώσσα ή να πάνε στο σχολείο είναι πολύ ασθενές. Αντίθετα, η εκμάθηση της γλώσσας της χώρας και η φοίτηση στο σχολείο τα κάνει να νιώθουν ακόμα πιο εγκλωβισμένα σε μια χώρα στην οποία δεν επιθυμούν να παραμείνουν. Εκείνα που έχουν αποδεχτεί το γεγονός ότι θα μείνουν στην Ελλάδα πηγαίνουν τακτικότερα στο σχολείο.

Όπως επαναλαμβάνεται σταθερά καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας, οι έφηβοι, στις περισσότερες περιπτώσεις, απλώς δεν θα συμμορφωθούν με διαταγές χωρίς πρώτα να τους ακούσει κάποιος και χωρίς κάποιος να τους εξηγήσει τα οφέλη του επόμενου βήματος. Το σύστημα υποστήριξης έχει το ρόλο να ακούει τις ανάγκες και τις επιθυμίες τους και να διαμορφώνει το επόμενο βήμα μαζί τους. Είναι σημαντικό να κινητροδοτούνται τα παιδιά στην εφηβεία, ώστε να συμμετέχουν σε εκπαιδευτικές και άλλες δραστηριότητες, έστω κι αν βρίσκονται σε συνθήκες διέλευσης, ώστε να μην αποκλείονται σε αυτή την κοινωνία ή την επόμενη.

Η αντίδραση της τοπικής κοινωνίας

Ενώ ένα μεγάλο τμήμα της κοινωνίας ήταν δεκτικό στους πρόσφυγες και τους αποδέχτηκε ως ανθρώπους σε ανάγκη, έχουν επίσης καταγραφεί εχθρικές αντιδράσεις από άλλα τμήματα της κοινωνίας. Συγκεκριμένα, ως

προς τα σχολεία, πολλοί γονείς αντιτάχθηκαν στους πρόσφυγες- μαθητές, διότι δεν ήθελαν τα παιδιά τους να πηγαίνουν σχολείο με ανήλικους πρόσφυγες.¹⁷²

Κεντρικός συντονισμός, δικτύωση, ανταλλαγή καλών πρακτικών

Θα πρέπει να συσταθεί ένα ισχυρό δίκτυο ανάμεσα στο Υπουργείο Παιδείας, στις ΜΚΟ και σε όλους τους οργανισμούς και τις πρωτοβουλίες για μη τυπική εκπαίδευση, ώστε να ανταλλαχθούν καλές πρακτικές, ιδέες, αποτελέσματα και, ενδεχομένως, να χρησιμοποιείται ένα κοινό πρόγραμμα σπουδών από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς.

Παράλληλα με τη σύσταση συγκεκριμένων δομών για την εκπαίδευση των προσφύγων, από το 2015 ανθεί ένα σύστημα σποραδικών πρωτοβουλιών για μη τυπική εκπαίδευση, εν μέρει προκειμένου να καλυφθούν τα κενά ή οι καθυστερήσεις στο επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα και εν μέρει λόγω των διαθέσιμων κεφαλαίων. Ενώ πολλά θέματα ανέκυπταν ξανά και ξανά και σε αυτή την περίπτωση, όπως η έλλειψη κατάρτισης των εκπαιδευτών, η έλλειψη συνολικής εποπτείας για αυτές τις δραστηριότητες, τα βραχυχρόνια έργα, η έλλειψη συνέχειας κτλ., οι πρωτοβουλίες για μη τυπική εκπαίδευση διαδραμάτισαν κρίσιμο ρόλο για πολλά ανήλικα, ιδιαίτερα για εκείνα που δεν είχαν πρόσβαση σε κάποιο άλλο εκπαιδευτικό σύστημα. Ορισμένοι μη τυπικοί θεσμοί και μη τυπικές μέθοδοι διδασκαλίας συνέβαλαν σημαντικά στην εκπαίδευση των προσφύγων. Ωστόσο, αυτά δεν αξιοποιήθηκαν στο έπακρο, εφόσον αυτή τη στιγμή δεν υπάρχουν συντονισμός και αλληλεπίδραση ανάμεσα στην τυπική και τη μη τυπική εκπαίδευση. Ο ρόλος της μη

172. Υπήρξε ένα περιστατικό στο οποίο ένας πολιτικός και βουλευτής του ακροδεξιού κόμματος Χρυσή Αυγή, ο Γιάννης Λαγός, και οι ακροδεξιοί υποστηρικτές του απείλησαν τους εκπαιδευτικούς σε ένα δημοτικό σχολείο στο Πέραμα, το προάστιο του Πειραιά, ώστε να τους αποτρέψουν από το να διδάξουν τα προσφυγόπουλα. Ένα ακόμα σοβαρό περιστατικό έλαβε χώρα στο Ωραιόκαστρο, το προάστιο της Θεσσαλονίκης. Την πρώτη μέρα που πήγαν εννιά πρόσφυγες-μαθητές στο σχολείο, τους περίμεναν απ' έξω γονείς (ή ντόπιοι) με σημαίες και ρατσιστικά συνθήματα. Ευτυχώς, η αστυνομία δεν επέτρεψε σε αυτούς τους γονείς να συνεχίσουν, και τα προσφυγόπουλα κατάφεραν τελικά να μπουν στο σχολείο. Επίσης, υπήρξε ανώνυμη καταγγελία σε βάρος δασκάλων που διδασκαν προσφυγόπουλα στο Κερατσίνι, το προάστιο του Πειραιά. Αυτό οδήγησε στην απάντηση του γενικού γραμματέα του Υπουργείου Παιδείας, Γιώργου Αγγελόπουλου, ο οποίος δήλωσε ότι αυτές οι ενέργειες είναι απαράδεκτες και καταδικαστέες και δεν θα αποτρέψουν το υπουργείο και το ελληνικό κράτος από την εκπλήρωση των υποχρεώσεών τους σύμφωνα με διεθνείς συμβάσεις και την ηθική.

τυπικής εκπαίδευσης,¹⁷³ εάν υπάρχει συντονισμός και συμπληρώνει το επίσημο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, θα μπορούσε να αποδώσει εξαιρετικά θετικά αποτελέσματα και να παράσχει τα απαραίτητα εργαλεία ώστε τα ανήλικα να παρακολουθούν τακτικά ένα σταθερό εκπαιδευτικό πλαίσιο.

«Μαθαίνουμε πάνω στη δουλειά. Καλά, ναι, αυτός είναι ο καλύτερος τρόπος να μάθεις, αλλά όχι όταν δεν έχεις εργαλεία κα επηρεάζεις άμεσα τις ζωές των παιδιών».

Έλλειψη εξατομικευμένων σχεδίων για τα ανήλικα

Τα ασυνόδευτα ανήλικα έχουν ακολουθήσει ένα ιδιαίτερο ταξίδι για να φθάσουν στην Ευρώπη, έχουν πάρει τη ζωή τους στα χέρια τους και έχουν διανύσει επικίνδυνες διαδρομές για να έρθουν εδώ. Ορισμένα μπορεί να χρειάστηκε να εργαστούν ή να εργάζονταν επί πολλά χρόνια και να έχουν αναπτύξει ένα συγκεκριμένο σύνολο δεξιοτήτων. Επομένως, είναι σημαντικό να ακούγεται κάθε ανήλικο και να διαμορφώνεται ένα εξατομικευμένο σχέδιο δράσης, το οποίο, ενώ θα συμπεριλαμβάνει το επίσημο εκπαιδευτικό πλαίσιο, θα μπορεί να ανταποκριθεί καλύτερα στα όνειρα των παιδιών και στη ζωή που εκείνα θέλουν να φτιάξουν.

Ενώ η εκπαίδευση είναι αναμφίβολα το πρωτεύον εργαλείο για την ένταξη και είναι σημαντικό να δοθεί έμφαση στην πρόσβαση σε ένα εκπαιδευτικό σύστημα που συμπεριλαμβάνει και υποδέχεται όλους τους ανήλικους πρόσφυγες, είναι εξίσου σημαντικό αυτοί οι έφηβοι να ακούγονται και να βοηθούνται να αναπτύξουν τη δική τους ζωή και να επιδιώξουν τις δικές τους επιθυμίες. Εάν αυτό το σχέδιο συμπεριλαμβάνει την ανάγκη τους να εργαστούν και να αποκτήσουν χρήματα, τότε θα πρέπει αυτό να λαμβάνεται υπόψη και, με την κατάλληλη καθοδήγηση, να περιλαμβάνεται στο πλαίσιο της ζωής τους.

173. Μη τυπική εκπαίδευση είναι η κατάρτιση που παρέχεται σε ένα οργανωμένο εκπαιδευτικό πλαίσιο εκτός του επίσημου εκπαιδευτικού συστήματος και μπορεί να οδηγήσει στην απόκτηση πιστοποιητικών που αναγνωρίζονται σε εθνικό επίπεδο. Συμπεριλαμβάνει την επαγγελματική κατάρτιση, τη συνεχή επαγγελματική κατάρτιση και τη γενική εκπαίδευση. Η μη τυπική εκπαίδευση έχει μακρά ιστορία στην Ελλάδα και παίζει σημαντικό ρόλο στη συμπληρωματική εκπαίδευση των μαθητών. Η εκπαίδευση των παιδιών και τα απαραίτητα προσόντα για το μέλλον τους αποκτιόνταν και ακόμη αποκτώνται από την τυπική και τη μη τυπική εκπαίδευση. Παραδείγματα αυτού του τύπου εκπαίδευσης αποτελούν η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας ή η συμπληρωματική διδασκαλία σε ιδιωτικά φροντιστήρια (μη επίσημη) για την καλύτερη προετοιμασία των μαθητών στο δημόσιο σχολείο (δηλαδή στην τυπική εκπαίδευση).

Βασικοί πληροφοριοδότες, μέχρι πρότινος ασυνόδευτα ανήλικα και επαγγελματίες που συμμετείχαν στην έρευνα υπογραμμίζουν ότι η εξαιμικευμένη αξιολόγηση των δεξιοτήτων και των δυνατοτήτων των ανηλικών συχνά ανοίγει νέες κατευθύνσεις. Πολλά ανήλικα έχουν μια πολύ συγκεκριμένη ιδέα για το τι θέλουν να κάνουν, έχουν σαφείς επιθυμίες, ευχές, χόμπι. Άλλα είναι πιο δημιουργικά, αληθινοί καλλιτέχνες, και επιθυμούν να ακολουθήσουν μια διαδρομή διαφορετική από εκείνη που ορίζει το σχολείο.

«Όταν ήρθα και τους είπα ότι είμαι και θέλω να είμαι μουσικός, η απάντηση που πήρα ήταν ότι αυτό δεν γίνεται στην Ελλάδα. Οπότε τι γίνεται, εάν κάποιος δεν θέλει να πάει σχολείο; Εάν το ταλέντο του είναι κάτι άλλο, θα πρέπει να υποστηρίζεται για να το επιδιώξει».

Υπάρχουν κάθε λογής εμπόδια που αποτρέπουν τα ασυνόδευτα ανήλικα να προσπελάσουν αυτό το οποίο φαντάζει δεδομένο για ένα ανήλικο που είναι υπήκοος κράτους-μέλους της ΕΕ.

«Η χειρίστριά μου έκανε το παν για μένα από μόνη της. Έχω γραφεί στο ωδείο, εργάζομαι, κάνω αυτό που θέλω. Αλλά δεν γινόταν. Ήταν οι δικές της προσωπικές προσπάθειες που το 'καναν να συμβεί και, προφανώς, αυτό δεν μπορεί να συμβεί σε όλους».

Το ίδιο ισχύει για τα παιδιά που επιθυμούν να λάβουν επαγγελματική κατάρτιση, αλλά το γλωσσικό εμπόδιο, η απροθυμία των σχολείων και κυρίως οι διοικητικοί φραγμοί, όπως η εγγραφή στην αρμόδια ΔΟΥ, το καθιστούν αδύνατο.¹⁷⁴

«Όταν ρωτάς τα ίδια τα ανήλικα, τα περισσότερα θέλουν να μάθουν. Όχι μόνο τη γλώσσα, διψούν για γνώση. Ωστόσο, τα διάφορα εμπόδια στο σύστημα τα αποκαρδιώνουν».

174. Παρά το ότι τα ανήλικα στην Ελλάδα έχουν το δικαίωμα να εργαστούν υπό ορισμένες προϋποθέσεις, δεν δικαιούνται να αποκτήσουν ΑΦΜ. Αριθμός Φορολογικού Μητρώου (ΑΦΜ) μπορεί μόνο να παρασχεθεί, εάν το ανήλικο παράσχει τον ΑΦΜ ενός ενήλικου με τον οποίο θα συνδεθεί. Προφανώς, αυτό καθιστά αδύνατη την απόκτηση ΑΦΜ από τα ασυνόδευτα ανήλικα που είναι υπήκοοι τρίτων χωρών.

[10]

Απασχόληση και λοιπές επιβαρυντικές περιστάσεις

Όλες οι μαρτυρίες και η εργασία πεδίου τονίζουν ότι πολλά ανήλικα επιθυμούν ή χρειάζεται να εργαστούν για να επιβιώσουν ή λόγω της υπέρμετρης πίεσης να στείλουν χρήματα πίσω στο σπίτι. Αυτός είναι και ο λόγος –μετά τους οικογενειακούς δεσμούς– που επιθυμούν διακαώς να μεταβούν στη Βόρεια Ευρώπη.

«Τα ανήλικα ξέρουν, προτού ακόμα φθάσουν εδώ, για τη δύσκολη οικονομική κατάσταση στην Ελλάδα, και γι' αυτό είναι αποφασισμένα να φύγουν».

Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, επιτρέπεται στα ανήλικα ηλικίας άνω των 15 ετών να εργαστούν, μέσα σε ένα πλαίσιο συγκεκριμένων και ελεγχόμενων συνθηκών και προϋποθέσεων. Ωστόσο, πολύ σπάνια συναντώνται δομές φιλοξενίας που θα προσπαθήσουν ενεργά να εξασφαλίσουν νόμιμη απασχόληση για τα ανήλικα, σε συνδυασμό με την εκπλήρωση των εκπαιδευτικών τους αναγκών και την περαιτέρω κατάρτιση για την απασχόληση.

Όπως ανέφεραν πολλοί επαγγελματίες, εκτός από την ανάγκη να εργαστούν για να στείλουν χρήματα στο σπίτι, στις οικογένειές τους, πολλά ανήλικα θεωρούνται παιδιά στη Δύση, παρά το ότι κέρδιζαν τα «προς το ζην» για τα ίδια και τις οικογένειές τους επί χρόνια προτού έρθουν στην Ευρώπη. Η δυνατότητα εργασίας είναι μέρος της ταυτότητάς τους, συντελεί στην αυτοπραγμάτωσή τους, και θα έπρεπε αυτό να είναι σεβαστό και να υποστηρίζεται μέσα από τις διαθέσιμες νόμιμες διαδικασίες.

Η ανάγκη εξασφάλισης των μέσων για την επιβίωση όσον αφορά παιδιά που ζουν στο δρόμο ή η ανάγκη εξασφάλισης επιπλέον χρημάτων για μικρές πολυτέλειες, όπως τα νέα ή καλύτερα υποδήματα ή ένα κινητό τηλέφωνο, συγκαταλέγεται στους συχνότερους παράγοντες που οδηγούν στην παιδική εκμετάλλευση, όπως αναφέρουν οι επαγγελματίες.

Έλλειψη ενημέρωσης

Όλες οι μαρτυρίες κάνουν λόγο για έλλειψη ενημέρωσης προς τα ανήλικα, ειδικά με τρόπο και τόνο που κατανοούν και που λαμβάνει υπόψη του την ηλικία τους, το φύλο τους και το πολιτισμικό υπόβαθρο, ενώ όλοι οι επαγγελματίες που συμμετείχαν στην έρευνα αναφέρουν ότι ένα από τα κύρια αιτήματα των ανηλίκων είναι οι πληροφορίες σχετικά με το πού βρίσκονται, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους στην Ελλάδα, τις διαθέσιμες διαδικασίες και υπηρεσίες και ένα χρονικό πλαίσιο.

Σε κανένα σημείο δεν τους παρέχονται πληροφορίες για τις πολιτισμικές νόρμες στην Ελλάδα, τουλάχιστον όχι μέχρι να εντοπιστούν από μια ΜΚΟ, ενώ η ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχουν οι ΜΚΟ δεν είναι πάντοτε η καλύτερη, και οι πληροφορίες που παρέχονται επαφίενται στην ίδια την οργάνωση – υπάρχουν ελάχιστοι οδηγοί που εκδίδει και διανέμει το κράτος. Στις αρχές του 2018 η Υπηρεσία Ασύλου εξέδωσε έναν οδηγό που καθοδηγεί τα ανήλικα σχετικά με τα δικαιώματά τους και τις σχετικές διαδικασίες στην Ελλάδα, ζητώντας από τις ΜΚΟ να τον διανείμουν.¹⁷⁵ Ωστόσο, θα έπρεπε να διανέμεται στα ανήλικα κατά την άφιξή τους, και δεν θα έπρεπε να περιμένουμε να τον διανέμουν οι ΜΚΟ στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, αφού τα ανήλικα θα έχουν πιθανότατα ήδη αποφασίσει τα επόμενα σχέδιά τους. Το Υπουργείο Παιδείας επίσης δημοσίευσε μια κατευθυντήρια οδηγία σε επτά γλώσσες για τους γονείς και το προσωπικό των ΜΚΟ σχετικά με την πρόσβαση στην εκπαίδευση.¹⁷⁶

Ακόμα κι όταν έχουν ενημερωθεί για τα δικαιώματά τους, αυτό δεν συνεπάγεται ότι τα ανήλικα μπορούν και να ενεργήσουν με βάση αυτά τα δικαιώματα. Επομένως, η στήριξη και η ενίσχυση των ανηλίκων για να αναλύουν καλύτερα τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν και να αναπτύξουν τις δικές τους στρατηγικές, ώστε να μειώνεται η έκθεση στους κινδύνους και να αμβλύνονται οι επιδράσεις τους, πρέπει να διατηρείται ως βασική στρατηγική στο έργο της παιδικής προστασίας. Είναι πιθανότερο να διαρκέσει η προστασία που επιτυγχάνουν τα ίδια τα ανήλικα, παρά η προστασία που τους παρέχεται.

175. "I am under 18 and I seek asylum in Greece": <http://bit.ly/2DZZf5I>

176. Βλ. <http://bit.ly/2JDxYsP>

[11]

Εκμετάλλευση

Παρά το ότι αναφέρθηκε ήδη, η αστεγία και η διαβίωση στο δρόμο αποτελούν μείζονες παράγοντες που εκθέτουν τα ανήλικα σε εκμετάλλευση. Ωστόσο, δεν είναι οι μόνοι.

Η εκμετάλλευση των ανηλικών συχνά ξεκινά στη χώρα καταγωγής, αλλά συνήθως ξεκινά κατά την απόπειρά τους να εισέλθουν στην ΕΕ. Ενώ υποτίθεται ότι η Συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας θα απέτρεπε τους αιτούντες άσυλο από το να διασχίσουν τα σύνορα της Ευρώπης, το 2018 σημειώθηκε ραγδαία αύξηση των ασυνόδευτων ανηλικών που ζητούν προστασία στην Ελλάδα. Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα ανήλικα πλήρωσαν για να φθάσουν στην Ελλάδα, σε άλλες περιπτώσεις, για να προχωρήσουν σε άλλα κράτη-μέλη και, ενίοτε, τα ξεγελούν ώστε να νομίσουν ότι πληρώνουν για να φθάσουν στη Γερμανία ή στο Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά το ταξίδι τους σταματά στην Ελλάδα. Ενώ βρίσκονται στην Ελλάδα, σε μια προσπάθεια εξοικονόμησης χρημάτων ή ως μέσο επιβίωσης, τα ανήλικα μπορεί να πέσουν θύματα κάθε μορφής εκμετάλλευσης. Ωστόσο, οι έφηβοι μπορεί να μην αντιλαμβάνονται αυτή την κατάσταση ως εκμετάλλευση. Κάποιοι μπορεί να θυματοποιηθούν και να ξεγελαστούν για να συμμετάσχουν σε παράνομες δραστηριότητες, αλλά οι επαγγελματίες τονίζουν ότι οι περισσότεροι μπλέκουν σε τέτοιες καταστάσεις αυτοβούλως και χωρίς να συνειδητοποιούν τις πιθανές συνέπειες της συμπεριφοράς τους ή να αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως θύμα. Οι περισσότεροι διατηρούν την ψευδαίσθηση ότι η κατάσταση είναι υπό τον έλεγχό τους, κάτι που επιλέγουν για το καλό τους και που μπορούν να σταματήσουν να κάνουν, εφόσον το θελήσουν.

Όλοι οι επαγγελματίες και οι βασικοί πληροφοριοδότες, που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις στην Ελλάδα, γνώριζαν άμεσα ή έμμεσα ότι κάποιοι εκμεταλλεύονταν τα ανήλικα που τελούσαν υπό τη μέριμνά τους είτε μέσω παράνομης εργασίας, είτε σεξουαλικά, είτε η εκμετάλλευση αφορούσε εγκληματικά δίκτυα που ενέπλεκαν τα ανήλικα σε κλοπές και σε εμπόριο ναρκωτικών.

Εκμετάλλευση εργασίας

Ενώ υπάρχουν μερικές μαρτυρίες που αναφέρονται στην εργασιακή εκμετάλλευση ασυνόδευτων ανηλικών στα νησιά, τα περισσότερα περιστατικά συμβαίνουν στην ενδοχώρα.

Οι επαγγελματίες έχουν προσέξει ότι τα ανήλικα από το Πακιστάν και

το Μπαγκλαντές συγκεκριμένα, συνήθως, δεν γνωρίζουν ότι δικαιούνται φροντίδα στην ΕΕ χωρίς να είναι υποχρεωμένα να εργάζονται. Το άγχος τους να μην απογοητεύσουν την οικογένειά τους ή ακόμα και ο φόβος ότι η οικογένειά τους μπορεί να τα διώξει, εάν επιστρέψουν με άδεια χέρια, τα στρέφει σε ένα συγκεκριμένο δρόμο μετά την άφιξή τους.

«Μπορώ να δουλέψω;» Αυτή είναι η πρώτη ερώτηση και, όταν ακούν ότι δεν μπορούν να εργαστούν νόμιμα, με ό,τι μπορεί να σημαίνει η νόμιμη απασχόληση, καταρρακώνονται. Αλλά το κάνουν, ούτως ή άλλως. Νιώθουν ότι δεν έχουν επιλογή.

Τα ανήλικα εργάζονται παράνομα σε αγροτικές εργασίες, πλυντήρια, βενζινάδικα ή εργοστάσια. Ορισμένες μαρτυρίες ισχυρίζονται ότι τα ανήλικα μπορούν να κερδίζουν δεκαπέντε ευρώ τη μέρα, άλλες κάνουν λόγο για δεκαεφτά, άλλες για πολύ λιγότερα, ενώ έχουν υπάρξει περιπτώσεις ανηλίκων που πηγαίνουν να εργαστούν –ειδικά στον αγροτικό τομέα– και ούτε καν πληρώνονται, οπότε αναγκάζονται να περπατήσουν ως το σπίτι τους από τη Θήβα ύστερα από μία ολόκληρη μέρα εργασίας. Υπάρχουν μέχρι και μαρτυρίες ανηλίκων που αναφέρουν ότι υπέστησαν ηλεκτροσόκ, όταν ζήτησαν τα χρήματά τους.¹⁷⁷

«Δηλαδή, εάν αυτοί οι νεαροί έφηβοι χρειάζονται να εργαστούν –για οποιονδήποτε λόγο–, δεν υπάρχει λόγος να τους πεις ότι δεν μπορούν. Αντίθετα, προσπάθησε να ανοίξεις άλλους δρόμους ώστε να καλύπτονται οι ανάγκες του παιδιού και να μην παρεμποδίζεται η ένταξη».

Ανάλογα με το πού φιλοξενούνται, στους εφήβους δίνεται ένα μικρό ποσό (rocket money) που μπορούν οι ίδιοι να αποφασίσουν πώς θα το ξοδέψουν. Υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες, λόγω σοβαρών καθυστερήσεων στην καταβολή των δόσεων χρηματοδότησης, οι δομές φιλοξενίας ανηλίκων στηρίζονται στις δωρεές, συμπεριλαμβανομένων των δωρεών ένδυσης και υποδήσης. Ωστόσο, τα ανήλικα βρίσκονται σε ηλικία κατά την οποία διαμορφώνεται ο χαρακτήρας τους, οπότε η εικόνα τους είναι εξαιρετικά σημαντική για εκείνα. Το ότι πρέπει να φορούν ενδύματα ή υποδήματα, που δεν τους αρέσουν ή που είναι πολύ μεγάλα για εκείνα, τα κάνει να αναζητούν αλλού τα χρήματα για ένδυση.

177. Η επαγγελματίας αναφέρει ότι ο αδερφός του θύματος της απέστειλε σχετικό βίντεο.

«Οι μαρτυρίες αναφέρουν μια καλή πρακτική σε μια συγκεκριμένη δομή φιλοξενίας ανηλίκων, στην οποία, αφού διασφαλιστεί η πρόσβαση στο εκπαιδευτικό πλαίσιο που υπηρετεί το Βέλτιστο Συμφέρον του Παιδιού, ο διευθυντής εντοπίζει κατάλληλες θέσεις για τα ανήλικα και τα συνοδεύει στην εργασία τους, ενημερώνοντας τον εργοδότη ότι παρακολουθεί προσεκτικά και εποπτεύει την κατάσταση».

Σεξουαλική εκμετάλλευση

Η σεξουαλική εκμετάλλευση των ασυνόδευτων ανηλίκων είναι ένα καλά αναγνωρισμένο φαινόμενο. Στην Ελλάδα, έχουν καταγραφεί οι διάφοροι τύποι δικτύων σεξουαλικής εκμετάλλευσης για αγόρια και κορίτσια.¹⁷⁸ Σε αυτούς τους τύπους συμπεριλαμβάνονται δίκτυα που περιλαμβάνουν άντρες και γυναίκες (Έλληνες και Ελληνίδες υπηκόους) στο αποκαλούμενο «Τρίγωνο των Βερμούδων» των Αθηνών (Πεδίον του Άρεως-πλατεία Βικτωρίας-πλατεία Ομονοίας), περιπτώσεις που αφορούν συμπατριώτες των ανηλίκων, αλλά και σεξουαλική εκμετάλλευση από άλλα ανήλικα στις δομές φιλοξενίας ανηλίκων κτλ. Η συχνότητα και η βαρύτητα κάθε περίπτωσης θα πρέπει να εξετάζονται ενδελεχώς, και θα πρέπει να εξευρισκονται εξατομικευμένες λύσεις.

Ωστόσο, είναι πολύ πιο δύσκολο να εξεταστεί η σεξουαλική εκμετάλλευση σε σχέση με την εργασιακή, χρησιμοποιώντας τη μεθοδολογία της παρούσας έρευνας, καθώς οι περισσότεροι επαγγελματίες τόνισαν ότι τα ανήλικα δεν συζητούν εύκολα αυτό το θέμα μαζί τους.

Ορισμένα ντρέπονται και δεν «ανοίγονται». Επιπλέον, δεν νιώθουν άνετα να συζητήσουν αυτό το θέμα με πρόσωπα που θεωρούν «προσωπικό». Γνωρίζουν ότι, εάν το αναφέρουν σε ένα μέλος του προσωπικού, αυτό θα μαθευτεί στο σύνολο του προσωπικού μέσα στη δομή φιλοξενίας ανηλίκων. Περαιτέρω, η συχνή εναλλαγή προσωπικού και η μετέπειτα κινητικότητα των ανηλίκων –είτε είναι δική τους επιλογή είτε οφείλεται στη μεταφορά τους από τα νησιά στην Αθήνα ή σε διάφορους χώρους φιλοξενίας– δυσχεραίνει την ανάπτυξη διαρκών σχέσεων εμπιστοσύνης, που θα διευκόλυναν τα παιδιά να μιλούν περισσότερο για τα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζουν.

178. FXB Centre for Health and Human Rights, Harvard University, Emergency Within an Emergency: The Growing Epidemic of Sexual Exploitation and Abuse of Migrant Children in Greece, 2017, <http://bit.ly/2RNvgv33>.

Άλλα παιδιά πιστεύουν ότι δεν θα αλλάξει κάτι, ακόμα κι αν μιλήσουν σε κάποιον. Επομένως, εντείνεται η αποξένωσή τους από το υφιστάμενο σύστημα προστασίας, γεγονός που τα κάνει να εμπιστεύονται και να ακούν περισσότερο τους συμπατριώτες και τους φίλους τους. Από το σύνολο των επαγγελματιών που ερωτήθηκαν, μόνο μία ανέφερε ότι ένα παιδί την ενημέρωσε και ζήτησε βοήθεια. Και πάλι, αυτό το συμβάν αφορούσε δομή φιλοξενίας ανηλίκων σε νησί και παιδί που είχε το χρόνο να αναπτύξει μια επωφελή σχέση με τη φροντίστριά του.

Τα μόνα εργαλεία που διατίθενται στους επαγγελματίες για την αναγνώριση τέτοιων περιπτώσεων είναι η γνώση και η παρατήρηση που είναι συνάρτηση του χρόνου, και οι μακράς διάρκειας σχέσεις εμπιστοσύνης, που καλλιεργούνται με τα μέλη της τοπικής κοινότητας.

«Το παιδί θα πρέπει να νιώθει προστατευμένο. Ότι η δομή φιλοξενίας ανηλίκων παρακολουθεί και εποπτεύει πού πηγαίνει, τότε και με ποιον/α, τι ώρα επιστρέφει, σε τι κατάσταση είναι όταν επιστρέφει. Εφόσον δεν υπάρχουν γονείς, το παιδί χρειάζεται να νιώθει ότι κάποιος/α το προστατεύει και το φροντίζει».

Χρήση ναρκωτικών

Υπάρχουν μαρτυρίες που αναφέρουν χρήση ναρκωτικών από ανήλικα, καθώς και περιπτώσεις στις οποίες τα ανήλικα χρησιμοποιούνται ως «βαποράκια». Συγκεκριμένα, το σίσα είναι ένα από τα δημοφιλέστερα ναρκωτικά, διότι πωλείται φθηνά και βρίσκεται εύκολα στο κέντρο της Αθήνας. Το αποκαλούν «κοκαΐνη των φτωχών» ή το «ναρκωτικό επιλογής εν μέσω λιτότητας».¹⁷⁹ Οι μακροχρόνιες επιπτώσεις του είναι αϋπνία, παραισθήσεις, καρδιακή ανακοπή και βίαιες τάσεις.

«Το σίσα σου δίνει πολλή ενέργεια, σε κάνει να μην πεινάς άλλο και ενισχύει την αυτοπεποίθησή σου. Γεμίζει ακριβώς εκείνα τα κενά που ταλανίζουν τα παιδιά. Χρησιμοποιείται από τα παιδιά που είναι εντελώς αποκλεισμένα. Αντιμετωπίζονται σαν σκουπίδια από ένα σύστημα που παράγει σκουπίδια. Δεν έχουν πρόσβαση σε δομή φιλοξενίας ανηλίκων και βρίσκονται σε μια μαύρη τρύπα».

179. "Austerity's Drug of Choice," Vice, 16 May 2013, <http://bit.ly/2jbw2s3>

Δεν υπάρχει κάποια προφύλαξη που να συνιστάται από το κράτος σχετικά με το τι θα απογίνουν αυτά τα παιδιά. Όπως στα περισσότερα τμήματα της έρευνας, είναι λες και δεν είχε σκεφτεί κανείς ότι θα υπήρχαν ανήλικοι πρόσφυγες με θέματα ψυχικής υγείας ή εθισμού. Αυτό είναι ένα ακόμα παράδειγμα του πόσο μυωπική ήταν έως τώρα η στρατηγική της υποδοχής.

Σύμφωνα με τους/τις επαγγελματίες, ο κύριος λόγος για την εκμετάλλευση των ανηλίκων είναι η ανάγκη για χρήματα, ξεκινώντας από ποσά για την κάλυψη βασικών αναγκών –που σε ορισμένες περιπτώσεις φαντάζουν απλοϊκές από τη σκοπιά μας– έως πιο σημαντικές απαιτήσεις. Πιο συγκεκριμένα:

- Έλλειψη ενδυμάτων, υποδημάτων και βασικών αντικειμένων, είτε επειδή η δομή φιλοξενίας ανηλίκων δεν τα διαθέτει, άρα δεν μπορεί να τα διανείμει, είτε επειδή τα ενδύματα που διανέμονται είναι ανεπιθύμητα από τα ανήλικα.
- Αποστολή χρημάτων στους γονείς στη χώρα καταγωγής. Αυτό πιέζει πολύ τα ανήλικα.
- Εξοικονόμηση χρημάτων για τον διακινητή ο οποίος θα τα πάει στη χώρα που επιθυμούν.
- Κάλυψη ταξιδιωτικής δαπάνης για την επανένωση με τις οικογένειές τους λόγω έλλειψης κρατικής χρηματοδότησης.
- Επιθυμία για εργασία, ώστε να συνεχίσουν να κάνουν ό,τι τους άρεσε να κάνουν όταν ήταν σπίτι, ή επειδή αδιαφορούν για το διαθέσιμο εκπαιδευτικό πλαίσιο.

Οι κύριοι λόγοι τους οποίους ανέφεραν οι επαγγελματίες στις περισσότερες περιπτώσεις που στάθηκε αδύνατο να αποτρέψουν την εκμετάλλευση, ακόμα κι αν γνώριζαν για αυτήν, είναι οι εξής:

- Η έλλειψη διασφάλισης των μέσων για την επιβίωση του ανηλίκου, αφήνοντας το χωρίς εναλλακτικές επιλογές (βλ. 6.2.δ. *Παιδιά στο δρόμο*).
- Οι σοβαρές καθυστερήσεις στις διαδικασίες που εγκλωβίζουν τα παιδιά σε μια «μετέωρη» κατάσταση: Πραγματικά βιώσιμες λύσεις μπορούν να εξευρεθούν και να υλοποιηθούν μόνο μαζί με το παιδί, εάν το παιδί βρίσκεται σε ασφαλές περιβάλλον στο οποίο νιώθει αρκετά προστατευμένο για να μπορέσει να συζητήσει και να αντιμετωπίσει αυτό το θέμα. Σοβαρές καθυστερήσεις στις νομικές διαδικασίες, η έλλειψη κατάλληλων συνθηκών διαβίωσης, η κινητικότητα στην οποία τα

υποβάλλει το κράτος έπειτα από μακρά διαστήματα αναμονής σε ακατάλληλες συνθήκες διαβίωσης και η ανασφάλεια σχετικά με το μέλλον τους λόγω των καθυστερημένων διαδικασιών δεν αποτελούν το προστατευτικό πλαίσιο που θα βοηθούσε ένα παιδί να αντισταθεί στον πειρασμό του «εύκολου» χρήματος.

«Ένα αγόρι φερόταν πολύ άσχημα και εμπλεκόταν σε διάφορες μικροκλοπές και περιστατικά κακής συμπεριφοράς, διότι ήταν βέβαιο ότι θα μπορούσε να συναντήσει τον αδερφό του σε κάποιο άλλο κράτος-μέλος. Δεν το ένοιαζε, διότι νόμιζε ότι δεν θα μείνει στην Ελλάδα. Ωστόσο, όταν έμαθε ότι θα έπρεπε να μείνει στην Ελλάδα, προσπάθησε αμέσως να αλλάξει συμπεριφορά. Ελπίζω μόνο να μην είναι αργά».

- Η έλλειψη εκπαίδευσης για το πώς να θίξουν αυτό το θέμα. Όλα τα μέλη του προσωπικού πρέπει να εκπαιδευτούν στο πώς να αντιμετωπίζουν τέτοια ζητήματα και να διαθέτουν ένα υποστηρικτικό σύστημα, ώστε να γνωρίζουν ποιον/ποια να καλέσουν, πότε και γιατί. Συμπεριλαμβάνονται και οι φροντιστές, που φέρουν το μεγαλύτερο βάρος ως προς την επικοινωνία με τα παιδιά, το προσωπικό κουζίνας, καθαριότητας κ.ά.
- Η έλλειψη ολιστικής προστασίας για το παιδί: Αυτός ο βαθμός πολυπλοκότητας και ευαισθησίας προϋποθέτει μια άμεση, ολιστική και καλά μελετημένη προσέγγιση. Οι ανάγκες του παιδιού θα αναγνωριστούν με διακριτικότητα και με βάση ένα εξατομικευμένο υποστηρικτικό δίκτυο, ενώ θα αναγνωριστούν και πιθανές βιώσιμες λύσεις που το παιδί επίσης θα πειστεί να ακολουθήσει.
- Η έλλειψη υποστήριξης που λαμβάνει το παιδί κατά την ανάπτυξη σχέσεων εμπιστοσύνης με την κοινότητά του μέσα από ένα σημείο επαφής της εμπιστοσύνης του, ένα εστιακό σημείο.
- Η έλλειψη κατάλληλης ενημέρωσης αναφορικά με τα δικαιώματα και τις σχετικές διαδικασίες στην Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος στην εκπαίδευση και του δικαιώματος στην απασχόληση, καθώς και σχετικά με τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, τις συνέπειες της χρήσης ναρκωτικών και της επίδοσης σε άλλες ενδεχομένως εγκληματικές δραστηριότητες.

«Το ανήλικο χρειάζεται πρώτα να το καταλάβει το ίδιο, μέσα από την ένταξη. Μόνο με τον καιρό και μέσα από την ανάπτυξη ενός σταθερού δικτύου, θα δεχτεί ένα παιδί να ανοιχτεί και να δείξει τον βαθύτερο εαυτό του».

- Η έλλειψη ασφαλούς στέγασης: Η ύπαρξη ενός ασφαλούς χώρου σε μια ασφαλή περιοχή, κατά προτίμηση εκτός Αθηνών ή, έστω, σε περιοχές και συνοικίες, στις οποίες τα ανήλικα δεν είναι εκτεθειμένα ή ευάλωτα στους πειρασμούς.

«Το νησί θύμιζε περισσότερο σπίτι, ήταν πιο προστατευμένα. Εδώ οι συνθήκες για αυτά είναι άγριες».

Τα παραπάνω εστιάζονται στην αδυναμία του προσωπικού να αποτρέψει ή να θέσει τέλος στην εκμετάλλευση, καθώς το βάρος της παιδικής προστασίας έχει, δυστυχώς, πέσει στους ώμους του. Ωστόσο, τόσο σοβαρές καταγγελίες θα έπρεπε να περιλαμβάνουν και το κράτος και να καλούνται η δικαστική, η διοικητική και η πολιτική εξουσία του κράτους να παρέμβουν και να παράσχουν προστασία στα παιδιά, ασκώντας δίωξη κατά των εγκληματιών.

[12]

Επίλογος

«Εάν είναι τυχερά και δεν είναι από το Πακιστάν, μπορεί να τα εντοπίσει το προσωπικό μιας ΜΚΟ που διακρίνεται από ευαισθησία και επαγγελματισμό και που θα τα βοηθήσει να σταθούν στα πόδια τους. Αλλά είναι όλα *ad hoc* και θέμα τύχης. Δεν υπάρχουν σαφείς κατευθυντήριες οδηγίες για το τι θα πρέπει να κάνεις τη στιγμή που έρχεται σ' εσένα ένα παιδί ζητώντας βοήθεια. Δεν υπάρχει ορισμένη διαδικασία παραπομπής στο πλαίσιο προστασίας του παιδιού. Όλα βασίζονται στο ποιον/α ξέρεις και στην προηγούμενη εμπειρία».

Η χαρτογράφηση του πλαισίου προστασίας του παιδιού στην Ελλάδα –ή η έλλειψή του– απαντά ευθέως στο ερώτημα που τέθηκε. Ναι, ενίοτε, η εκμετάλλευση καθίσταται η μόνη βιώσιμη λύση. Είναι ενδιαφέρον να επισημανθεί ότι, σε καθεμιά από τις ενότητες που αναλύθηκαν στην παρούσα έρευνα, αναγνωρίζονται παρόμοια εμπόδια που ανακύπτουν ξανά και ξανά, τα οποία οδηγούν σε σαφή βασικά συμπεράσματα.

Ειδικότερα, η έλλειψη σαφών κατευθυντήριων οδηγιών, διαδικασιών, η παντελής ασυνέπεια ανάμεσα στο νομοθετικό πλαίσιο και στις πρακτικές που ακολουθούνται στην καθημερινότητα, η έλλειψη αποτελεσματικού συστήματος επιτροπείας που θα καθοδηγεί το παιδί κατά τη διάρκεια της περίπλοκης διαδικασίας υποδοχής και ασύλου στην Ελλάδα, οι εξαιρετικά κακές συνθήκες υποδοχής και ταυτοποίησης μαζί με την έλλειψη εξατομικευμένης αντιμετώπισης και χαρτογράφησης βιώσιμων λύσεων που θα περιλαμβάνουν τις ανάγκες και τις επιθυμίες του παιδιού έχουν οδηγήσει σε ένα κατακερματισμένο *ad hoc* σύστημα προστασίας του παιδιού με πολλές ελλείψεις, που εξαρτάται πολύ από μεμονωμένα άτομα τα οποία ενίοτε έχουν επιλεγεί τυχαία και θα επηρεάσουν βαθιά τη ζωή ενός παιδιού. Το προσωπικό των ΜΚΟ και των ελληνικών αρχών, με ελάχιστα εργαλεία και ελάχιστη υποστήριξη στη διάθεσή του ενόσω προσπαθεί να καλύψει τα κενά που είναι εγγενή στο σύστημα προστασίας του παιδιού, διαδραματίζει ζωτικό ρόλο ως προς το εάν ένα ανήλικο θα μπορέσει να προσπελάσει και να απολαύσει τα δικαιώματα που προβλέπονται στις Οδηγίες και τις Συμβάσεις, ή εάν θα απομείνει στο περιθώριο της κοινωνίας, συχνά με μεγάλο προσωπικό κόστος.

Περαιτέρω, οι επαγγελματίες στους οποίους στηρίζεται το σύστημα προστασίας του παιδιού αναφέρουν ελάχιστη ή καθόλου εκπαίδευση. Οι λίγοι που ανέφεραν ότι είχαν πράγματι συμμετάσχει σε κάποια εκπαίδευση, ανέφεραν ότι επρόκειτο για καθαρά θεωρητική εκπαίδευση. Ενώ αυτή

παρείχε μια αρχική και θεωρητική αντίληψη για την κατάσταση των προσφύγων στην καθημερινότητα, η ανταλλαγή καλών πρακτικών με πιο έμπειρους επαγγελματίες αποδείχτηκε πιο χρήσιμη και σκόπιμη για την υπέρβαση των εμποδίων. Επομένως, προκύπτει το ασφαλές συμπέρασμα ότι η πρακτική καθοδήγηση και η εποπτεία αποτελούν βασικά στοιχεία για τη στήριξη του προσωπικού.

Επίσης, είναι κρίσιμο να επισημανθεί ότι σχεδόν όλοι οι επαγγελματίες ανέφεραν την έλλειψη συμβουλευτικής και ψυχολογικής υποστήριξης. Στις περιπτώσεις στις οποίες δεν λαμβάνουν υποστήριξη, είναι διότι αυτή θεωρείται προνόμιο και είναι ένα από τα πρώτα πράγματα που θα αφαιρεθούν από τον προϋπολογισμό, εάν είναι απαραίτητο να γίνουν περικοπές. Σε άλλες περιπτώσεις, παρέχεται *ad hoc* από κάποιον/α που το κάνει εθελοντικά.

Αντί να προσπαθεί να επουλώσει τις πληγές των πιο ευάλωτων στον προσφυγικό πληθυσμό, το τρέχον σύστημα προστασίας του παιδιού τραυματίζει εκ νέου τα ανήλικα. Μέχρι τη στιγμή που θα φθάσουν στο σημείο –εάν φθάσουν ποτέ– να έχουν νομιμοποιητικά έγγραφα, ασφάλεια σε μια δομή φιλοξενίας ανηλίκων, πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα και ένα εξατομικευμένο πλάνο για το μέλλον τους, θα τους έχει ζητηθεί να μοιραστούν την προσωπική τους ιστορία και το ταξίδι τους με τόσες λεπτομέρειες και τόσο πολλούς διαφορετικούς ανθρώπους και φορείς (με αβέβαια αποτελέσματα), ώστε χάνουν την πίστη τους ότι μπορεί να αλλάξει κάτι, ότι μπορούν να εμπιστευτούν κάποιον/α, να φανταστούν μια καλή ζωή σε αυτή τη χώρα.

Τα ασυνόδευτα και χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά, ακόμα και τα μικρότερα από αυτά, αναλαμβάνουν ευθύνες ενηλίκων. Εξαιτίας της πολύπλοκης κατάστασης στις χώρες καταγωγής τους, των λόγων για τους οποίους αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη χώρα τους (λόγω πολέμου ή σε αναζήτηση καλύτερου μέλλοντος) και του επικίνδυνου ταξιδιού τους μέχρι την ΕΕ, πολύ συχνά γίνονται φροντιστές και γονείς. Ενηλικιώνονται πολύ πριν από τα δέκατα όγδοα γενέθλιά τους. Η παλιά και η τωρινή πραγματικότητα είναι περίπλοκη, και χρειάζεται να δίνεται εξατομικευμένη μακροχρόνια προσοχή σε κάθε περίπτωση. Εν συντομία, οι πολυπλοκότητες της προστασίας του παιδιού είναι πολλές και περίπλοκες, ενώ το ισχύον σύστημα δεν φαίνεται να απαντά στα ερωτήματα και τα διλήμματα, που προκύπτουν.

Χωρίς να ακυρώνεται ο ρόλος και η δύναμη που έχει κάθε άτομο για να σταθεί στα πόδια του και να διαμορφώσει το μέλλον του, είναι

απαραίτητες υπηρεσίες και μηχανισμοί υποστήριξης και ενδυνάμωσης, ώστε να εξασφαλίζεται ότι τα ανήλικα καθοδηγούνται και προστατεύονται από τη στιγμή που φθάνουν στην ΕΕ. Αντί να εξαναγκάζονται τα ανήλικα και οι επαγγελματίες που προσπαθούν να τα βοηθήσουν να εργάζονται εναντίον του συστήματος προς διασφάλιση της προστασίας –αφήνοντας τα ανήλικα εκτεθειμένα στον κίνδυνο της εξάντλησης, του άγχους, του εκνευρισμού και της εκμετάλλευσης–, το κράτος είναι υπεύθυνο για να δώσει στους μελλοντικούς πολίτες του την ευκαιρία να ενταχθούν και να γίνουν πλήρη και ισότιμα μέλη της χώρας.

Βιογραφικά συγγραφέων

Η **Ελίνα Σαράντου** είναι ανθρωπολόγος με μεταπτυχιακές σπουδές στα Ανθρώπινα Δικαιώματα και, επί του παρόντος, εργάζεται για τη HIAS Greece στη Λέσβο. Συνολικά, έχει εργαστεί σε οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών για περισσότερα από δέκα χρόνια, κυρίως στους τομείς της ανθρωπιστικής βοήθειας και της προστασίας. Έχει αναπτύξει προτάσεις και έγγραφα στρατηγικής για άκρως απαιτητικούς χρηματοδότες και υπεύθυνους χάραξης πολιτικής σχετικά με ένα ευρύ φάσμα ζητημάτων προστασίας (ασύλου, θυμάτων βασανιστηρίων, ανηλίκων σε καθεστώς διοικητικής κράτησης, αστεγίας κ.ά.).

Η **Αγγελική Θεοδωρούλου** είναι δικηγόρος με πολυετή εμπειρία στην προστασία των προσφύγων. Έχει εργαστεί εκτενώς στο πεδίο με πρόσφυγες και ασυνόδευτα παιδιά σε αρκετές περιοχές της Ελλάδας, καθώς και σε θέματα που άπτονται της προστασίας του παιδιού, εκπονώντας έρευνες και συντάσσοντας εκθέσεις για το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (ΕΣΠ) αναφορικά με συναφή ζητήματα. Επί του παρόντος, είναι αναπληρώτρια συντονίστρια στη Νομική Υπηρεσία του ΕΣΠ και ειδική στην προστασία του παιδιού.

ΠΑΙΔΙΑ ΕΡΜΑΙΑ

Αποκλεισμός και εκμετάλλευση των ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ελλάδα
Εθνική μελέτη: Ελλάδα

ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ
ΡΟΖΑ ΛΟΥΞΕΜΠΟΥΡΓΚ, ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ

με τη συνεργασία:
GREEK COUNCIL FOR REFUGEES
HIAS και STEPS

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ
Ελίνα Σαράντου
Αγγελική Θεοδωροπούλου

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΠΟ ΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ
Γεωργία Καραπατά

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΡΙΑ ΤΟΥ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ PROJECT
Ηλέκτρα Αποστόλη

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΚΔΟΣΗΣ
Ηλέκτρα Αλεξανδροπούλου

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ, ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ
Δημήτρης Λυμπερόπουλος

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ
Εριφύλη Αράπογλου – enArte

ΣΚΙΤΣΟ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ
Δανάη Παρουσιάδη

ΕΚΤΥΠΩΣΗ
Γ. Κωστόπουλος Γραφικές Τέχνες

Η παρούσα έκδοση διατίθεται δωρεάν
Αθήνα

1η έκδοση Νοέμβριος 2019
ISBN 978-960-84465-5-7

Για αντίτυπα επικοινωνήστε με το Παράρτημα Ελλάδας:
Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ
Παράρτημα Ελλάδας
Καλλιδρομίου 17, 10680 Αθήνα
Τηλ. 210 3613769
www.rosalux.gr

Η έκδοση, όπως και πολλές από τις δραστηριότητες του Παραρτήματος Ελλάδας του Ιδρύματος Ρόζα Λούξεμπουργκ, χρηματοδοτήθηκε από το γερμανικό Υπουργείο Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

Η χαρτογράφηση του πλαισίου προστασίας του παιδιού στην Ελλάδα –ή η έλλειψή του– αναδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο οι κακές πρακτικές οδηγούν στον κοινωνικό αποκλεισμό έως και στην εκμετάλλευση των ανηλίκων. Η έλλειψη σαφών κατευθυντήριων οδηγιών, διαδικασιών, η παντελής ασυνέπεια ανάμεσα στο νομοθετικό πλαίσιο και στις πρακτικές που ακολουθούνται στην καθημερινότητα, η έλλειψη αποτελεσματικού συστήματος επιτροπείας που θα καθοδηγεί το παιδί κατά τη διάρκεια της περίπλοκης διαδικασίας υποδοχής και ασύλου στην Ελλάδα, οι εξαιρετικά κακές συνθήκες υποδοχής και ταυτοποίησης μαζί με την έλλειψη εξατομικευμένης αντιμετώπισης και χαρτογράφησης βιώσιμων λύσεων που θα περιλαμβάνουν τις ανάγκες και τις επιθυμίες του παιδιού έχουν οδηγήσει σε ένα κατακερματισμένο ad hoc σύστημα προστασίας του παιδιού με πολλές ελλείψεις, που εξαρτάται πολύ από μεμονωμένα άτομα τα οποία ενίοτε έχουν επιλεγεί τυχαία και θα επηρεάσουν βαθιά τη ζωή ενός παιδιού.

ΜΕ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

